

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**FUTBOLCULARDA BÜTÜNCÜL SPOR KAZANIMLARI VE BAĞIL
YAŞ ETKİLEŞİMİNİN İNCELENMESİ**

ELİFNUR PINARLI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
PROF. DR. VEYSEL KÜÇÜK
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI
EGZERSİZ VE SPOR PSİKOLOJİSİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

İSTANBUL- 2025

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**FUTBOLCULARDA BÜTÜNCÜL SPOR KAZANIMLARI VE BAĞIL
YAŞ ETKİLEŞİMİNİN İNCELENMESİ**

ELİFNUR PINARLI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
PROF. DR. VEYSEL KÜÇÜK
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI
EGZERSİZ VE SPOR PSİKOLOJİSİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

İSTANBUL- 2025

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün safhalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışması ile elde edilmemiş bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığı beyan ederim.

Elifnur PINARLI

TEŞEKKÜR

Çalışmam süresince bilgi, tecrübe ve desteğini içtenlikle paylaşan değerli danışmanım Prof. Dr. Veysel KÜÇÜK'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Lise dönemimden bu yana her daim sevgisini hissettiren ve tez sürecimde aklıma takılan sorulara sabırla yanıt vererek ilerlememe katkı sağlayan dostum Nezaket OĞRAŞ'a gönülden teşekkür ederim.

Anlayışları, özverileri ve sağladıkları destekle akademik çalışmalarına zaman ayırabilmemi mümkün kılan kıymetli çalışma arkadaşlarıma içten teşekkür ederim.

Tüm zorluklara, yaşadığımız onca iniş çıkışlara rağmen yanımda olan ve dostluğuyla bu süreci benim için anlamlı kılan canım arkadaşım Gizem GÜMÜŞ'e kalpten teşekkür ederim.

Her zaman iyi niyetiyle, koşulsuz desteğiyle yanımda olduğunu hissettiren ve yalnızca tez sürecimde değil hayatın her alanında varlığıyla yolumu aydınlatan kıymetli hocam Fikret DURAK'a teşekkür ve saygılarımla.

Edebiyatı sevdiren, hayatın zor ama yaşanmaya değer olduğunu anlatan paşa dedem Rıfat'a, sabrıyla bana her zaman yol gösteren sevgili anneannem Fatma'ya ve daima neşesiyle renk katan dayım İlker'e kalpten teşekkür ederim.

Huzurlu ve mutlu bir yuvada büyümemi sağlayan canım annem İlknur'a ve her zaman arkamda duran, en büyük destekçim biricik ablam Emine'ye sonsuz teşekkür ederim.

Ve son olarak, her şeyin ötesinde iyi ki dediğim ATABEY'e...

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ	i
ŞEKİL LİSTESİ	ii
TABLO LİSTESİ	iii
1. ÖZET	1
2. SUMMARY	2
3. GİRİŞ ve AMAÇ	3
4. GENEL BİLGİLER.....	9
4.1.Sporun Gelişim Üzerindeki Etkileri.....	9
4.2.Spor Katılımlı Gelişim Modeli	12
4.2.1. Dört temel aşama.....	12
4.2.2. Yedi temel önerme	14
4.2.3. Spor katılım yolları: örnekleme, elit performans ve erken uzmanlaşma.....	17
4.3.Spora Yönelik Kişisel Kazanımlar Yaklaşımı	21
4.3.1. Dinamik öğeler	22
4.3.2. Kişisel kazanımlar	26
4.3.3. Sonuçlar.....	28
4.4. Bağlı Yaş Etkisi	30
4.4.1. Kavramsal temeller ve tarihsel gelişim	30
4.4.2. Gelişimsel farklılıklar- kronolojik ve biyolojik yaş	31
4.4.3. Bağlı yaş etkisi belirleyicileri.....	33
4.4.4. Ters bağlı yaş etkisi	39
4.4.5. Bağlı yaş etkisine yönelik çözüm önerileri	40
4.4.6. Bağlı yaş etkisi ve hesaplanması	42
5. GEREÇ ve YÖNTEM	43
5.1. Araştırmanın Modeli	43
5.2. Araştırmanın Hipotezleri	43

5.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	43
5.4. Araştırmanın Değişkenleri	45
5.5. Veri Toplama Araçları	45
5.6. Verilerin Toplanması	48
5.7. Verilerin Analizi	48
5.8.Araştırmanın Sınırlılıkları.....	48
6. BULGULAR.....	49
7. TARTIŞMA ve SONUÇ	70
8. KAYNAKLAR	80
9. ÖZGEÇMİŞ	89
10. BİLİMSEL FAALİYETLER	90
11. EKLER	91

KISALTMALAR LİSTESİ

BYE	:	Bağıl Yaş Etkisi
df	:	Serbestlik Derecesi
F	:	Tek Yönlü Varyans Analizi Test Değeri
M	:	Ortalama
Max	:	Maksimum
Min	:	Minimum
N	:	Evren
n	:	Örneklem
p	:	Olasılık Değeri
PGG	:	Pozitif Gençlik Gelişim Ölçek Paketi
SD	:	Standart Sapma
t	:	Bağımsız Örneklem T Test Değeri
U	:	Mann-Whitney U Testi İstatistiği
χ^2	:	Kruskal-Wallis H Testi İstatistiği
W	:	Shapiro-Wilk Normallik Test İstatistiği

TABLO LİSTESİ

Sayfa Numarası

Tablo 1.	Sporun gelişim alanlarına göre olumlu ve olumsuz sonuçları	10
Tablo 2.	Spor Katılımlı Gelişim Modeli'nin yaşa dayalı gelişim aşamaları ve özellikleri.....	13
Tablo 3.	Spora Yönelik Kişisel Kazanımlar Yaklaşımı'nın 4 nitelik tanımı.....	26
Tablo 4.	Katılımcıların doğum çeyreklerine göre demografik ve spora ilişkin özelliklerinin dağılımı.....	49
Tablo 5.	Katılımcıların ölçek puanlarının normallik dağılım analizi sonuçları.....	52
Tablo 6.	Ölçeklerin güvenirlik analizi sonuçları	54
Tablo 7.	Katılımcıların ölçek puanlarına ait tanımlayıcı istatistikler	54
Tablo 8.	Katılımcıların ölçek puanlarının doğum çeyreklerine göre karşılaştırılması	55
Tablo 9.	Katılımcıların doğum çeyreklerine göre dağılımı ve Ki-Kare Uyum Testi sonuçları	56
Tablo 10.	Katılımcıların ölçek puanlarının cinsiyete göre karşılaştırılması.....	56
Tablo 11.	Katılımcıların cinsiyet değişkenine göre bağlı yaş dağılımı ve Ki-Kare testi sonuçları	57
Tablo 12.	Kadın sporcuların doğum çeyreklerine göre dağılımı ve Ki-Kare Uyum Testi sonuçları	58
Tablo 13.	Katılımcıların ölçek puanlarının mevcut antrenörle çalışma süresine göre karşılaştırılması	58
Tablo 14.	Katılımcıların antrenörle çalışma süresine göre ölçek puanları için Tukey HSD Post-Hoc Test sonuçları	59
Tablo 15.	Katılımcıların ölçek puanlarının gelir düzeylerine göre karşılaştırılması.....	60
Tablo 16.	Katılımcıların gelir düzeyine göre ölçek puanları için Tukey HSD Post-Hoc Test sonuçları	61
Tablo 17.	Katılımcıların ölçek puanlarının yaş gruplarına göre karşılaştırılması	63
Tablo 18.	Katılımcıların yaş gruplarına göre ölçek puanları için Tukey HSD Post-Hoc Test sonuçları	64
Tablo 19.	Katılımcıların yaş gruplarına göre ölçek puanları için Games-Howell Post-Hoc Test sonuçları	65

Tablo 20.	Katılımcıların yaş grubu değişkenine göre bağıl yaş dağılımı ve Ki-Kare testi sonuçları	66
Tablo 21.	Katılımcıların ölçek puanlarının oyun pozisyonlarına göre karşılaştırılması	66
Tablo 22.	Katılımcıların oyun pozisyonuna göre ölçek puanları için Tukey HSD Post-Hoc Test sonuçları	68
Tablo 23.	Katılımcıların oyun pozisyonu değişkenine göre bağıl yaş dağılımı ve Ki-Kare testi sonuçları	69

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa Numarası
Şekil 1. Spor Katılımlı Gelişim Modeli	18
Şekil 2. Spora Yönelik Kişisel Kazanımlar Yaklaşımı... ..	22
Şekil 3. Spora Yönelik Kişisel Kazanımlar Yaklaşımı'nın dinamik öğeleri.. ..	23
Şekil 4. Doğum aylarının çeyrek dilimlere göre sınıflandırılması	31
Şekil 5. BYE'yi açıklayan temsili yaş farkı örneği	31

1. ÖZET

Tezin başlığı : Futbolcularda Bütüncül Spor Kazanımları Ve Bağlı Yaş Etkileşiminin İncelenmesi

Öğrencinin Adı Soyadı : Elifnur PINARLI

Danışmanın Adı Soyadı : Prof. Dr. Veysel KÜÇÜK

Programın Adı : Egzersiz ve Spor Psikolojisi Yüksek Lisans Programı

Amaç: Bağlı yaş etkisi (BYE), aynı yaş grubunda yer alan ancak doğum ayları farklı olan bireylerin rekabet ortamında dezavantaj yaşamalarına neden olacak bir durum olarak görülmektedir. Bu araştırma, 14–18 yaş aralığındaki lisanslı futbolcularda BYE’nin bütüncül spor kazanımları olan yetkinlik, özgüven, bağ kurma ve karakter gelişimi üzerindeki etkilerini; cinsiyet, yaş grubu, doğum çeyrekleri ve oyun pozisyonu değişkenleri doğrultusunda incelemeyi amaçlamaktadır.

Gereç ve Yöntem: Bu araştırma, nicel araştırma yöntemine dayalı olarak tasarlanmış ve ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini, Türkiye’de farklı lig düzeylerinde yer alan 14–18 yaş aralığındaki toplam 561 lisanslı kadın ve erkek futbolcu oluşturmaktadır. Veriler, Pozitif Gençlik Gelişim Ölçek Paketi ile toplanmış; analizler Jamovi 2.3.28 programı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Anlamlılık düzeyi $p < .05$ olarak belirlenmiştir.

Bulgular: Doğum çeyreklerine göre bütüncül spor kazanımlarında anlamlı fark bulunmamıştır. Futbolcuların doğum tarihlerinin ilk çeyrekte toplanması, BYE’nin varlığını desteklemektedir. Erkek futbolcuların yetkinlik, özgüven, antrenör-sporcu ilişkisi ve prososyal davranış puanları, kadınlara kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Erkek futbolcularda BYE belirgin şekilde görülürken, kadın futbolcularda anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. 2011 doğumlu futbolcular, özgüven düzeyi en yüksek, antrenörleriyle ilişkisi en güçlü ve antisosyal davranış puanı en düşük gruptur. Yetkinlik ve antrenör-sporcu ilişkisi boyutlarında kaleciler en yüksek puanlara sahip olmuştur. Oyun pozisyonu ile doğum çeyrekleri arasında anlamlı ilişki bulunmasa da tüm pozisyonlarda doğumların ilk çeyrekte yoğunlaştığı gözlenmiştir.

Sonuç: BYE, fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişim üzerinde etkili sistemsel bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Bu doğrultuda, BYE’ye duyarlı yapıların geliştirilmesi, antrenör eğitimlerinin farkındalık temelli yeniden düzenlenmesi ve yaşa uygun fırsat eşitliğini gözeterek politikaların uygulanması önem arz etmektedir. Ayrıca, Spor Katılımlı Gelişim Modeli ve Spora Yönelik Kişisel Kazanımlar Yaklaşımı’nın birlikte ele alınması, genç sporcuların gelişimini çok yönlü değerlendiren bir kuramsal temel sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bağlı Yaş Etkisi, yetkinlik, özgüven, bağ kurma, karakter.

2. SUMMARY

Title of Thesis: Analysis of 4Cs of Athlete Outcomes and the Interaction of Relative Age Effect in Football Players

Student Name, Surname: Elifnur PINARLI

Supervisor Name : Prof. Dr. Veysel KÜÇÜK

Program Name : MSc in Exercise and Sport Psychology

Objective: This study aims to research on the presence of the Relative Age Effect (RAE) among male and female football players aged 14-18 in Turkey and to examine its interaction with 4 Cs of Athlete Outcomes in relation to variables such as gender, age group, birth quarters, and playing position.

Materials and Methods: This quantitative study was designed using a relational survey model. The sample consisted of 561 licensed male and female football players aged 14–18 competing in different league levels in Turkey. Data were collected through the Positive Youth Development Measurement Framework for Sport and analyzed using the Jamovi 2.3.28 software. The significance level was set at $p < .05$.

Results: No significant differences were found in the 4 Cs of Athlete Outcomes across birth quarters. However, the clustering of birth dates in the first quarter supports the presence of the RAE. Male players reported higher scores in competence, confidence, coach-athlete relationship, and prosocial behavior compared to female players. While the RAE was more evident among male players, no significant differences were observed among female players. Players born in 2011 had the highest confidence levels, strongest coach-athlete relationships, and lowest antisocial behavior scores. Goalkeepers had the highest scores in competence and coach-athlete relationship. Although no significant relationship was found between playing position and birth quarter, players across all positions were predominantly born in the first quarter.

Conclusion: The RAE emerges as a systemic factor influencing not only physical but also psychological and social development. Therefore, developing structures sensitive to the RAE, restructuring coach education based on this awareness, and implementing policies that ensure age-appropriate equal opportunity are essential. Furthermore, the integrated application of the Developmental Model of Sport Participation (DMSP) and the Personal Assets Framework (PAF) provides a comprehensive theoretical basis for evaluating youth athlete development from a holistic perspective.

Keywords: Relative Age Effect, competence, confidence, connection, character.

3. GİRİŞ ve AMAÇ

Çocuk ve gençlerin spora düzenli katılımı, fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişim açısından önemli fırsatlar sunar. Spora katılım, kardiyovasküler sağlık, kas gücü, kilo kontrolü gibi fiziksel kazanımların yanı sıra özsaygı, stresle başa çıkma ve yaşam doyumu gibi psikolojik; akran ilişkileri, liderlik ve sosyal sorumluluk gibi sosyal alanlarda da gelişimi destekler (Côté ve Fraser-Thomas, 2007). Ancak bu olumlu etkiler, spor ortamlarının nasıl yapılandırıldığına bağlı olarak farklılık gösterebilir (Coakley, 2016).

Özellikle ergenlik dönemindeki çocuklar, erken branşlaşma, performans baskısı ve aşırı antrenmana maruz kalma gibi nedenlerden dolayı yaşlarına uygun şekilde yapılandırılmamış spor programlarında sakatlanabilir, tükenmişlik hissedebilir ve en nihayetinde spordan uzaklaşabilir (Merkel ve Molony Jr, 2012; Turnnidge ve ark., 2014).

Bu bağlamda, çocukların sporun gelişimsel çıktılarını deneyimleyebilmeleri için doğru yapılandırılmış bütüncül modeller önem kazanır. Alanyazında bu konuda öne çıkan iki temel modelden ilki, Côté ve arkadaşları tarafından geliştirilen Spor Katılımlı Gelişim Modeli'dir (Developmental Model of Sport Participation) (Côté, 1999; Côté, Baker ve Abernethy, 2007). İkinci model ise, Spor Katılımlı Gelişim Modeli'ni kişisel ilişkiler, sosyal çevre ve uzun vadeli gelişimsel sonuçlar bağlamında tamamlayan Spora Yönelik Kişisel Kazanımlar Yaklaşımı'dır (Côté, Turnnidge ve Vierimaa, 2016).

Sporcu gelişimiyle ilgili son kırk yılda birçok model geliştirilmiştir (Bruner ve ark., 2010). Çocuk ve gençlerin spora katılım süreçlerini, performans, kişisel gelişim çıktıları ve yaş ile ilişkilendiren en kapsamlı model Spor Katılımlı Gelişim Modeli'dir (Côté, 1999). Bu model, bireylerin spora katılım sürecini açıklamak amacıyla geliştirilmiştir. Spora katılımın fiziksel ve psikososyal gelişime katkı sunduğu ve bireylerin spora nasıl, ne zaman ve hangi içerikle katılım sağladıklarının performans, katılım ve kişisel gelişim gibi üç temel spor çıktısı üzerinde etkili olduğunu belirtmişlerdir. Bu model aşamalardan geçerek oluşmuştur ve üç gelişimsel sonucun anlaşılabilmesi için modelin dört aşaması kavranmalıdır (Côté ve Hancock, 2016).

Spora Katılımlı Gelişim Modeli'nin ilk aşamasında, sporcu gelişiminin yaşa bağlı olarak üç temel dönemde gerçekleştiği ifade edilmiştir: örnekleme yılları, uzmanlaşma yılları ve yatırım yılları. Ayrıca çocukların spora katılım süreçleri çeşitlilik ve amaçlı oyun kavramlarıyla açıklanmıştır. Çeşitlilik, çocuklukta farklı spor dallarına katılımı; amaçlı oyun ise içsel motivasyonla sürdürülen esnek kurallara sahip etkinlikleri ifade etmektedir (Côté, 1999; Berry

ve ark., 2008). Bu aşamanın bir diğer önemli kavramı olan amaçlı antrenman, performansa yönelik, yapılandırılmış ve çaba gerektiren fiziksel etkinlikler olarak tanımlanmıştır (Ericsson ve ark., 1993).

İkinci aşamada, modelin varsayımları nicel yöntemlerle test edilmiştir. Çocuklukta çeşitlilik ve amaçlı oyun içeren sportif deneyimlerin elit performans başarısını ve uzun vadeli katılımı desteklediği gösterilmiştir (Baker, Côté ve Abernethy, 2003). Bu doğrultuda modele erken uzmanlaşma ve rekreasyonel katılım yolları eklenmiştir (Côté ve Hancock, 2016).

Üçüncü aşamada, farklı gelişim yollarını izleyen sporcuların performans ve psikososyal çıktıları karşılaştırılmıştır. Çeşitlilik ve amaçlı oyunun sporu bırakma ve tükenmişlik riskini azalttığı, erken uzmanlaşmanın ise bu riskleri artırdığı bulunmuştur (Côté ve Abernethy, 2012). Son aşamada modelin üç temel çıktısı olan performans, katılım ve kişisel gelişim ile gelişim yolları arasında kuramsal bağlar kurulmuş ve erken yaşta çeşitlilik ile oyun temelli deneyimlerin bu çıktıları olumlu yönde etkilediği yedi temel önerme ile açıklanmıştır (Côté, Lidor ve Hackfort, 2009; Fraser-Thomas, Côté ve Deakin, 2005).

Spora Katılımlı Gelişim Modeli'nin bir diğer katkısı, farklı spor dalları ve gelişimsel hedefler doğrultusunda üç temel katılım yolu önermesidir: örnekleme yoluyla rekreasyonel katılım, örnekleme yoluyla elit performans ve erken uzmanlaşma yoluyla elit performans. Rekreasyonel yol, spora eğlence, sağlık ve sosyal etkileşim amacıyla katılımı vurgularken; örnekleme yoluyla elit performans, geç yaşta uzmanlaşma ile yüksek düzeyde başarıya ulaşılabilceğini göstermektedir. Buna karşın, erken uzmanlaşma yolunun yalnızca sınırlı branşlar için uygun olduğu ve gelişimsel riskler taşıdığı ifade edilmektedir (Law ve ark., 2007; Côté ve Fraser-Thomas, 2007).

Modelin sunduğu bu yapısal çerçeveye ek olarak, Côté ve Gilbert'in (2009) ortaya koyduğu Spora Yönelik Kişisel Kazanımlar Yaklaşımı, bu gelişim yollarını destekleyen sosyal ortamlar, kişiler arası ilişkiler ve bireysel deneyimlerin niteliğini açıklayarak modele tamamlayıcı bir bakış açısı kazandırmaktadır. Sporcu gelişiminin duygusal ve çevresel etkileşimlere bağlı olarak şekillendiğini vurgulayan bu bütüncül yaklaşım, çocuk ve gençlerin spordan hem sağlıklı hem de sürdürülebilir biçimde fayda sağlaması için önemli bir teorik dayanak sunmaktadır (Côté, Turnnidge ve Vierimaa, 2016).

Spora Yönelik Kişisel Kazanımlar Yaklaşımı, genç sporcuların gelişim süreçlerini, onların sosyal ilişkileri, çevresel bağlamları ve bu bağlamlarda yer aldıkları etkinliklerle olan

etkileşimleri çerçevesinde değerlendirmektedir (Côté, Turnidge ve Vierimaa, 2016). Bronfenbrenner'in (1999) ekolojik sistem kuramından esinle geliştirilen model, sporun psikososyal ve ahlaki gelişimi destekleme potansiyelini temel almaktadır.

Bu yaklaşıma göre sporcuların olumlu kazanımlar elde edebilmesi için uygun ortamlar, nitelikli sosyal etkileşimler ve etkinliklere kişisel katılım olmak üzere üç temel dinamiğin bir bütünlük içinde işlemesi gerekmektedir. Bu dinamiklerin dengeli bir biçimde bir araya gelmesiyle sporcunun yetkinlik, özgüven, bağ ve karakter olmak üzere dört temel gelişimsel kazanım elde etmesine olanak sağlamaktadır (Côté ve Gilbert, 2009).

Uygun ortamlarının varlığı, bireyin spora katılım sürekliliğini, deneyimlerini, sportif beceri gelişimini olumlu yönde etkilemektedir (Lerner ve ark., 2000; Henriksen, Stambulova ve Roessler, 2010). Bununla birlikte, antrenörler, akranlar ve aile bireyleriyle kurulan nitelikli sosyal ilişkiler, sporcunun bağlılığını hem de öğrenmeye açık bir tutum geliştirmesini desteklemektedir. Antrenörüyle anlamlı bir bağ kuran sporcuların, çaba harcama, süreklilik ve spor ortamına uyum konularında daha önde olduğu gözlemlenmektedir (Fraser-Thomas, Côté ve Deakin, 2008).

Etkinliklere kişisel katılım ise bireyin etkinliklerde anlam bulmasını ve öz farkındalığını geliştirmesini ifade eder. Çeşitli etkinliklerin dengeli bir biçimde yapılandırılması, bireyde hem bedensel yeterliğin artmasını hem de sosyal becerilerin pekişmesini sağlamaktadır (Côté ve ark., 2020).

Bu üç temel dinamiğin etkili bir biçimde işlemesiyle gelişen kişisel kazanımlar, bireyin spor hayatında uzun vadeli hedeflere ulaşmasını mümkün kılar. Yetkinlik, bireyin teknik ve fiziksel becerileri edinmesini; özgüven, bu becerileri başarıyla kullanabileceği yönünde kendine duyduğu inancı; bağ, anlamlı sosyal ilişkiler kurabilme kapasitesini ve karakter ise etik değerlere uygun davranabilme becerisini temsil etmektedir (Vierimaa ve ark., 2012).

Tüm bu kazanımlar, modelin merkezinde yer alan performans, katılım ve kişisel gelişim çıktılarının elde edilmesini mümkün kılmaktadır (Côté ve Hancock, 2016). Bu bağlamda, spor ortamlarının etkileşim temelli ve gelişim odaklı şekilde yapılandırılması, BYE gibi dezavantajlı durumları azaltarak tüm bireyler için daha kapsayıcı bir spor deneyimi sunacağını düşündürmektedir.

Bağıl yaş, aynı yıl içerisinde dünyaya gelen çocuklar arasında doğum tarihlerinin farklı olmasından kaynaklanan yaş değişimini tanımlar (Musch ve Grondin, 2001). Aynı yılın erken aylarında doğan çocukların daha avantajlı konumda olması ise BYE olarak adlandırılmaktadır (Vincent ve Glamser, 2006). Eğitim ve spor sistemlerinde çocukların yaş gruplarına ayrılması, eşitliği savunan bir yaklaşım gibi görünse de, yılın erken aylarında doğan bireylerin fiziksel, bilişsel ve sosyal olarak daha gelişmiş olmaları sebebiyle sistematik avantajlar elde etmelerini sağlamaktadır (Musch ve Grondin, 2001). Bu durum, hem sportif seçim süreçlerinde hem de uzun vadeli gelişim fırsatlarında adeletsizlik yaratmaktadır (Sherar ve ark., 2007).

Çocukların anatomik ve fizyolojik gelişim hızları birbirinden önemli ölçüde farklılaşabilir (Bompa ve Carrera, 2015). Bu durum, antrenörlerin seçim süreçlerinde fiziksel olarak daha olgun bireyleri tercih etme eğilimini artırmakta ve buna bağlı olarak görece genç bireyler daha az seçilmektedir (Malina, 2003).

Bu doğrultuda, BYE'nin yalnızca doğum tarihine dayalı bir sınıflandırma sorunu olmadığı, karmaşık ve çok boyutlu bir yapı olduğu anlaşılmaktadır. Fiziksel gelişim, psikolojik faktörler, rekabet düzeyi, spor dalının popüleritesi, sporcunun yaşı ve cinsiyeti, oynadığı pozisyon, deneyim süresi ile sosyal ve çevresel etmenler gibi çeşitli değişkenlerin etkileşimi, BYE'nin ortaya çıkışını ve etkisini şekillendirmektedir (Lovell ve ark., 2015; Musch ve Grondin, 2001; Wattie ve ark., 2008; Romann ve Fuchslocher, 2013; Hancock, Adler ve Côté, 2013).

Örneğin, daha popüler ve rekabetin yoğun olduğu spor dallarında BYE daha güçlü şekilde ortaya çıkarken; daha az rekabetçi veya bireysel spor dallarında etkisi daha zayıf kalabilmektedir (Grondin ve ark., 1984; Romann ve Fuchslocher, 2014). BYE, gelişim sürecindeki genç sporcularda yaygın olarak gözlemlenmekle birlikte fiziksel ve psikolojik gelişimini büyük ölçüde tamamlamış yetişkin sporcularda bu etkinin azaldığı bildirilmektedir (Musch ve Grondin, 2001). Aynı şekilde, fiziksel üstünlüğün daha belirgin rol oynadığı pozisyonlarda erken doğan sporcular daha sık temsil edilirken, oyun kurucu gibi pozisyonlarda farklılık daha az olabilmektedir (Malina ve ark., 2005).

Ekolojik sistem yaklaşımı, BYE'nin, antrenör, veli, spor sistemi gibi sosyal aktörlerin etkisiyle şekillenen çok boyutlu bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, Matthew, Pygmalion ve Galatea etkileri gibi sosyal psikolojik mekanizmalar; sporculara yönelik beklenti, fırsat sunumu ve yetkinlik gelişimini BYE ekseninde şekillendirmektedir (Hancock, Adler ve Côté, 2013).

Bununla birlikte, ters bağıl yaş etkisi (inverse RAE) adı verilen durumlar da dikkat çekicidir. Görece genç sporcular, uzun vadede daha dirençli, beceri açısından daha donanımlı ve psikolojik olarak daha dayanıklı hâle gelebilirler (Ashworth ve Heyndels, 2007; Wattie ve ark., 2007). Ancak bu durumun tüm sporcular için geçerli olmadığını ve sistematik eşitsizlikleri meşrulaştırma riski taşıdığını vurgulamak önemlidir.

BYE spor bağlamında yaygın ve yapısal bir problem olarak varlığını sürdürmektedir. BYE'yi azaltmaya yönelik çözüm önerileri teknik, yapısal ve farkındalık düzeyinde şekillenmiştir. Bunlar arasında doğum çeyreklerine göre oyuncu kotası oluşturulması, biyo-bantlı kategorilendirme, yetenek seçiminin geciktirilmesi ve teknik-taktik değerlendirme kriterlerinin öne çıkarılması yer almaktadır. Eğitsel stratejiler ise antrenör eğitimleri, psikososyal destek programları ve doğum ayına duyarlılık yaratacak uygulamaları içermektedir (Webdale ve ark., 2020).

BYE çalışmalarında en yaygın hesaplama yöntemi, doğum tarihlerini yılın dört çeyrek dilimine ayırmak ve bu dilimler üzerinden dağılımları karşılaştırmaktır. Bu yaklaşım, hem niceliksel hem de karşılaştırmalı analizlerde sistematik bir değerlendirme sunar (Delorme ve Raspaud, 2009).

Sonuç olarak, BYE, yalnızca sporcu seçimini etkileyen geçici bir durum değil; fiziksel, psikolojik, sosyal ve yapısal etmenlerin kesişiminde oluşan, sporun adillliğini ve kapsayıcılığını tehdit eden bir olgudur. Bu nedenle, gelişimsel eşitliği sağlayacak bütüncül ve sistematik stratejilere ihtiyaç vardır.

Bu araştırma, Türkiye'de 14–18 yaş aralığındaki erkek ve kız futbolcular arasında BYE'nin varlığını incelemeyi ve bu etkinin sporcuların yetkinlik, özgüven, bağ kurma ve karakter gibi bütüncül spor kazanımları üzerindeki etkilerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. BYE'nin bu gelişimsel çıktılar üzerindeki etkisi cinsiyet, yaş grubu, doğum çeyreği ve oyun pozisyonu değişkenleri doğrultusunda analiz edilmiştir.

Spora katılımın gelişimsel sonuçları genellikle fiziksel performans bağlamında ele alınırken, bu çalışma BYE'yi psikolojik, sosyal ve duygusal gelişim boyutlarıyla birlikte değerlendirerek alanyazında sıklıkla göz ardı edilen bir yönü öne çıkarmaktadır. Spora katılımın tüm bireyler için eşit fırsatlar sunmaması durumunda, sistematik yapılar belirli gruplar için dışlayıcı bir işleyişe dönüşebilmektedir. Bu bağlamda, BYE'nin bu eşitsizlikleri nasıl şekillendirdiğini anlamak büyük önem taşımaktadır.

Araştırma, yalnızca fiziksel performansa odaklanan geleneksel yaklaşımların ötesine geçerek, hem erkek hem de kadın futbolcuları kapsayan karşılaştırmalı bir analiz sunmaktadır. Bununla birlikte, oyun pozisyonu gibi spora özgü yapısal değişkenleri de dikkate alarak kapsamını genişletmektedir. Böylece, BYE'nin hem bireysel hem de yapısal bağlamlarda nasıl ortaya çıktığını daha bütüncül bir çerçevede tartışma imkânı sağlamaktadır.

Kuramsal düzeyde ise çalışma, Spor Katılımlı Gelişim Modeli ile Spora Yönelik Kişisel Kazanımlar Yaklaşımı'nı bir arada ele almaktadır. Bu iki modelin Türkiye bağlamında birlikte ele alınması alanyazındaki önemli bir boşluğu doldurmakta ve genç sporculara yönelik spor programlarının daha adil, kapsayıcı ve etkili biçimde yeniden yapılandırılmasına katkı sunabilecek bulgular üretmeyi hedeflemektedir.

4. GENEL BİLGİLER

4.1. Sporun Gelişim Üzerindeki Etkileri

Çocukların ve gençlerin spora katılımı, gelişimsel süreçlerinin üç temel boyutunu destekleyebilir. İlk olarak, spor ortamları çocuklara düzenli fiziksel aktivite olanağı sağlayarak fiziksel sağlıklarının gelişimine katkıda bulunmaktadır. İkinci olarak, bu ortamlar temel motor becerilerin kazanılmasını desteklemektedir. Söz konusu beceriler, hem yaşam boyu fiziksel etkinliklere katılım hem de elit düzeyde sporculuk için gerekli altyapının oluşmasını sağlamaktadır. Son olarak, gençlik sporları uzun süredir çocukların psikososyal gelişiminde etkili bir sosyal etkileşim ortamı olarak değerlendirilmektedir. Takım çalışması, öz disiplin, liderlik ve öz denetim gibi yaşam becerilerinin gelişimine bu yolla katkı sağlanmaktadır (Côté ve Fraser-Thomas, 2007).

Her ne kadar organize sporlar çocuklara ve gençlere fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişim açısından çeşitli fırsatlar sunabilse de, bu potansiyelin her durumda ve her bağlamda gerçekleştiğini söylemek güçtür. Spora katılımın gelişimsel açıdan destekleyici olabilmesi, yalnızca katılımın kendisinden değil; aynı zamanda sunulan ortamın niteliğinden, etkileşimlerin kalitesinden ve uygulayıcıların yaklaşımlarından da etkilenmektedir. Bu doğrultuda, sporun farklı gelişim alanlarında hem destekleyici hem de sınırlayıcı etkiler yaratabileceği; bu etkilerin ise bağlamsal koşullara ve bireysel deneyimlere bağlı olarak şekillenebileceği değerlendirilmektedir. Özellikle erken yaşta yoğun rekabete dayalı yapılar ya da yeterince desteklenmeyen sosyal ilişkiler, beklenen kazanımların ortaya çıkmasını güçleştirebilmekte; bazı durumlarda ise gelişimsel açıdan risk oluşturabilecek sonuçlara neden olabilmektedir (Côté ve Fraser-Thomas, 2007). (Tablo 1).

Coakley (2016), spora katılımın tek başına gelişimsel kazanımlar sağlamadığını, bu kazanımların ortaya çıkabilmesi için sosyal ve çevresel koşulların işlevsel biçimde yapılandırılması gerektiğini ifade etmektedir. Nitekim uluslararası alanyazında, çocukların ve gençlerin sağlıklı fiziksel performans geliştirebilmesi, spora uzun vadeli katılım gösterebilmesi ve kişisel gelişim kazanımları elde edebilmesi için fiziksel performans, süreklilik ve psikososyal gelişimi eş zamanlı olarak destekleyen bütüncül programların önemi vurgulanmaktadır (Côté, Vierimaa ve Turnnidge, 2016). Buna karşın, birçok spor programının yalnızca fiziksel ya da motor beceri gelişimine odaklandığı, daha geniş kapsamlı gelişim hedeflerinin ise sıklıkla göz ardı edildiği görülmektedir.

Tablo 1. Sporun gelişim alanlarına göre olumlu ve olumsuz sonuçları (Côté ve Fraser-Thomas, 2007’den yararlanılarak hazırlanmıştır)

Gelişim Alanı	Olumlu Sonuçlar	Olumsuz Sonuçlar
Fiziksel Sağlık	- Kardiyovasküler kondisyonun gelişmesi - Kilo kontrolünün sağlanması - Kas gücü ve dayanıklılığın artması	- Aşırı kullanım kaynaklı yaralanmalar - Yeme bozukluklarının gelişmesi
Psikolojik Gelişim	- Eğlenceli ve keyifli deneyimlerin yaşanması - Bireyin sınırlarını zorlayan deneyimlerle başa çıkma becerisinin gelişmesi - Özsaygının artması - Stres düzeyinde azalma - Yaşam doyumunun artması - Mutluluk düzeyinin yükselmesi	- Bireyin kendini olumsuz algılaması - Özsaygı ve güven duygusunda azalma - Takım arkadaşlarından dışlanma - Performans beklentilerine bağlı psikolojik baskı - Tükenmişlik
Sosyal Gelişim	- Grup içi ilişkilerde olumlu etkileşimlerin gelişmesi - Akran ilişkilerinin güçlenmesi - Toplumsal sorumluluk duygusunun artması - Sosyal statü kazanımı - Liderlik ve takım yönetimi gibi sosyal becerilerin gelişmesi - Akademik başarıda artış - Uzun vadede gelişmiş kariyer başarısı - Okulu bırakma oranlarının azalması - Suça yönelimli davranışlarda azalma	- Saldırgan tutum ve davranışların ortaya çıkması - Fiziksel ya da sözel saldırı eğilimlerinin gelişmesi - Sportmenlik dışı tutumların yaygınlaşması - Ahlaki muhakeme düz

Spora katılım, gelişimsel açıdan önemli fırsatlar sunmakla birlikte, uygun şekilde yapılandırılmadığında bazı riskleri de beraberinde getirebilmektedir. Özellikle ergenlik döneminde iskelet sisteminde meydana gelen hızlı büyüme ve gelişim, çocukları hem travmatik hem de aşırı kullanıma bağlı yaralanmalara açık hâle getirmektedir. Nitekim bu tür yaralanmalar fiziksel ve psikolojik açıdan olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Bu dönemde yaşanan esneklik, koordinasyon ve denge kayıpları performansta düşüşe neden olabilmekte ve buna bağlı olarak da özgüven kaybı, artan stres, kaygı ve sosyal baskı gibi psikolojik sorunlar ortaya çıkabilmektedir (Merkel ve Molony Jr, 2012).

Erken yaşta belirli bir branşa yönlendirme, kısa sürede fiziksel performans beklentisi nedeniyle birçok spor sisteminde uygulanmaktadır ancak bu yaklaşım, gelişimsel açıdan birçok risk barındırır. Bu bağlamda, birçok spor dalında elit düzeyde başarılı olmak için erken özelleşme gerekmediği halde (Côté ve Abernethy, 2012) çocuklar spesifik bir branşa yönlendirilerler. Bu durum çocukların ihtiyaçlarının fark edilmemesine, motor becerilerin gelişmesinin sekteye

uğramasına, sakatlık riskinin artmasına ve spordan kopmaya neden olabilmektedir (Côté ve Lidor, 2013; Turnnidge ve ark., 2014).

Bu riskler, özellikle sporcu seçimlerinin erken yaşlarda yapıldığı sistemlerde daha da belirginleşmektedir. Ayrıca, ergenlik öncesi dönemde yapılan bu tür seçimlerin güvenilirliği düşüktür (Vaeyens ve ark., 2008). Aşırı antrenman yüküne bağlı fiziksel yaralanmalar, sosyal çevreden uzaklaşma ve psikolojik tükenmişlik gibi sonuçlar erken branşlaşmanın olumsuz etkilerini pekiştirir (Callender, 2010).

Öte yandan, bazı spor ortamları sosyal açıdan da riskler barındırmaktadır. Özellikle alkol kullanımının bazı takımlar içinde normalleşmiş bir davranış olarak görülmesi, genç sporcular için riskli alışkanlıkların kazanılmasına zemin hazırlayabilir. Alkol, performans baskısı ve sosyal onay arayışı ile birleştiğinde, genç bireyler için kaygılı durumların üstesinden gelme stratejisine dönüşebilir (Kwan ve ark., 2014). Ayrıca antrenörlerin baskı kurması ve ebeveynlerin kontrolcü tutum sergilemeleri sporcular üzerinde stres yaratabilir. Bu tür çevresel etkenler psikolojik sağlamlığı zedelemekle birlikte spora olan motivasyon ve bağlılık düzeyini de olumsuz etkileyebilir (Pehlivan, 2013).

Dolayısıyla, çocuk ve gençlerin spora katılım süreçlerinin ve sporu bırakma nedenlerinin sistematik biçimde incelenmesi gerekmektedir. Bu noktada, çocukların ve gençlerin spora hangi yaşta, ne tür etkinliklerle ve nasıl bir yapı içerisinde katıldıkları uzun vadeli gelişimsel sonuçlar açısından belirleyici olmaktadır (Côté ve Fraser-Thomas, 2007). Bu süreci bütüncül biçimde anlamaya yönelik olarak geliştirilen kuramsal modeller, spor katılımının yapılandırılması konusunda rehberlik sağlamaktadır.

Bu çerçevede, alanyazında en fazla kabul gören kuramsal modellerden biri, Côté ve arkadaşları tarafından geliştirilen Spor Katılımlı Gelişim Modeli'dir (Developmental Model of Sport Participation) (Côté, 1999; Côté, Baker ve Abernethy, 2007). Bu model, sporcuların fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişim süreçlerini yaşa ve deneyim türüne dayalı olarak kavramsallaştıran bir yapı sunmaktadır. Yakın bir zamanda ise, spor yoluyla gençlerin gelişimini teşvik eden çevresel ve sosyal etkenleri daha bütüncül biçimde tanımlamak amacıyla Spora Yönelik Kişisel Kazanımlar Yaklaşımı (Personal Assets Framework for Sport) ortaya konmuştur (Côté, Turnnidge ve Vierimaa, 2016). Bu yaklaşım, gençlerin spor ortamlarında kazandıkları tecrübelerin niteliğini, kişisel ilişkiler, sosyal çevre ve uzun vadeli gelişimsel sonuçlar bağlamında ele alarak Spor Katılımlı Gelişim Modeli'ni tamamlayıcı bir perspektif sunmaktadır.

4.2. Spor Katılımlı Gelişim Modeli

Son kırk yıl içerisinde, sporcu gelişimine yönelik çeşitli modeller önerilmiştir. Bruner ve ark. (2010); Alfermann ve Stambulova (2007), Bloom (1985), Salmela (1994), Stambulova (1994), Côté (1999), Wylleman ve Lavallee'nin (2004) geliştirdiği modelleri inceleyerek kapsamlı bir değerlendirme sunmuştur. Sporda gelişim süreçlerini açıklamaya yönelik modeller arasında, Spor Katılımlı Gelişim Modeli (Côté, 1999), alanyazında en fazla atıf alan ve kabul gören model olarak öne çıkmaktadır (Bruner ve ark., 2010). Spor Katılımlı Gelişim Modeli, çocuk ve gençlerin spora katılım sürecini açıklamak amacıyla geliştirilmiştir. Modelde ele alınan performans, katılım ve kişisel gelişim gibi üç temel spor çıktısının anlaşılabilmesi için önce modelin dört temel gelişim aşamasının kavranması gerekmektedir (Côté ve Hancock, 2016).

4.2.1. Dört Temel Aşama

4.2.1.1. Birinci Aşama

Spor Katılımlı Gelişim Modeli'nin ilk aşaması, sporcu gelişimini kavramsallaştırmaya yönelik nitel bir yaklaşıma dayanmaktadır. Bu süreçte, ebeveynler, antrenörler ve sporcularla gerçekleştirilen görüşmeler aracılığıyla sporcuların erken dönem deneyimleri incelenmiş ve spor yaşamı boyunca etkili olan temel kavramlar belirlenmiştir (Côté, 1999). Bu aşamada modelin teorik temelini oluşturan iki özgün kavram ortaya konmuştur: çeşitlilik ve amaçlı oyun. Çeşitlilik, çocukluk döneminde farklı spor dallarına katılımı ifade ederken amaçlı oyun, çocuklar tarafından başlatılan esnek kurallara sahip, içsel motivasyonla sürdürülen eğlence temelli sportif etkinlikler olarak tanımlanmaktadır (Côté, 1999; Berry ve ark., 2008). Bu dönemde dikkat çeken bir diğer kavram ise, amaçlı antrenman kavramıdır. Amaçlı antrenman, performans geliştirmeyi amaçlayan yapılandırılmış, çaba gerektiren ve kısa vadeli ödül sağlamayan fiziksel etkinliklerdir (Ericsson ve ark., 1993). Amaçlı oyun, amaçlı antrenmandan farklı olarak eğlence odaklıdır ve çocukların doğal keşif yoluyla motor ve sosyal beceriler geliştirmesine imkan tanımaktadır.

Ayrıca bu ilk aşamada, sporcu gelişiminin yaşa bağlı olarak üç temel dönemde gerçekleştiği ifade edilmiştir: örnekleme yılları, uzmanlaşma yılları ve yatırım yılları. Bu dönemlere ilişkin temel özellikler Tablo 2'de özetlenmiştir.

Tablo 2. Spor Katılımlı Gelişim Modeli'nin yaşa dayalı gelişim aşamaları ve özellikleri (Côté ve Hay, 2002'den yararlanılarak hazırlanmıştır)

Gelişim Aşaması	Yaş Aralığı	Temel Özellikler
Örnekleme Yılları	6–12 yaş	- Çocuklar birden fazla spor dalına katılır. - Etkinlikler, eğlence odaklı ve amaçlı oyun ağırlıklıdır. - İçsel motivasyon ön plandadır.
Uzmanlaşma Yılları	13–15 yaş	- Daha sınırlı sayıda spor dalına odaklanılır. - Amaçlı oyun ve amaçlı antrenman birlikte yer alır. - Temel teknik becerilerin gelişimi desteklenir.
Yatırım Yılları	16 yaş ve üzeri	- Sporcular tek bir branşta yoğunlaşır. - Antrenmanlar yüksek düzeyde yapılandırılmış ve amaçlıdır. - Performans odaklı gelişim ve yarışma düzeyinde artış gözlenir.

4.2.1.2. İkinci Aşama

Modelin ikinci aşamasında, Spor Katılımlı Gelişim Modeli'nin varsayımlarını test etmek amacıyla geriye dönük ve nicel bir yöntem geliştirilmiştir (Côté ve ark., 2005). Bu doğrultuda, sporcuların örnekleme, uzmanlaşma ve yatırım aşamalarında katıldıkları faaliyetler analiz edilmiştir. Uzman ve uzman olmayan sporcularla gerçekleştirilen karşılaştırmalı çalışmalar, çocuklukta yüksek düzeyde çeşitlilik ve amaçlı oyun içeren deneyimlerin elit düzeyde performans ve uzun vadeli spor katılımı ile ilişkili olduğunu göstermiştir (Baker, Côté ve Abernethy, 2003; Berry ve ark., 2008).

Elde edilen bulgulara göre, yaklaşık 13 yaş civarında sporcular bir veya iki branşta uzmanlaşma sürecine girmekte ve bu evrede amaçlı antrenman miktarı artmaktadır. Devamında, 2–3 yıl içinde tek bir spora yönelik yoğun antrenmanlar ön plana çıkmaktadır. Bu bulgular, buz hokeyi, beyzbol, kürek ve triatlon gibi zirve performansın ergenlikten sonra elde edildiği spor dallarında tutarlılık gösterir. Buna karşın jimnastik gibi zirve performansın ergenlik döneminde beklendiği branşlarda erken uzmanlaşma daha geçerli bir strateji olabilir (Law, Côté ve Ericsson, 2007). Elde edilen bu bilgilerin ardından, modelin farklı gelişimsel yolları yansıtacak şekilde uyarlanması gerekmiştir. Örnekleme, uzmanlaşma ve yatırım aşamalarını temel alan üç aşamalı modele erken uzmanlaşma adında yeni bir yol eklenmiştir. Ayrıca, örnekleme yıllarından sonra sporcuların yapabilecekleri tercihleri yansıtmak üzere bir rekreasyonel katılım aşaması da modele dahil edilmiştir. Bu aşama, sporcuların örnekleme döneminden sonra rekreasyonel veya

uzmanlaşmaya dayalı bir katılım yoluna geçiş yapabileceklerini ifade etmektedir (Côté ve Hancock, 2016).

4.2.1.3. Üçüncü Aşama

Spor Katılımlı Gelişim Modeli'nin farklı gelişim yollarını izleyen sporcuların deneyimleri karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir (Fraser-Thomas ve ark., 2008). Bu aşamada benimsenen bütüncül yaklaşım, sporcuların performans düzeyleri ile birlikte psikososyal gelişimlerini de kapsamaktadır. Côté ve Abernethy (2012), bu kapsamda yapılan çalışmaları bir kitap bölümünde ayrıntılı olarak değerlendirmiş ve çeşitlilik ile amaçlı oyun kavramlarının tükenmişliği azalttığını, aşırı yüklenme sonucu oluşan sakatlıkları sınırladığını ve spordan alınan keyfi artırdığını belirtmişlerdir. Diğer taraftan erken uzmanlaşma yolunun tükenmişliği ve sakatlıkları artırdığını, keyfi ve eğlenceyi azalttığını ifade etmişlerdir.

4.2.1.4. Dördüncü Aşama

Son aşamada, modelin performans, katılım ve kişisel gelişim olmak üzere üç temel çıktısı ile Spor Katılımlı Gelişim Modeli'nin gelişimsel yolları arasında sistematik bağlar kurulmuştur. Bu aşama, teorik makalelerin yayımlanması (Côté, Baker ve Abernethy, 2007; Fraser-Thomas, Côté, ve Deakin, 2005) ve çocukluk dönemine özgü deneyimleri açıklayan yedi temel önermenin yazılmasıyla somutlaşmıştır (Côté, Lidor ve Hackfort, 2009). Söz konusu önermeler, erken yaşta spor çeşitliliği ve amaçlı oyun deneyimlerinin performans ile birlikte psikolojik sağlamlık, sosyal gelişim ve sporda süreklilik açısından etkili olduğunu ortaya koymuş ve modelin sahadaki uygulanabilirliğine kuramsal bir temel sunmuştur.

4.2.2. Yedi Temel Önerme

Modelin kuramsal temellerini oluşturan ve uygulama sahasına yön veren bu yedi temel önerme aşağıda özetlenmiştir (Côté, Lidor ve Hackfort, 2009).

Önerme 1: Erken çeşitlendirme (örnekleme), olgunlaşma sonrası zirve performansına ulaşan sporlarda elit spor katılımını engellemez.

Buz hokeyi, tenis ve beyzbol gibi sporlarda elit düzey performansa genellikle birden fazla spor deneyiminin ardından ulaşılmaktadır. Ancak kadınlar jimnastiği ve buz pateni gibi bazı sporlarda erken uzmanlaşma daha yaygın olup bu sporlarda elit performans için belirleyici olabilmektedir.

Önerme 2: Erken çeşitlendirme (örnekleme), daha uzun bir spor kariyeriyle ilişkilidir ve uzun vadeli spor katılımını desteklemektedir.

Çeşitlendirilmiş spor deneyimleri, erken uzmanlaşmanın aksine, daha düşük sporu bırakma oranları ve daha az sakatlık riskiyle ilişkilendirilmektedir ve bu durum bireyin spor kariyerini uzatmaktadır.

Önerme 3: Erken çeşitlendirme (örnekleme), pozitif gençlik gelişimi açısından en elverişli sosyal çevreyi sunmaktadır.

Farklı spor branşlarında edinilen deneyimler, sporcuların çeşitli sosyal çevrelerle etkileşim kurmasına, akran ilişkilerini güçlendirmesine ve liderlik becerilerini geliştirmesine katkı sağlamaktadır. Bu durum, psikolojik iyilik hâli ve okul aidiyeti ile de ilişkilendirilmektedir.

Önerme 4: Örnekleme yıllarında yüksek miktarda amaçlı oyun, içsel motivasyonun gelişimi için güçlü bir zemin oluşturmaktadır.

İçsel motivasyon düzeyi yüksek bireylerin spor etkinliklerine daha uzun süre devam ettikleri, antrenmanlara daha fazla katılım gösterdikleri ve performans açısından daha başarılı oldukları belirlenmektedir.

Önerme 5: Örnekleme yıllarında yüksek miktarda amaçlı oyun, çocukların motor ve bilişsel becerilerinin gelişimini desteklemektedir.

Bu dönemde edinilen oyun temelli deneyimler, bireyin ilerleyen yıllarda ilgilendiği branşa aktarabileceği temel becerilerin gelişmesini sağlamaktadır.

Önerme 6: Yaklaşık 13 yaş civarında, çocuklar favori sporlarında uzmanlaşma yönünde karar verebilmekte ya da spora rekreasyonel düzeyde devam etmeyi tercih edebilmektedir.

Bu dönemde çocukların çaba, antrenman ve başarı arasındaki ilişkiyi daha iyi kavradıkları ve bilinçli tercihler yapabildikleri gözlemlenmektedir.

Önerme 7: Yaklaşık 16 yaşa gelindiğinde, bireyler fiziksel, bilişsel ve duygusal açıdan olgunlaşmakta ve bir spor dalında uzmanlaşmaya yönelik yoğun antrenmanlara katılmaya hazır hâle gelmektedir.

Bu aşama, sporcuların seçtikleri branşa yönelik sistematik yatırım yapabilecekleri gelişimsel bir eşik olarak değerlendirilmektedir.

Spor Katılımlı Gelişim Modeli'ne dayanan yedi temel önerme, sporda performans, katılım ve kişisel gelişim boyutlarını eş zamanlı olarak destekleyen bilimsel temelli bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Model, çocukluk döneminde farklı sporlara katılım ile amaçlı oyun deneyimlerinin önemine vurgu yapmaktadır. Bununla birlikte, yaklaşık 16 yaşa gelindiğinde yani ergenlik döneminden itibaren belirli bir branşta yoğun ve planlı antrenmanlara geçilmesini önermektedir.

Bu yaklaşım, çocukların spordan erken yaşta uzaklaşmalarını, tükenmişlik yaşamalarını ya da fiziksel sakatlıklar nedeniyle sporu bırakmalarını önlemeye yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda, uzun vadeli, sağlıklı ve sürdürülebilir bir spor katılımını teşvik etmektedir. Bu doğrultuda, gelişim dönemlerine uygun biçimde yapılandırılmış ve sporda performans, katılım ve kişisel gelişim boyutlarını dengeli şekilde destekleyen spor programlarının geliştirilmesine yönelik politika yapıcılara çeşitli öneriler sunulmaktadır (Côté ve Hancock, 2016).

Alanyazında yer alan bulgular, 13 yaş altı çocuklar için tasarlanan spor programlarının, bu yaş grubunun gelişimsel gereksinimlerine uygun şekilde düzenlenmesi gerektiğini açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, çocuklara yönelik spor programlarının yapılandırılmasında dikkate alınması önerilen on temel ilke aşağıda sıralanmıştır (Côté ve Hancock, 2016)

1. Spor sezonunun süresi 3–4 ay ile sınırlandırılmalıdır.
2. Uzun mesafeli müsabaka yolculukları asgari düzeye indirilmelidir.
3. Çocukların farklı spor dallarını deneyimlemelerine imkân tanıyan programlar yaygınlaştırılmalıdır.
4. Uzmanlaşma dönemine kadar yetenek seçimine dayalı elemeler yapılmamalıdır.
5. Sağlıklı rekabet ortamları teşvik edilmelidir. Kazanma ve şampiyonluk gibi uzun vadeli sonuçlara aşırı vurgu yapılmamalıdır.
6. Tek bir spor dalına erken yaşta uzmanlaşma önerilmemelidir.
7. Çocuklara, bir spor dalında farklı pozisyonlarda oynama fırsatı sağlanmalıdır.
8. Organize spor faaliyetlerinin yanı sıra serbest zamanlarda da amaçlı oyuna yer verilmelidir.
9. Antrenman ve oyun etkinlikleri eğlenceli olacak şekilde yapılandırılmalıdır.

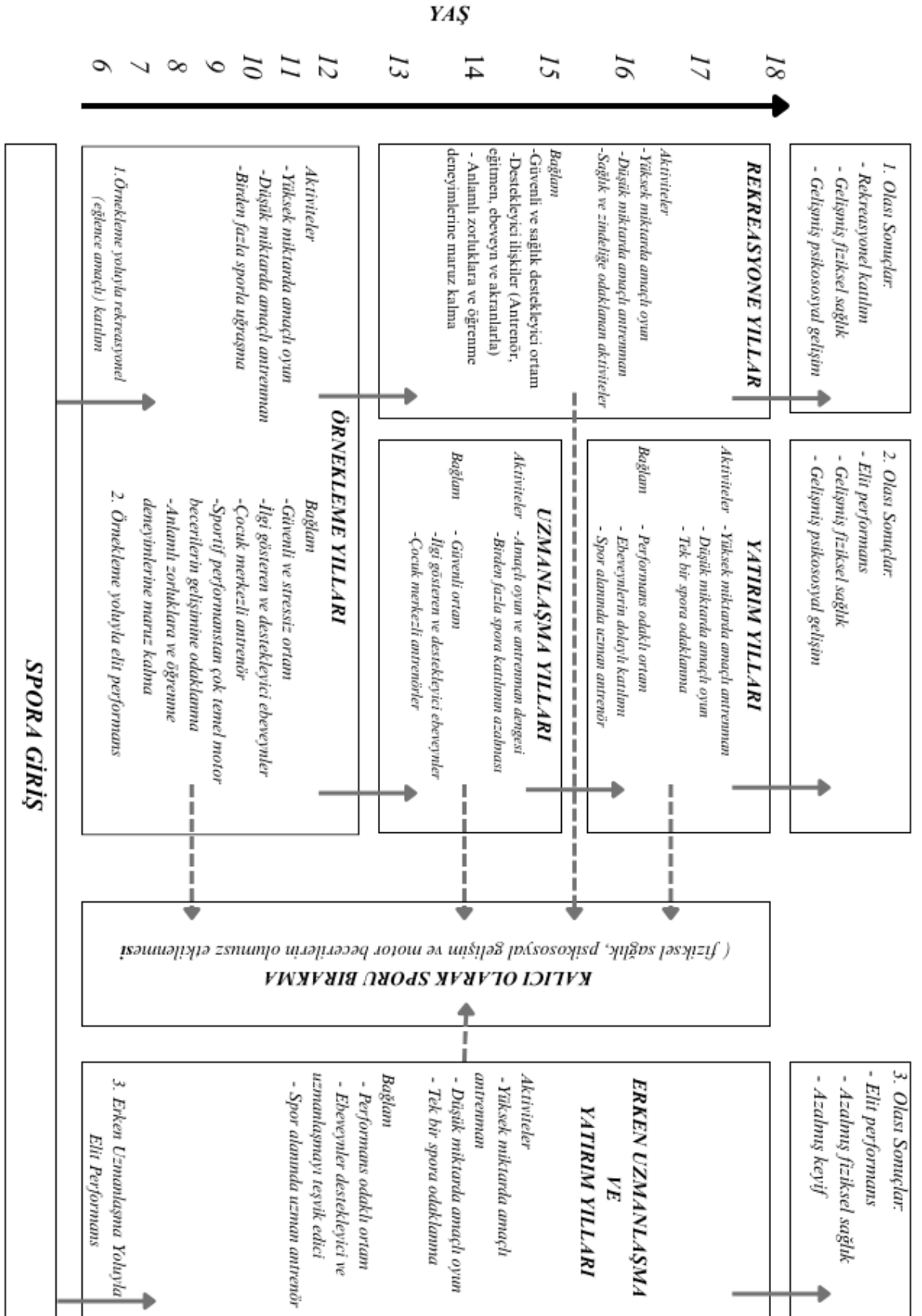
10. Çocukların ihtiyaçlarını aşırı denetimle bastırmak yerine gelişim düzeylerine uygun şekilde destekleyen bir koçluk yaklaşımı benimsenmelidir.

4.2.3. Spor Katılım Yolları: Örneklem, Elit Performans ve Erken Uzmanlaşma

Spor Katılımlı Gelişim Modeli, elit düzeyde yer alınmasını gözetmeksizin bütün gençler için yaşam boyu spora katılımı ve spor yoluyla psikososyal gelişimi destekleyen katılım yollarını kapsamaktadır. Bu bağlamda, çocukların ve gençlerin spora katılım biçimlerini hem performans hem de gelişim odaklı sonuçlar açısından değerlendiren bütüncül bir yaklaşım sunmaktadır. Model; hokey, beyzbol, jimnastik, kürek, tenis ve triatlon gibi çeşitli spor dallarındaki sporcularla yapılan kapsamlı geriye dönük görüşmelerden elde edilen bulgulara dayanarak geliştirilmiştir ve üç olası spora katılım yolu önermektedir:

- 1) Örneklem yoluyla rekreasyonel katılım (eğlence amaçlı),
- 2) Örneklem yoluyla elit performans,
- 3) Erken uzmanlaşma yoluyla elit performans.

Bu yollardan ilki olan eğlence amaçlı katılım ile ikincisi olan örneklem yoluyla elit performans, 6 ile 12 yaş arası dönemi kapsayan ortak bir temele sahiptir. Bu örneklem döneminin ardından sporcular, spora eğlence düzeyinde devam etmeyi tercih edebilirler ya da esas olarak performansa odaklanan bir yola girebilirler. Bu iki yol, performans çıktıları bakımından farklılık gösterse de benzer psikososyal ve fiziksel sağlık faydaları beraberinde getirmektedir. Üçüncü olası katılım yolu olan erken uzmanlaşma yoluyla elit performans ise çoğu zaman elit düzeyde performansa ulaşmayı mümkün kılarsa da bazı olumsuz fiziksel ve psikososyal sonuçlara yol açtığı unutulmamalıdır (Côté ve Fraser-Thomas 2007; Côté ve Hay 2002). Şekil 1’de modelin spora katılım yolları ve psikososyal çıktıları gösterilmiştir.

Şekil 1. Spor Katımlı Gelişim Modeli (Côté ve Fraser-Thomas, 2007'den yararlanılarak hazırlanmıştır)

4.2.3.1. Örnekleme Yoluyla Rekreatif Katılım (Eğlence Amaçlı)

Örnekleme yılları (6-12 yaş) süresince çocuklar, farklı spor branşlarına katılarak ağırlıklı olarak amaçlı oyun etkinliklerine yönelirler. Côté ve Hay (2002), amaçlı oyunu; çocukların ya da sürece dâhil olan bir yetişkinin belirlediği, esnek ve yaşa uygun kurallarla düzenlenen, içsel hazzla dayalı etkinlikler olarak tanımlamışlardır. İlgili yaş aralığında çocuklar, kuralları kendi seviyelerine uyarlayarak oyunlarını gerçek spora benzetmeye çalışırlar. Sokak basketbolu veya futbolu örnek verilebilir.

Söz konusu yıllar, rekreatif spor katılımı için kritik bir temel oluşturur. Rekreatif yılları (13 yaş ve üzeri) ise genellikle örnekleme yıllarının devamı niteliğindedir ve temel hedef eğlence ile sağlık kazanımlarıdır. Bu gelişim aşamasında, amaçlı oyuna, amaçlı antrenmandan daha fazla yer verilir.

Amaçlı antrenman, Ericsson ve ark. (1993) tarafından yüksek düzeyde yapılandırılmış, çaba gerektiren, anlık ödüller sunmayan ve performans gelişimine odaklı etkinlikler olarak tanımlanır. Örnekleme ve rekreatif dönemlerde antrenörlerin rolü destekleyici ve teşvik edici niteliktedir. Ebeveynler ise çocuklarını spora yönlendirmek, onları çeşitli etkinliklere dâhil etmek, gerekli kaynak ve ekipmanı sağlamak ve sporla ilgili fırsatlar sunmakla yükümlüdür. Ayrıca bu evrede çocukların spora devamlılığını sağlamak için duygusal, bilişsel ve somut destek sunmaları da önemlidir (Côté, 1999).

4.2.3.2. Örnekleme Yoluyla Elit Performans

Spor Katılımlı Gelişim Modeli'nin ikinci yoluna göre, örnekleme dönemini takip eden süreçte, sporcular yaklaşık 13 yaş civarında performansa yönelik bir gelişim yoluna geçiş yapar. Bu geçiş, uzmanlaşma yılları (13-15 yaş) olarak tanımlanır. Bu yol, bireylerin daha az çeşitlilikte spor dalına katılım gösterdiği, etkinliklerin hem amaçlı oyun hem de amaçlı antrenman içerdiği bir dönemdir.

Bu aşamayı izleyen yatırım yıllarında (16 yaş ve üzeri), sporcular tek bir spor dalında yoğunlaşır ve amaçlı antrenman etkinliklerine öncelik verir. Law ve ark. (2007) farklı branşlardan elit sporcularla gerçekleştirdiği çalışma, bu yolun, ergenlik sonrasında en yüksek performansa ulaşmanın yaygın bir yolu olduğunu ortaya koymaktadır.

Uzmanlaşma ve yatırım dönemlerinde, antrenör ile sporcu arasındaki ilişki karşılıklı saygıya dayalı olarak gelişir. Antrenörler daha beceri odaklı ve teknik bir yaklaşım benimserler. Bu süreçte ebeveynler daha az rol alırken çocuklarını karşılaştıkları zorluklarda desteklemek

amacıyla daha fazla duygusal ve maddi katkı sağlarlar. Böylece ebeveynlerin rolü, örnekleme döneminde yönlendirici olmaktan çıkar ve böylece uzmanlaşma ve yatırım dönemlerinde destekleyici ve izleyici bir konuma evrilir (Côté, 1999).

4.2.3.3. Erken Uzmanlaşma Yoluyla Elit Performans

Ergenlik öncesi en yüksek performans düzeyine ulaşılması gereken jimnastik ve artistik buz pateni gibi sporlarda, elit düzeye ulaşmak için erken yaşta uzmanlaşma gereklidir. Son yıllarda, üniversite sonrası spor burslarının giderek daha cazip hale gelmesiyle birlikte bu erken uzmanlaşma eğilimi, beyzbol ve basketbol gibi farklı spor dallarına da yayılmaktadır (Gould ve Carson, 2004). Buna karşın, basketbol ve beyzbol gibi takım sporlarında elit sporcu gelişimini inceleyen çalışmalar, elit performansa ulaşmak için erken uzmanlaşma yolunu önermemektedir (Côté ve ark., 2007).

Erken uzmanlaşma süreci; yüksek miktarda amaçlı antrenman, düşük düzeyde amaçlı oyun ve tamamen performansa odaklı bir gelişim bağlamıyla tanımlanır. Söz konusu branşlarda elit seviyeye ulaşan sporcular çoğunlukla örnekleme yıllarını atladıkları için bu dönemde bazı fiziksel ve psikososyal problemler yaşayabilmektedirler. Örneğin, erken yaşta uzmanlaşan sporcuların aşırı antrenman kaynaklı sakatlık, spordan alınan zevkte azalma yaşama ve zamanla uzmanlaştıkları sporu bırakma ihtimalleri daha yüksektir (Côté ve Fraser-Thomas, 2007).

Wall ve Côté (2007), elit seviyeden sporu bırakmış genç buz hokeyi oyuncularının, hâlâ spora devam eden akranlarına kıyasla 12–13 yaşlarında saha dışı antrenmanlara daha erken başladıklarını ve bu antrenmanlara daha fazla zaman ayırdıklarını ortaya koymuştur. Bu bulgular, erken yaşlarda belirli bir spor dalına yönelik yoğun ve yapılandırılmış antrenmanlara katılımın sporda süreklilik sağlama üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceğini ortaya koymaktadır.

Spor Katılımlı Gelişim Modeli, çocuk ve gençlerin spora katılım süreçlerini yaşa bağlı olarak yapılandırılmış şekilde açıklamıştır. Bu sürecin sporcu üzerindeki etkilerini yalnızca performans düzeyinde değil aynı zamanda psikososyal gelişim ve yaşam boyu katılım açısından da değerlendirmektedir. Çocuk ve gençlerin sporda sağlıklı bir performans geliştirebilmeleri, yaşam boyu spora katılım sağlayabilmeleri ve bu süreçten olumlu kişisel gelişim kazanımları elde edebilmeleri için fiziksel, sosyal, psikolojik ve duygusal ihtiyaçlarının bütüncül bir şekilde karşılanması gerekmektedir (Côté ve Fraser-Thomas, 2007).

Bu noktada, bireysel farklılıkları, çevresel faktörleri ve gelişimsel çıktıları daha bütüncül bir yaklaşımla ele alan Spora Yönelik Kişisel Kazanımlar Yaklaşımı (Côté ve Gilbert, 2009), Spor Katılımlı Gelişim Modeli'nin sunduğu kuramsal temeli tamamlayıcı niteliktedir.

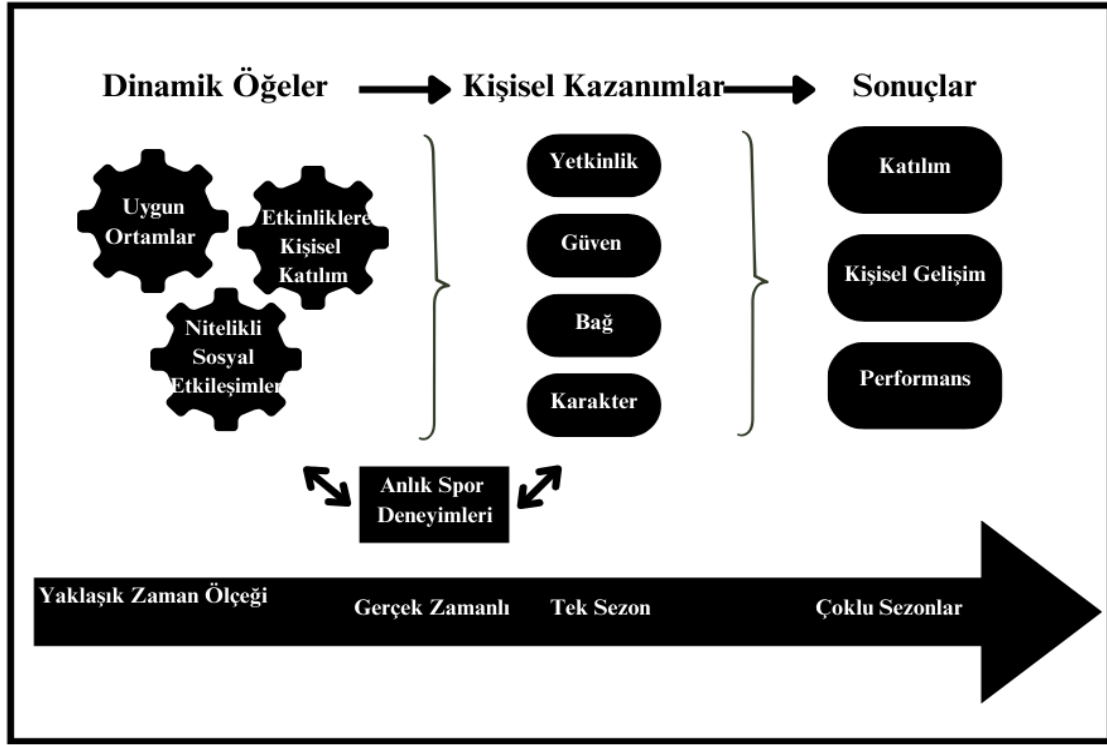
Spora Yönelik Kişisel Kazanımlar Yaklaşımı, bir sporcunun gelişimini sadece katılım yolları üzerinden değerlendirmemiştir. Destekleyici ilişkiler, uygun ortamlar ve olumlu kişisel deneyimlerin etkileşimi çerçevesinde değerlendirme imkânı sunmaktadır (Côté, Turnidge ve Vierimaa, 2016). Bu nedenle, genç sporcuların çok yönlü gelişiminin sağlanmasında Spor Katılımlı Gelişim Modeli'nin belirlediği yapısal aşamaların, Spora Yönelik Kişisel Kazanımlar Yaklaşımı'nın sunduğu kişisel ve çevresel faktörlerle birlikte ele alınması büyük önem taşımaktadır.

4.3. Spora Yönelik Kişisel Kazanımlar Yaklaşımı

Spor ortamlarında olumlu gençlik gelişimini açıklamayı amaçlayan Spora Yönelik Kişisel Kazanımlar Yaklaşımı, sporcuların deneyimlerinin; içinde bulundukları ortamlar, sosyal ilişkiler ve etkinliklere kişisel katılımları arasındaki etkileşimler yoluyla şekillendiğini öne sürer (Côté, Turnidge ve Vierimaa, 2016). Bu yaklaşım, özellikle Bronfenbrenner'in (1999) ekolojik sistem kuramından esinlenerek geliştirilmiş olup gençlerin sportif bağlamda gelişimini etkileyen çok katmanlı yapıları analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Spora Yönelik Kişisel Kazanımlar Yaklaşımı, sporcu gelişimini etkileyen üç temel dinamik öge etrafında yapılandırılmıştır. Bunlar; uygun ortamların sağlanması, nitelikli sosyal etkileşimlerin kurulması ve etkinliklere kişisel katılımın teşvik edilmesidir. Bu dinamiklerin etkileşimi, sporcunun hem kısa hem de uzun vadeli gelişimini destekleyen bir temel oluşturur (Côté, Turnidge ve Vierimaa, 2016).

Bu yaklaşım, yetkinlik, özgüven, bağ ve karakter gibi psikososyal kazanımların kısa vadede gelişimini desteklerken uzun vadede spora katılım, kişisel gelişim ve performans çıktılarıyla bütünleşen bir gelişim modeli sunar. Bu bağlamda, Côté ve Gilbert (2009), sporcuların başarılı bir gelişim süreci geçirebilmeleri için yetkinlik, özgüven, bağ ve karakter kazanımlarına sahip olmaları gerektiğini savunmuştur. Böylece, bu yaklaşım sporcuların bütüncül gelişimini hedefleyen bir çerçeve sunmaktadır ve Şekil 2'de gösterilmektedir.

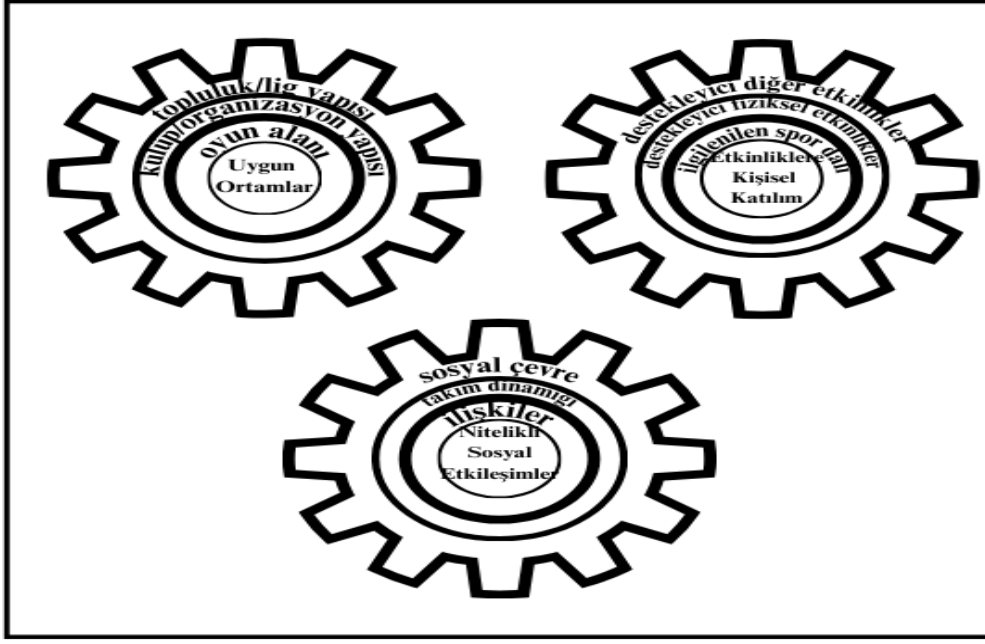
Şekil 2. Spora Yönelik Kişisel Kazanımlar Yaklaşımı (Côté, Vierimaa ve Turnidge, 2016'dan yararlanılarak hazırlanmıştır).

4.3.1. Dinamik Öğeler

Uygun şekilde tasarlanmış spor ortamları, nitelikli sosyal etkileşimler ve etkinliklere kişisel katılım, spora yönelik kişisel kazanımların gelişiminde birbirini tamamlayan üç temel yapıdır. Bu unsurlar, Şekil 3'te gösterildiği gibi adeta bir dişli mekanizması gibi uyum içinde işlediğinde gelişim çağındaki sporcuların psikososyal olarak güçlenmesine ve olumlu kişisel kazanımlar edinmesine olanak tanır (Côté ve ark., 2020).

Bronfenbrenner'in (1999) ekolojik sistem kuramıyla da örtüşecek biçimde, bu öğeler sporcunun çevresel katmanları boyunca iç içe geçmiş şekilde konumlanır. Doğrudan etkileşimde bulunulan antrenör ya da aile bireyleri gibi en yakındaki kişiler doğrudan bir etki yaratırken kulüp politikaları ya da toplumun spor kültürü gibi daha dışsal faktörler dolaylı ama tamamlayıcı bir rol üstlenir. Bu üç dinamiğin bütüncül bir yapıda birlikte hareket etmesi, sporcular için yalnızca performans değil aynı zamanda psikolojik ve sosyal gelişimi de destekleyen nitelikli bir spor ortamının temelini oluşturur (Côté ve Gilbert, 2009).

Devam eden bölümde, bu dinamik öğeler ayrıntılı olarak ele alınacak ve sporcuya etkileri bağlamında, yakın çevreden uzak çevreye doğru örneklerle alanyazın ışığında temellendirilecektir.

Şekil 3. Spora Yönelik Kişisel Kazanımlar Yaklaşımı'nın Dinamik Öğeleri (Côté ve ark., 2020'den yararlanılarak hazırlanmıştır).

4.3.1.1. Uygun Ortamlar

Uygun ortamlar, sporcuların içinde yer aldığı fiziksel ve rekabetçi çevreleri ifade eder. Bu boyut, spor yapılan fiziksel mekânları içermekle birlikte, kulüplerin yapısal özellikleri ve toplumun kültürel yapısını da birlikte ele alır. Model kapsamında bu yapı; oyun alanı, kulüp/organizasyon yapısı ve toplumsal yapı olmak üzere üç düzeyde değerlendirilir (Côté ve ark., 2020)

Oyun alanı, sporcunun doğrudan yer aldığı antrenman, oyun veya müsabaka yüzeyidir. Bu alanların yaşa uygun olarak düzenlenmesi, yapılandırılmış ama esnek biçimde kullanılması, sporcuların motivasyonunu artırmaktadır (Lerner ve ark., 2000). Henriksen, Stambulova ve Roessler (2010), sporcuların antrenman saatleri dışında tesise erişimlerinin izin verildiği ortamlarda, sportif beceri gelişiminin daha yüksek olduğunu belirtmiştir.

Kulüp ve organizasyon yapısı, sporcuların eğitim ve rekabet ortamını şekillendiren önemli bir boyuttur. Kurumsal yapıların, eğitim ve rekabet ortamlarını dengeli bir şekilde yürütebilmesi sporcuların gelişimini doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda, özellikle BYE gibi eşitsizliklerin, sporcu deneyimlerini ve performans algısını olumsuz etkilediği bildirilmiştir (Musch ve Grondin, 2001).

Toplumsal yapı, sporcunun yetiştiği yerin demografik, kültürel ve mekânsal özelliklerini kapsar. Sporcuya yakın bir kulübün bulunması ve spor deneyimlerine ulaşılabilmesi, bireylerin

spora katılım sürekliliğini etkileyebilen önemli unsurlardır (Balish ve Côté, 2014). Uluslararası çalışmalarda, doğum yerinin sporcu gelişimi üzerindeki etkisine ilişkin bulgular dikkat çekicidir. Özellikle az nüfuslu şehirlerin daha fazla elit sporcu yetiştirdiği ve burada spor bırakma oranlarının daha düşük olduğu belirtilmiştir. Buna karşın, fazla nüfusa sahip büyük şehirlerde bu eğilimin tersine döndüğü rapor edilmiştir (Turnnidge, Hancock ve Côté, 2014). Bu bulgular, doğum yerinin spora katılımın sürekliliği ve uzun vadeli etkileri üzerinde belirleyici bir faktör olabileceğini düşündürmektedir.

4.3.1.2. Nitelikli Sosyal Etkileşimler

Spora Yönelik Kişisel Kazanımlar Yaklaşımı'nda yer alan nitelikli sosyal etkileşimler boyutu, spor ortamında sporcularla etkileşime giren başta antrenörler, takım arkadaşları, ebeveynler ve yöneticiler olmak üzere sosyal aktörlerin sporcunun gelişimsel süreci üzerindeki etkisini ele alır. Bu sosyal yapı üç düzeyde incelenir: bireyler arası ilişkiler, takım dinamikleri ve geniş sosyal çevre (Côté ve ark., 2020).

Bireyler arası ilişkiler, özellikle antrenör-sporcu etkileşimi üzerinden ele alınmakta ve genç sporcuların temel psikososyal ihtiyaçlarının karşılanmasında belirleyici bir rol oynamaktadır (Fraser-Thomas ve Côté, 2009). Côté ve Gilbert (2009), etkili bir antrenörün üç temel yeterliliğe sahip olması gerektiğini belirtir ve bunlar; mesleki bilgi, ilişki kurma becerisi ve öz değerlendirme yetisidir. Antrenörler, elit performansa odaklanan sporcularla birlikte, daha az rekabetçi hedeflere sahip bireylerin de gelişimini destekleyen ortamlar oluşturabilmelidir. Ayrıca, antrenörün spor dalına özgü teknik bilgisi kadar, sporcu-antrenör ilişkilerinde pozitif bir bağ kurabilme becerisi de oldukça belirleyicidir. Özellikle şefkatli ve destekleyici bir tutum, sporcunun motivasyonunu ve spora uzun vadeli bağlılığını artıran önemli bir etkidir (Fraser-Thomas, Côté ve Deakin, 2008).

Takım dinamikleri, sporcuların performans, katılım ve kişisel gelişim çıktıları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Fraser-Thomas ve Côté, 2009). Fraser-Thomas ve Côté'nin (2009) çocuk ve gençlerle yürüttükleri çalışmada, katılımcılar, sporda yaşadıkları olumlu deneyimlerin başında ortak hedeflere ve ilgi alanlarına dayalı arkadaşlık ilişkilerini vurgulamıştır. Takım arkadaşlarıyla kurulan bu sosyal bağlar, motivasyonu artırmakta ve spora uzun vadeli bağlılığı desteklemektedir. Öte yandan, rol belirsizlikleri ve iletişim eksiklikleri, sporcunun kaygılandırmakta ve yetkinlik algısını zayıflatabilmektedir (Beauchamp ve ark., 2005).

Geniş sosyal çevre ise, spor organizasyonlarının kültürü, liderlik yapısı ve yönetim ilkeleriyle ilgilidir. Henriksen, Stambulova ve Roessler (2011), başarılı spor ortamlarının, sporcuların

beceri düzeyinden bağımsız olarak uzun vadeli gelişimi desteklediğini ve rekabete dayalı baskı yerine destekleyici ilişkilerin öne çıktığı bir yapı sunduğunu belirtmiştir.

Sonuç olarak, sporcuların içinde bulunduğu sosyal ortamlar; bireysel ilişkilerden takım dinamiklerine ve kurum kültürüne kadar uzanan çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Bu yapılar arasındaki etkileşim, Spora Yönelik Kişisel Kazanımlar Yaklaşımı'nın dinamik doğasına uygun olarak sporcuların olumlu deneyimler yaşamasında ve bütüncül gelişimlerinin desteklenmesinde kritik rol oynamaktadır.

4.3.1.3. Etkinliklere Kişisel Katılım

Côté ve ark. (2016) göre, ne tür bir faaliyet yapılıyor, faaliyete ayrılan zaman nasıl kullanılıyor, hangi antrenman türleri uygulanıyor ve sporcular hangi etkinliklere katılıyor gibi sorular, bireyin spora katılım biçimini anlamada önemlidir. Bu çerçevede değerlendirilen etkinliklere kişisel katılım, üç temel düzeyde ele alınmaktadır: ilgi duyulan spor dalına yönelik katılım, destekleyici fiziksel etkinlikler katılım ve spor dışı destekleyici etkinliklere katılım. Bu üç düzey, çocukların farklı etkinlik alanlarını keşfetmelerine, ilgi ve becerilerini tanımlamalarına ve elde ettikleri çok yönlü kazanımları akademik başarı, sosyal ilişkiler ya da ders dışı alanlara aktarabilmelerine imkân sağlayan gelişimsel fırsatlar sunmaktadır (Côté ve ark., 2020).

İlgi duyulan spor dalına katılım, genç sporcuların uzun vadeli gelişimi açısından kritik bir rol oynamaktadır. Spor Katılımlı Gelişim Modeli'ne göre, oyun temelli etkinliklere daha fazla yer verilmesi sporcuların motivasyonunu artırmakta ve sürdürülebilir katılımı desteklemektedir (Côté, Strachan ve Fraser-Thomas, 2008). Buna karşın yalnızca performans odaklı amaçlı antrenmanlara erken yaşta yoğunlaşmak motivasyon kaybı ve sakatlık riskini artırabilmektedir (Fraser-Thomas, Côté ve Deakin, 2008). Model, örnekleme yıllarında amaçlı oyunlara, uzmanlaşma ve yatırım yıllarına geçişte ise amaçlı antrenmanlara daha fazla zaman verilmesini önerilmektedir (Berry, Abernethy ve Côté, 2008).

Destekleyici fiziksel etkinliklere katılım, sporculara farklı seçenekleri keşfetme, keyif aldıkları ve başarılı olabilecekleri alanları bulma fırsatı sunmaktadır (Côté ve ark., 2020). Spor Katılımlı Gelişim Modeli'nde, erken uzmanlaşma yerine erken yaşta çoklu spor deneyimi önerilir (Côté ve ark., 2007). Bu durum, çocuğun birden fazla sporu deneyerek elit veya rekreatif düzeyde tercih yapmasına olanak tanır (Fraser-Thomas, Côté ve Deakin, 2008). Destekleyici spor dışı ve fiziksel etkinliklere katılım aynı derecede önemlidir ve tükenmişlik, sporu bırakma ve motivasyon kaybı gibi olumsuz sonuçları engellemektedir (Fraser-Thomas ve ark., 2008)

4.3.2. Kişisel Kazanımlar

Spora Yönelik Kişisel Kazanımlar Yaklaşımı, üç dinamik ögenin dengeli ve işlevsel biçimde yapılandırılması bireyde zamanla belirli kişisel niteliklerin gelişimini destekler. Modelde bu kazanımlar; yetkinlik (competence), özgüven (confidence), bağ (connection) ve karakter (character) olmak üzere dört başlık altında tanımlanmakta ve gelişim sürecinde orta vadeli hedefler olarak değerlendirilmektedir (Côté ve ark., 2016).

Bu yaklaşım, Pozitif Gençlik Gelişimi yaklaşımında yer alan “önemseme/şefkat” (caring/compassion) unsurunu doğrudan karakter başlığı altında bütünleştirmiştir. Bu nedenle model, Lerner ve ark. (2005) tanımladığı 5 nitelik modelinden farklı olarak, spor bilimleri alanyazında daha işlevsel kabul edilen 4 Nitelik Modeli (4Cs of Athlete Outcomes) çerçevesinde geliştirilmiştir (Côté ve Gilbert, 2009; Turnnidge ve ark., 2016). Bu 4 kişisel kazanım, bireyin hem spor bağlamında hem de yaşamın diğer alanlarında gelişimini destekleyen temel yapı taşları olarak kabul edilmektedir (Côté ve ark., 2014).

Tablo 3. Spora Yönelik Kişisel Kazanımlar Yaklaşımı’nın 4 nitelik tanımı (Côté ve Gilbert, 2009’dan yararlanılarak hazırlanmıştır).

4 Nitelik	Tanım
Yetkinlik	Spora özgü teknik, taktik ve fiziksel becerilerin kazanılması, sağlıklı yaşam alışkanlıkları ve düzenli antrenman disiplininin geliştirilmesi.
Özgüven	Kişinin kendi yeteneklerine dair olumlu inancı, bir görevi başarabileceğine dair kendine güveni.
Bağ	Spor ortamında takım arkadaşları, antrenörler ve diğerleriyle kurulan olumlu ilişkiler.
Karakter	Sporda kurallara, etik değerlere ve diğerlerine karşı saygı duyulması.

Yetkinlik, spor bağlamında genellikle yüksek performans, başarıya ulaşma ve spor becerilerinin etkili biçimde sergilenmesiyle ilişkilendirilir. Spor yetkinliği, üç temel boyutta ele alınabilir: teknik, taktik ve fiziksel beceriler (Martens, 2004).

Teknik beceriler, bireyin belirli motor hareketleri doğru ve etkili biçimde gerçekleştirebilmesidir. Etkili bir şut, top sürme, isabetli pas veya kafa vuruşu teknik becerilere örnek verilebilir. Taktik beceriler, sporcunun oyun sırasında doğru karar verebilmesi ve strateji

geliştirmeyeyle ilişkilidir. Hangi takım arkadaşına pas atmasının veya ne zaman şut çekmesinin daha uygun olduğuna taktik geliştirmesi örnek olarak verilebilir. Fiziksel beceriler ise, hız, dayanıklılık ve çeviklik gibi bedensel özellikler ile ilgilidir (Martens, 2004; Vierimaa ve ark., 2012).

Spora katılım, yetkinliğin yanı sıra gençlerin kendine güvenlerini olumlu yönde geliştirebilir. Özgüven, bireyin kendi becerilerine olan inancı ve bu becerilere dayanarak başarıya ulaşacağı yönündeki beklentisiyle ilişkilidir (Vealey, 2009). Spora Yönelik Kişisel Kazanımlar Yaklaşımı bağlamında özgüven, bireyin spor ortamında karşılaştığı bir görevi başarabileceğine dair inancını ifade eder (Vierimaa ve ark., 2012).

Bir diğer kişisel kazanım olan bağ kurma, spor ortamındaki akranlar ve antrenörlerle kurulan ilişkilerin niteliğini gösterir (Vierimaa ve ark., 2012). Bu ilişkiler, çocuk ve gençlerde iyi oluş hâlini ve pozitif gelişimi destekleyici bir potansiyele sahiptir (Jowett ve Poczwardowski, 2007).

Karakter kavramı, sporda sıklıkla sportmenlik, etik değerler (Côté ve ark., 2016), empati, saygı, sorumluluk ve dürüstlük gibi özelliklerle ilişkilendirilmektedir (Côté ve Gilbert, 2009). Spor bağlamında karakter, bireyin yardımsever davranışlarda bulunma ve zarar verici eylemlerden kaçınma eğilimiyle tanımlanır. Örneğin, sakatlanan rakip için oyunu durdurmak yardımsever bir davranışken rakibi kasıtlı olarak sakatlamaya yönelik müdahalelerde bulunmak zarar verici davranışlar arasındadır (Vierimaa ve ark., 2012).

Vierimaa ve ark. (2012) tarafından yetkinlik, özgüven, bağ ve karakter kazanımlarının değerlendirilmesine yönelik kavramsal bir çerçeve oluşturulmuş ve buna uygun bir ölçme paketi geliştirilmiştir. Bu ölçek paketi, 10–18 yaş arası sporculara yönelik hazırlanmış ve hem fiziksel performansa hem de psikososyal gelişime ilişkin çıktıları bütüncül bir biçimde değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Araştırmacılar, söz konusu ölçeklerin sporcuların gelişim düzeylerinin yanı sıra antrenör niteliği ve antrenörlerin mesleki gelişim ihtiyaçlarının belirlenmesine katkı sağlayabileceğini belirtmiştir.

Kılıç ve İnce (2016), Sporda Pozitif Gençlik Gelişimi Ölçek Paketinin (PGG) Türkçe formunun, çocuk ve genç sporcular tarafından anlaşılır ve içerik açısından uygun olup olmadığını değerlendirmiştir. Beş alt ölçekten oluşan PGG paketi, sporcuların gelişimsel kazanımlarını değerlendirmek amacıyla kullanılmakta olup; yetkinlik düzeyini ölçmek için Sporda Yetkinlik Envanteri, özgüven için Sporda Kendine Güven Envanteri, bağ kurma becerisi için Antrenör–Sporcu İlişkisi Anketi ve Sporcu–Akran İlişkisi Anketi, karakter

gelişimini değerlendirmek için ise Sporcu Davranışı Ölçeği kullanılmaktadır. Ölçeklere ilişkin daha kapsamlı bilgiye yöntem kısmında değinilmiştir.

4.3.3. Sonuçlar

Spora Yönelik Kişisel Kazanımlar Yaklaşımı'na göre, dinamik öğeler ve kişisel kazanım boyutlarında sağlanan uygun koşulların devamlılığı, zaman içinde üç temel uzun vadeli hedefe ulaşmayı mümkün kılar. Bu hedefler, performans, katılım ve kişisel gelişim olmak üzere kavramsallaştırılmıştır (Côté ve Hancock, 2016). Üç temel sonuçtan yalnızca birine odaklanması, diğer iki alanın ihmal edilmesine yol açmakta ve sporun genç bireylerin yaşamındaki çok yönlü potansiyelini sınırlandırabilmektedir. Côté ve Hancock (2016), çeşitlilik, amaçlı oyun ve eğlence temelli yapıların bu temel çıktılarının tümünü destekleyebilecek şekilde gençlik spor programlarına entegre edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

4.3.3.1. Performans

Performans odaklı spor programları, çocukların erken yaşta seçilerek yoğun antrenmanlara yönlendirildiği, elit sporcu yetiştirme amacı güden yapılardır (Côté ve Hancock, 2016). Bu tür programlar çoğunlukla yetişkinler, özellikle antrenörler tarafından yönetilmekte ve elit düzeye ulaşmak amacıyla erken seçim ve erken uzmanlaşma stratejileri ön plana çıkarılmaktadır (Côté ve Lidor, 2013). Buna karşın, ergenlik öncesinde yapılan yetenek tahminlerinin güvenilir olmadığı ve elit düzeye ulaşan sporcu oranının son derece düşük kaldığı araştırmalarla ortaya konmuştur (Vaeyens ve ark., 2008; Parcels, 2002).

Ericsson ve ark. (1993) tarafından önerilen ve 10.000 saatlik amaçlı antrenmana dayanan model popülerlik kazansa da, alanyazın incelendiğinde bu sürenin her zaman gerekli olmadığı vurgulanmaktadır (Abernethy, Farrow ve Berry, 2003; Côté ve Abernethy, 2012). Bu nedenle, erken uzmanlaşma yerine çocuklukta çeşitliliğe ve oyun temelli katılıma dayalı programlar, hem ileri düzey performans hem de sürdürülebilir spor katılımı açısından daha işlevsel görülmektedir (Côté, Lidor ve Hackfort, 2009).

4.3.3.2. Katılım

Rekreasyonel programlar, çocukların spora katılımını teşvik etse de hem uluslararası hem de ulusal veriler katılımın sürdürülebilirliği konusunda sorunlara işaret etmektedir. Her yıl genç sporcuların yaklaşık üçte biri sporu bırakmaktadır (Weiss ve Amorose, 2008). Türkiye'de ise spor kulübü sayısı son on yılda iki katına çıkmasına rağmen (Gençlik ve Spor Bakanlığı, 2022) gençlerin spora aktif katılımı, ergenlik döneminde durgunlaşmakta ve yaş ilerledikçe hızlı bir

biçimde azalmaktadır (Kin-İşler ve ark., 2009). Bu da gençlerin zaman içinde spordan uzaklaştığını göstermektedir (Pehlivan, 2013).

Côté ve Hancock (2016), bu sorunun temel nedenlerinden birinin spor programlarının kısa vadeli başarı ve erken uzmanlaşmaya odaklanması olduğunu vurgulamaktadır. Oyun temelli ve çeşitliliğe dayalı yaklaşımlar ise katılımı sürdürmek ve gelişimi desteklemek açısından daha etkilidir (Côté ve ark., 2011).

4.3.3.3. Kişisel Gelişim

Bazı spor programları, yaşam becerileri kazandırmak ve kişisel gelişimi desteklemek amacıyla yapılandırılmıştır (Danish ve ark., 2002; Weiss ve ark., 2013). Bu programlarda sporcular, hedef belirleme ve kararlılık gibi becerileri öğrenip sosyal yaşam alanlarına aktarmaya teşvik edilir. Buna karşın, spor yalnızca gelişim aracı olarak görüldüğünde, spora özgü beceriler ihmal edilebilir ve uzun vadeli katılım riske girebilir (Turnnidge ve ark., 2014). Çeşitlilik ve amaçlı oyunlar kişisel kazanımların gelişimini ve spora bağlılığı desteklemektedir (Busseri ve ark., 2006). Ayrıca bu yapıların tükenmişlik ve sporu bırakma gibi riskleri azalttığı belirtilmiştir (Wall ve Côté, 2007).

Sporunun temel çıktıları olan performans, katılım ve kişisel gelişim, spor politikalarının merkezinde yer almakla birlikte, uygulamada bu üç boyutun eş zamanlı ve dengeli biçimde desteklendiği yapılar sınırlıdır. Özellikle BYE, erken doğan sporculara sistematik avantajlar sağlarken geç doğan bireylerin seçilme, gelişim fırsatlarına erişim ve sporda kalıcılık açısından dezavantaj yaşamasına yol açabilmektedir (Delorme, Boiché ve Raspaud, 2010). Bu durum, bazı çocukların spordan yeterince fayda sağlayamamasına ve performans, katılım ve kişisel gelişim çıktılarının tam olarak gelişmemesine yol açabilmektedir.

Spor Katılımlı Gelişim Modeli ve Spora Yönelik Kişisel Kazanımlar Yaklaşımı, BYE'nin oluşturduğu dengesizliği azaltmak için; oyun temelli çeşitliliği, içsel motivasyonu ve sosyal etkileşimi ön plana çıkaran kapsayıcı bir yaklaşımı sunar. Bu modeller, tüm çocukların gelişimsel ihtiyaçlarını gözetken adil ve destekleyici spor ortamlarının oluşturulmasını teşvik eder. Spora katılım, olumlu etkiler sağlayabileceği gibi olumsuz sonuçlara neden olabilir (Fraser-Thomas, Côté ve Deakin, 2005). Bu nedenle, çocuklara sporda hangi fırsatların sunulduğu ve bu fırsatlara nasıl eriştikleri, hem gelişimleri hem de yaşa bağlı eşitsizliklerin etkilerini anlayabilmek açısından önemlidir. Bu bağlamda, sporda giderek daha fazla dikkat çeken BYE'nin nasıl ortaya çıktığı ve hangi boyutlarda farklılık yarattığı daha yakından incelenmelidir.

4.4. Bağıl Yaş Etkisi

4.4.1. Kavramsal temeller ve tarihsel gelişim

Çocuklarda yaş ve gelişim farklılıkları, özellikle eğitim ve spor alanlarında giderek daha fazla araştırmanın odağı hâline gelmiştir. Sporda ise yarışmacı kategorilere geçiş yapan çocuk ve gençlerde fiziksel büyüklük, erken ergenlik gibi gelişimsel farklılıklar bu kategorilerin uygunluğunun sorgulanmasına yol açmıştır. Gelişimsel farklılıkları azaltmak amacıyla, okul ve spor ortamlarında çocuklar genellikle yaş gruplarına göre sınıflandırılmaktadır. Bu gruplandırmalar çoğunlukla bir yaş (yıl) aralığına dayansa da aynı yıl içinde doğan çocuklar arasında doğum tarihlerine bağlı olarak yaklaşık bir yıllık gelişim farkı oluşabilmektedir. Bu fark, bağıl yaş kavramını gündeme getirmektedir. Bağıl yaş, aynı yıl içerisinde dünyaya gelen çocuklar arasında doğum tarihlerinin farklı olmasından kaynaklanan yaş değişimini tanımlar (Musch ve Grondin, 2001).

Aynı yılın erken aylarında doğan çocukların daha avantajlı konumda olması “Bağıl Yaş Etkisi” ya da “Doğum Tarihi Etkisi” olarak adlandırılmaktadır (Vincent ve Glamser, 2006). Alanyazında bu kavrama ilişkin farklı terimlerin kullanıldığı görülmektedir. Bağıl yaşın yanı sıra göreceli yaş ve relatif yaş terimleri de sıkça tercih edilmektedir. Bu çeşitlilik, tanımsal belirsizliklere yol açmakta olup eğitim ve spor bağlamında yapılan araştırmalarda kavramın nasıl tanımlandığı konusunda tutarsızlıklar ortaya çıkmaktadır. Wattie ve ark. (2008) alanyazındaki bu karışıklığı azaltmak amacıyla BYE’nin net ve tutarlı biçimde tanımlanması gerektiğini vurgulamıştır.

BYE üzerine yapılan araştırmalar ilk olarak 1960’lı yıllarda eğitim alanında başlamış, ardından spor alanında yaklaşık 40 yıl önce Grondin ve ark. (1984) tarafından gündeme getirilmiştir. Bu öncü çalışmada, yılı iki altı aylık döneme (Ocak–Haziran ve Temmuz–Aralık) ayırarak BYE hesaplaması yapılmıştır. Bu çalışmada, Kuzey Amerika’daki buz hokeyi oyuncularının doğum tarihlerinde belirgin bir çarpıklık olduğu saptanmıştır. Özellikle yılın ilk aylarında doğan sporcuların sistemde daha fazla temsil edildiği ve son aylarında doğanların ise daha az yer aldığı görülmüştür. Araştırmacılar, bu eşit olmayan dağılımın küçükler liginde yaş gruplarının 1 Ocak esas alınarak belirlenmesinden kaynaklandığını öne sürmüştür (akt., Musch ve Grondin, 2001).

Başlangıçta sıradan bir gözlem olan bu durum, zamanla buz hokeyi ve futbol gibi farklı branşlarda yürütülen kapsamlı çalışmalara temel oluşturmuştur. Günümüzde ise yıl, ocak ayından başlayarak on iki ayı kapsayan dört çeyrek dilime ayrılarak analiz edilmektedir. Bu

yöntem, BYE'nin uluslararası ölçekte incelenmesinde en yaygın yaklaşım haline gelmiştir (Delorme ve Raspaud, 2009). Şekil 4'te dört çeyrek dilim gösterilmiştir.

1.ÇEYREK	2.ÇEYREK	3.ÇEYREK	4.ÇEYREK
OCAK ŞUBAT MART	NİSAN MAYIS HAZİRAN	TEMMUZ AĞUSTOS EYLÜL	EKİM KASIM ARALIK

Şekil 4 . Doğum aylarının çeyrek dilimlere göre sınıflandırılması

Spor ve eğitim sistemlerinde çocukların yaş gruplarına ayrılması, çoğunlukla doğum yılına göre karar verilmektedir. Bu uygulama, yaşa dayalı gelişimsel farklılıkların yönetilmesi açısından yaygın bir standart oluşturmaktadır. Bu sınıflandırmada, 1 Ocak ile 31 Aralık tarihleri arasında doğan çocuklar aynı yaş grubunda değerlendirilir (Musch ve Grondin, 2001). Ancak bu uygulama, aynı yaş kategorisinde yer alan çocuklar arasında yaklaşık bir yıla varan gelişimsel farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Örneğin, 1 Ocak 2010 tarihinde doğan bir çocuk ile 31 Aralık 2010 tarihinde doğan diğer bir çocuk, teknik olarak aynı grupta yer alsa da aralarındaki yaş farkı 12 aya yakındır. Buna karşılık, 31 Aralık 2010 ve 1 Ocak 2011 tarihlerinde doğan çocuklar farklı gruplara ayrılırken aralarındaki fark yalnızca bir gündür. Bu durum Şekil 5'te gösterilmiştir.

Şekil 5. BYE'yi açıklayan temsili yaş farkı örneği

4.4.2. Gelişimsel farklılıklar- kronolojik ve biyolojik yaş

Kriter tarihine yakın bir zamanda doğan çocuklar, aynı kategoride yer alan daha büyük yaştaki akranlarıyla rekabet etmek zorunda kaldıkları için dezavantajlı bir duruma düşebilmektedir

(Larouche ve ark., 2010). Futbol başta olmak üzere birçok spor branşında, yarışma kategorileri kronolojik yaş temel alınarak yapılandırılmaktadır. Bu yöntem, sporcular arasındaki biyolojik gelişim farklılıklarını dikkate almaması nedeniyle eleştirilmektedir (Cumming ve ark., 2017).

Kronolojik yaş, bireyin doğum tarihinden itibaren geçen süreyi ifade eder. Bu yaşa dayalı farklılıklar, yetişkinlik döneminde büyük ölçüde önemini kaybetse de çocukluk ve ergenlik dönemlerinde fiziksel büyüme, motor gelişim ve sportif performans üzerinde belirgin etkiler yaratabilmektedir (Özen, 2019). Çocuk ve gençlerdeki fiziksel, bilişsel ve psikolojik gelişim süreçleri incelendiğinde, yalnızca aynı yaş grubundaki bireyler arasında değil aynı gün doğan çocuklar arasında bile dikkate değer gelişimsel farklılıkların ortaya çıkabildiği görülmektedir (Şahin, 2017).

Anatomik ve biyolojik yaş kavramları, çocuklar arasında motor becerilerin gelişim hızındaki farklılıkları açıklamada önemli bir rol oynamaktadır. Anatomik yaş, büyüme ve gelişim süreçlerinin bireyler üzerindeki etkilerini ortaya koyarken biyolojik yaş, bireyin fizyolojik sistemlerinin olgunluk düzeyini yansıtır (Bompa ve Carrera, 2015). Bireyler büyüme sürecini benzer şekilde yaşasalar da, olgunlaşma hızı açısından önemli farklılıklar gösterebilirler. Örneğin, takvim yaşı 12 olan bir çocuğun biyolojik yaşı 9 ila 15 yaş arasında değişebilir (Borms, 2008). Bu nedenle biyolojik yaş, sporcularda üst düzey performansa ulaşma potansiyelini anlamada önemli bir göstergedir.

Bununla birlikte, pek çok spor branşında antrenörlerin, sporcuların performansını değerlendirirken hâlen kronolojik yaşı esas alması, bu farklılıkların göz ardı edilmesine yol açmaktadır (Bompa ve Carrera, 2015). Son yıllarda yapılan çalışmalar, biyolojik olarak erken olgunlaşan çocukların, sporcu seçme süreçlerinde daha avantajlı olduğunu göstermektedir (Malina, 2003). Figueiredo ve ark. (2010) erken olgunlaşan çocukların yetenek seçimlerinde avantaj elde ettiklerini, geç olgunlaşan çocukların ise spor bırakma ve başarısızlık riskiyle daha sık karşılaştığını öne sürmüştür.

Antrenörlerin, akranlarına göre daha büyük olan sporcuları daha yetenekli olarak değerlendirme eğilimi, seçim süreçlerinde farkında olmadan bazı sistematik farklılıklara yol açabilir. Bu durum, gelişim potansiyeli taşıyan ancak görece daha genç olan sporcuların yeterince değerlendirilmeden sistem dışında kalma riskini beraberinde getirebilir (Sherar ve ark., 2007).

Bu doğrultuda, BYE'nin yalnızca doğum tarihine dayalı bir sınıflandırma sorunu olmadığı, karmaşık ve çok boyutlu bir yapıda olduğu anlaşılmaktadır. Fiziksel gelişim, psikolojik özellikler, rekabet düzeyi, spor dalının popüleritesi, sporcunun yaşı ve cinsiyeti, oynadığı

pozisyon, deneyim süresi ile sosyal ve çevresel etmenler gibi çeşitli değişkenlerin etkileşimi, BYE'nin ortaya çıkışını ve etkisini şekillendirmektedir. Aşağıda, bu belirleyici unsurlar doğrultusunda BYE'ye ilişkin güncel bulgulara ayrıntılı biçimde yer verilmiştir.

4.4.3. Bağlı Yaş Etkisi Belirleyicileri

4.4.3.1. Fiziksel gelişim

Fiziksel gelişim, boy ve ağırlık artışı ile birlikte, vücudu oluşturan tüm sistemlerin büyüme ve olgunlaşma sürecinde uyum içinde gelişmesini ifade eder (Özer, 2001). BYE'nin temel belirleyicilerinden biri, yılın ilk aylarında doğan sporcuların erken biyolojik olgunlaşma nedeniyle fiziksel avantaj elde etmesidir. Bu sporcular, fiziksel yeterliliklerinin yanı sıra spora daha erken katılmaları sayesinde daha fazla pratik yapma imkânı bulmakta ve avantaj elde etmektedir. Bu durum, olgunlaşma-seçim hipotezi kapsamında değerlendirilmektedir (Lovell ve ark., 2015).

Bununla birlikte, genetik farklılıklar ve bireysel olgunlaşma hızı, BYE'yi dengeleyebilecek unsurlar arasında yer almaktadır. Örneğin, yılın başında doğmuş ancak geç olgunlaşan bir çocuk, yılın sonunda doğmuş ve erken olgunlaşmış bir akranına benzer fiziksel özellikler gösterebilir (Malina ve ark., 2007). Bu bağlamda, yıl sonu doğumlu bazı sporcuların altyapı sistemlerinde rekabet edebilmeleri, erken olgunlaşma süreçleri sayesinde fiziksel dezavantajlarını dengelemeleriyle açıklanabilir (Malina ve ark., 2004).

Alanyazında, BYE ile fiziksel gelişim arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok araştırma, çeyreklere göre boy uzunluğu ve vücut ağırlığında farklılıklar olabileceğini ortaya koymuştur. Ancak bulgular, bağlama ve örnekleme göre değişkenlik göstermektedir. Örneğin, İngiltere'deki akademi liglerinde 10, 12 ve 14 yaş grubundaki sporcuların antropometrik özellikleri ile doğum tarihleri arasında anlamlı farklar tespit edilmiştir (Lovell ve ark., 2015). Belçikalı genç futbolcular üzerine yapılan benzer bir çalışmada da yılın ilk çeyreğinde doğan sporcuların daha uzun olma eğiliminde olduğu ancak bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirtilmiştir (Deprez ve ark., 2012).

4.4.3.2. Psikolojik faktörler

Fiziksel gelişimde olduğu gibi, çocuk ve gençler arasında psikolojik olgunluk düzeyleri önemli farklılıklar gösterebilmektedir. Yaş gruplarına dayalı kategorilendirme sistemleri, her ne kadar eşitlikçi bir spor ortamı sunmayı amaçlasa da bireyler arası gelişimsel farklılıklar, bu sistemin

adaletini sorgulanabilir hale getirmektedir. Özellikle fiziksel ve psikolojik olgunluğun yetenekle karıştırılması, antrenörler, akranlar, aileler ve sporcular tarafından hatalı değerlendirmelere yol açabilmektedir (Musch ve Grondin, 2001).

Görece daha olgun olan sporcular, çevrelerinden daha fazla destek ve olumlu geri bildirim alarak özgüvenlerini artırabilmekte ve bu durum kendini gerçekleştiren kehanet etkisi yaratmaktadır. Bu tür olumlu sosyal pekiştirmeler, söz konusu sporcuların daha fazla sorumluluk almasına ve daha başarılı performans sergilemesine katkı sağlayabilmektedir. Öte yandan, yaşça dezavantajlı konumda olan sporcular daha az takdir görüp daha düşük beklentilere maruz kaldıklarında, özgüven ve özsaygı düzeylerinde düşüş görülebilmekte ve spora bağlılıkları zayıflayabilmektedir (Thompson ve ark., 2004).

Bu duruma bağlı olarak, dezavantajlı yaş grubundaki sporcuların sporu bırakma olasılığının arttığı gözlemlenmiştir. Barnsley ve Thompson (1988), görece genç buz hokeyi oyuncularının sporu bırakma oranlarının daha yüksek olduğunu bildirmiştir. Benzer şekilde, Delorme ve Raspaud (2009), görece genç oyuncuların gönüllü gibi görünen ama aslında sistemsel olarak yönlendirilen sporu bırakma davranışlarını tetiklediğini ve görece yaşlı oyuncuların seçilme süreçlerinde daha avantajlı konumda olduğunu ortaya koymuştur.

Kelly ve ark. (2022) erkek kriketinde BYE'nin sporcular üzerindeki kısa ve uzun vadeli gelişimsel etkilerini incelemiştir. Araştırma sonuçları, BYE'nin yalnızca fiziksel avantajlara değil, aynı zamanda özgüven ve yetkinlik gibi bütüncül spor kazanımlarına da etki ettiğini göstermektedir. Dolayısıyla, BYE'nin özgüven ve yetkinlik gibi psikososyal boyutlarla olan ilişkisi, genç sporcuların uzun vadeli gelişimi açısından kritik öneme sahiptir.

Ayrıca görece daha büyük olan sporcuların bilişsel olarak olgunlaşmış olmaları, dikkat, karar verme ve problem çözme gibi süreçlerde daha hızlı olmalarını sağlayabilmektedir (Hancock, 2020). Bu bilişsel üstünlük, özellikle taktiksel farkındalık ve oyun okuma gibi becerilerde avantaj yaratmakta ve bu da erken yaşlardaki farkın zamanla daha da büyümesine neden olabilmektedir (Wattie ve ark., 2008). Başlangıçta elde edilen bu küçük avantajların, zaman içinde artarak uzun vadeli sportif başarılarla zemin hazırladığı öne sürülmektedir.

4.4.3.3. Rekabet

Bir takımın kontenjanı ile başvuran sporcu sayısı arasındaki dengesizlik, BYE'nin ortaya çıkışında etkili bir belirleyici olarak değerlendirilmektedir. Örneğin, belirli bir yaş

kategorisinde 15 kişilik kontenjana yalnızca 15 sporcunun başvurması durumunda BYE'nin gözlenme olasılığı düşüktür. Ancak aynı kontenjana 150 sporcu başvurduğunda, yoğun rekabet ortamı nedeniyle yaşça daha büyük ve olgun bireylerin seçilme olasılığı artmakta, bu da BYE'yi güçlendirmektedir. Bu bağlamda, sporcu havuzunun büyüklüğü ve seçim sürecindeki rekabetin düzeyi, BYE'nin ortaya çıkma durumuyla ilişkili olabilir (Musch ve Grondin, 2001).

Rekabetin yoğun olduğu branşlarda ve nüfusun yüksek olduğu bölgelerde BYE'nin daha belirgin şekilde gözlemlendiği bildirilmektedir. Grondin ve ark. (1984) Kanada'da küçükler buz hokeyinde BYE'nin varlığını ortaya koymuş ve bu etkinin spor dalındaki yüksek rekabet düzeyiyle ilişkili olduğunu belirtmiştir. Aynı çalışmada, bu etkinin şehir nüfusu ile de bağlantılı olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca, buz hokeyine kıyasla daha az popüler olan voleybol branşında BYE'nin daha düşük düzeyde etkili olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlar, sporun popülaritesi ve seçilme baskısı arttıkça BYE'nin daha güçlü bir şekilde ortaya çıkabileceğini göstermektedir.

4.4.3.4. Popülarite

Bir spor dalının toplum içindeki kültürel önemi ve yaygınlığı, o spora katılım talebini artırarak BYE'nin ortaya çıkma olasılığını etkileyebilmektedir. Popüler sporlar, daha fazla sporcu adayıyla daha yüksek rekabet ortamı yaratmakta ve bu durum yaşça daha büyük bireylerin seçilme ihtimalini artırarak BYE'yi güçlendirmektedir. Örneğin, dünya genelinde 200'den fazla ülkede yaklaşık 250 milyon kişinin oynadığı futbol, en popüler spor dallarından biridir (Strudwick, 2016). Benzer şekilde, Kanada'da en çok benimsenen spor olan buz hokeyinde de benzer bir durum söz konusudur. Bu sporlarda BYE'ye ilişkin güçlü bulguların rapor edilmesi popülaritenin BYE üzerinde belirleyici bir faktör olabileceğini göstermektedir (Wattie ve ark., 2008).

4.4.3.5. Yaş

BYE, gelişim sürecindeki genç sporcularda yaygın olarak gözlemlenmekle birlikte fiziksel ve psikolojik gelişimini büyük ölçüde tamamlamış yetişkin sporcularda bu etkinin azaldığı bildirilmektedir (Musch ve Grondin, 2001).

Türkiye'de gerçekleştirilen bir çalışmada, Mülazımoğlu ve ark. (2013) üst düzey Türk kulüplerinin altyapı takımlarında yer alan 780 erkek futbolcunun verisini incelemiş; A takım hariç tüm yaş kategorilerinde, özellikle yılın ilk çeyreğinde ve ocak ayında doğan futbolcuların

daha sık seçildiğini bildirmiştir. Bu bulgu, BYE'nin altyapı seviyesindeki oyuncu seçimlerinde belirleyici bir rol oynayabildiğini göstermektedir.

Öte yandan, elit düzey sporda BYE'nin zamanla azaldığı yönünde bulgular da mevcuttur. Bayarslan ve Çevik (2023), 1930–2021 yılları arasında UEFA Avrupa Futbol Şampiyonası ve FIFA Dünya Kupasında şampiyon olan milli takımların oyuncularının doğum tarihlerini incelemiş ve en üst düzey futbolcular arasında doğum tarihi dağılımının daha dengeli olduğunu tespit etmiştir. Turnuvalar arası karşılaştırmalar ise yılın son çeyreğinde doğan sporcuların da zamanla profesyonel düzeyde akranlarıyla rekabet edebildiğini ve performans açısından onları yakalayabildiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgular, BYE'nin yaş ilerledikçe etkisinin azaldığını ve gelişimsel süreçte zamanla dengeleyici faktörlerin devreye girdiğini düşündürmektedir.

4.4.3.6. Cinsiyet

BYE üzerine yapılan araştırmaların büyük çoğunluğu erkek sporculara odaklanmakta ve bu durum kadın sporcularda BYE'yi değerlendirmeyi zorlaştırmaktadır (Vincent ve Glamser, 2006). Mevcut sınırlı bulgular, cinsiyetin sporcunun deneyimlerini, gelişim sürecini ve performans düzeyini etkileyen önemli bir değişken olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle, kadın sporlarında BYE'nin daha kapsamlı biçimde incelenmesi gerekliliği vurgulanmaktadır (Musch ve Grondin, 2001).

Bazı çalışmalar, BYE'nin erkek sporcularda daha belirgin olduğunu göstermektedir. Örneğin, Romann ve Fuchslocher (2011), Amerika Olimpik Gelişim Programı kapsamında 1344 kadın ve erkek futbolcu üzerinde yürüttükleri çalışmada, erkeklerde yüksek düzeyde BYE gözlemlerken, kadınlarda bu etkinin düşük olduğunu saptamıştır. Benzer şekilde, Nakata ve Sakamoto (2012) Japonya'da gerçekleştirdikleri çalışmada, erkeklerde futbol, beyzbol ve uzun mesafe atletizmde BYE'ye rastlarken kadınlarda yalnızca voleybolda belirgin bir BYE tespit etmişlerdir.

Öte yandan, Romann ve Fuchslocher (2014), İsviçre Ulusal Yetenek Geliştirme Programı kapsamında yürüttükleri geniş ölçekli analizde, 10–20 yaş arası 301.428 kadın sporcunun doğum tarihlerini incelemiş ve kayak, tenis, atletizm, eskrim ve snowboard gibi bireysel sporlarda yılın ilk aylarında doğan sporcular arasında BYE bulunduğunu bildirmiştir. Ancak, masa tenisinde bu etkinin tersine döndüğü gözlemlenmiştir. Bu bulgular, BYE'nin kadın sporcularda branşlara göre değişkenlik gösterebildiğini ortaya koymaktadır.

Smith ve ark. (2018) kadın sporları üzerine gerçekleştirdiği meta-analiz çalışması ise BYE'nin kadın sporcular üzerinde genel olarak düşük düzeyde ancak istikrarlı olduğunu belirtmiştir. Bu bulgular, cinsiyetin BYE üzerindeki etkisinin spor dalı ve yapısal koşullara göre de farklılaştığını göstermektedir. Dolayısıyla, kadın sporcular bağlamında BYE'nin kapsamlı ve karşılaştırmalı araştırmalarla daha derinlemesine incelenmesi gerekmektedir.

4.4.3.7. Oyun pozisyonu

Alanyazında, takım sporlarında BYE'nin oyuncuların oynadıkları pozisyonlarla ilişkili olabileceği vurgulanmıştır. Erkek futbolcular arasında yapılan çalışmalar, doğum tarihi avantajına sahip sporcuların fiziksel temas gerektiren pozisyonlarda daha sık yer aldığını ortaya koymaktadır. Fiziksel olarak olgunlaşmış ve deneyim kazanmış sporcuların top kontrolü, isabetli şut, pozisyon avantajını değerlendirme ve baskı altında karar verme gibi becerilerde daha başarılı performans sergiledikleri belirtilmektedir (Malina ve ark., 2005). Finnegan ve ark. (2024) kadın futbolcularla gerçekleştirdikleri araştırmada, kaleci, stoper ve orta saha pozisyonlarında yılın ilk çeyreğinde doğan sporcuların daha yüksek oranlarda temsil edildiğini ifade etmiştir.

Romann ve Fuchslocher (2013), İsviçre genç futbol takımlarında yaptıkları çalışmada, BYE'nin kaleci ve savunma gibi fiziksel üstünlüğün daha belirgin rol oynadığı pozisyonlarda daha yoğun görüldüğünü ortaya koymuştur. Araştırma bulgularına göre, U15, U19 ve U21 milli takımlarında yılın ilk çeyreğinde doğmuş olan oyuncuların, özellikle savunma pozisyonlarında diğer pozisyonlara kıyasla daha yüksek temsil oranına sahip olduğu belirlenmiştir. Bu durum, BYE'nin oyun pozisyonlarına yönelimi ve uzun vadeli kariyer yolculuklarını da etkileyebileceğine işaret etmektedir.

4.4.3.8. Deneyim

Sporcuların deneyim düzeyi, BYE'yi şekillendiren temel faktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir. Aynı takvim yılında doğmuş iki çocuk arasında 10–11 aylık bir fark, yalnızca boy ve kilo gibi fiziksel gelişim dışında antrenman süresi ve sporla geçirilen toplam zaman açısından da belirleyici olabilir (Musch ve Grondin, 2001). Bu fark, daha yaşlı olan sporcuların daha erken futbol eğitimi almaya başlaması ve daha fazla antrenman yapma şansına sahip olması anlamına gelebilir.

Artan antrenman süresi, daha fazla müsabaka deneyimiyle birleştğinde sporcuların seçkin takımlara kabul edilme olasılıklarını artırabilir. Dahası, bu durum spora yönelik içsel motivasyonun ve özgüvenin gelişimine de katkı sağlayabilir. Bu nedenle, sınırlı kontenjanı olan takımlarda antrenörlerin, yılın erken dönemlerinde doğmuş sporcuları daha hazır ve yetenekli olarak değerlendirme eğiliminde olduğu görülmektedir. Buna karşılık, görece daha genç olan sporcular rekabet kapasitelerinin düşük algılanması nedeniyle kendilerini yetersiz hissedebilir ve bu durum, spordan uzaklaşma riskini artırabilir (Musch ve Grondin, 2001).

4.4.3.9. Ekolojik sistem

BYE üzerine yapılan çalışmaların önemli bir kısmı, çoğunlukla sporcuların doğum tarihleri üzerinden yürütülmektedir. Bu olguyu yönlendiren sosyal ve çevresel etkenler yeterince teorik çerçeveye açıklanamamaktadır. Oysa güncel alanyazında BYE'nin, antrenör, veli ve spor sistemlerinin etkileşiminden doğan çok yönlü bir yapı olarak ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır (Hancock, Adler ve Côté, 2013).

Bu doğrultuda, Sosyal Ajanlar Modeli, BYE'nin oluşumuna katkı sunan sosyal mekanizmaları açıklamak amacıyla önerilmiştir. Modele göre, spor sistemine kayıt ve takımlara seçilme süreçleri üzerinde doğrudan etkili olan başlıca aktörler; veliler, antrenörler ve spor sistemleridir. Bu aktörler, sporcunun fiziksel kapasitesini, bilişsel olgunluğunu ve performansını değerlendirirken genellikle yaşa bağlı avantajlara duyarlı olmakta ve BYE'nin oluşmasına katkı sağlamaktadır (Hancock, Adler ve Côté, 2013). Sosyal Ajanlar Modeli'nde üç temel sosyal etki öne çıkmaktadır:

- Matthew Etkisi, spora erken katılan çocukların daha fazla fırsatla buluşarak gelişimsel avantajlar elde etmesini ifade eder. Bu durum genellikle velilerin yönlendirmeleriyle başlar.
- Pygmalion Etkisi, antrenör ve velilerin yüksek beklentilerinin, çocuğun spor deneyimlerini şekillendirmesiyle ilgilidir. Görece daha yaşlı çocuklara daha çok oyun süresi ve olanak sağlanırken bu tutum diğer çocuklar üzerinde dışlayıcı bir etki yaratabilir.
- Galatea Etkisi ise bu dışsal beklentilerin, sporcuların içsel beklentilerini dönüştürmesiyle ilgilidir. Kendisine güvenilen ve yüksek beklenti yüklenen bir çocuk, bu beklentiye içselleştirerek kendine olan inancını artırabilir ve zamanla daha başarılı hale gelebilir. Ancak bu süreç, görece genç sporcuların özgüvenini zedeleyebilir.

Kılıç ve Yılmaz (2022), Türkiye’de 12–18 yaş arası futbolcular ve antrenörlerle gerçekleştirdikleri yarı yapılandırılmış görüşmelerde, BYE’ye ilişkin farkındalık düzeyinin düşük olduğunu ve federasyon–kulüp–antrenör iş birliğinin zayıflığının bu etkiyi artırdığını tespit etmişlerdir. Ayrıca, yetenekli sporcu seçim süreçlerinin yeterince verimli işlemediği ve ebeveyn tutumlarının BYE’yi pekiştiren bir rol oynadığı da belirlenmiştir. Öte yandan, bazı antrenörlerin görev zorluğu ilkesi çerçevesinde aynı yaş grubundaki sporculara farklı sorumluluklar vererek BYE’yi azaltmaya yönelik uygulamalar geliştirdiği rapor edilmiştir.

Sonuç olarak, BYE fiziksel, bilişsel, psikolojik ve çevresel etkenlerin etkileşimiyle şekillenen çok boyutlu bir durumdur. Alanyazında, bu etkileşimlerin sporcuların fiziksel avantajları, karar alma süreçleri, özgüvenleri ve motivasyonları üzerinde belirleyici olduğu vurgulanmaktadır. Bu doğrultuda, BYE’yi etkileyen dinamiklerin daha geniş ve bütüncül bir çerçevede ele alınması, araştırmaların derinliğini artıracak ve çözüm stratejilerinin niteliğini güçlendirecektir.

4.4.4. Ters bağıl yaş etkisi

Bugüne kadar yapılan birçok araştırmada, aynı yaş kategorisinde yer alan görece genç sporcuların fiziksel, bilişsel ve psikososyal açılardan dezavantajlı konumda oldukları vurgulanmıştır. Buna karşın, son yıllarda, görece daha genç olmanın bazı durumlarda dezavantajdan çok avantaj sağlayabileceğine işaret eden çalışmalar alanyazına girmiştir. Bu araştırmalar, görece genç sporcuların daha uzun kariyer sürelerine sahip olabildiklerini, elit düzeye ulaştıklarında daha az sakatlandıklarını, daha yüksek gelir elde ettiklerini ve kariyer hedeflerine ulaşma şanslarının arttığını öne sürmektedir (Ashworth ve Heyndels, 2007; Wattie ve ark., 2007).

Örneğin, Ashworth ve Heyndels (2007), Alman Bundesliga’sında görece genç kaleci ve savunma oyuncularının, lige ulaştıklarında daha yaşlı meslektaşlarına kıyasla daha yüksek maaşlar aldıklarını ortaya koymuştur. Benzer şekilde, Wattie ve ark. (2007) Kanada buz hokeyinde, genç gelişim kademelerinde yer alan daha yaşlı sporcuların, görece genç takım arkadaşlarına göre daha yüksek yaralanma riski taşıdıklarını bildirmiştir.

BYE, spor branşlarının fiziksel ve teknik gereksinimlerine bağlı olarak farklılaşabilmektedir. Cobley ve ark. (2009) futbol ve buz hokeyi gibi fiziksel güç ve hızın ön planda olduğu, en yüksek performansın biyolojik olgunlaşma sonrası elde edildiği sporlarda, görece yaşlı sporcuların seçilme konusunda avantaj sağladığını belirtmiştir. Buna karşılık, cimnastik ve artistik patinaj gibi teknik becerinin ön planda olduğu ve erken yaşta yüksek performans

sergilenebilen branşlarda, görece daha genç sporcuların avantajlı konumda olabileceği ifade edilmiştir.

Ste-Marie ve ark. (2000) Kanada'daki genç kadın cimnastikçilerle yaptıkları çalışmada, BYE'nin 14 yaşından önce etkili olduğunu ancak bu yaştan sonra etkinin yön değiştirdiğini ve görece genç sporcuların bölgesel düzeyde yarışmalara katılma oranlarının daha yüksek olduğunu saptamıştır. Türkiye'de gerçekleştirilen bir çalışmada, 11–12 yaş erkek cimnastikçilerin motorik özellikleri ile doğum çeyrekleri karşılaştırılmış ve 11 yaş grubunda patlayıcı kuvvet ile doğum çeyreği arasında anlamlı bir fark bulunurken 12 yaş grubunda bu farkın ortadan kalktığı görülmüştür (Erdoğan ve ark., 2020). Bu bulgular, özellikle teknik becerinin ön planda olduğu sporlarda BYE'nin zamana bağlı olarak değişkenlik gösterebileceğini ve belli bir yaştan sonra etkisinin zayıflayabileceğini göstermektedir.

Görece genç sporcuların ilerleyen dönemlerde avantaj elde etmeleri olasılığı, alanyazında farklı kavramsal çerçevelerle açıklanmaya çalışılmıştır. McCarthy ve ark. (2016) bu durumu avantajın tersine dönmesi (reversal of advantage) olarak adlandırırken; Gibbs ve ark. (2012) zayıf taraf etkisi (the underdog effect) kavramını öne sürmüştür. Delorme ve Raspaud (2009) ise bu olguyu ters BYE (inverse RAEs) olarak tanımlamıştır. Bu kavramlar, görece genç oyuncuların görece kendilerinden daha yaşlı takım arkadaşlarıyla rekabet edebilmek ve sistemde tutunabilmek için erken yaşta daha fazla çaba sarf ettiklerini ve bunun sonucunda teknik beceri ile performanslarını daha ileri düzeye taşıyabildiklerini varsaymaktadır.

Ayrıca bu zorlukların, sporcuların zihinsel dayanıklılık ve direnç kapasitelerini geliştirmelerine katkı sağlayan bir tür yapılandırılmış travma olarak işlev görebileceği ve uzun vadede bazı sporcular için kariyer avantajı yaratabileceği öne sürülmüştür. Ancak bu hipotezlerin ampirik temelleri halen sınırlıdır. Dahası, bu görüşlerin spor yapılarındaki sistematik eşitsizlikleri meşrulaştırma riskini taşıdığı ve özellikle erken yaşta dezavantajlı konuma düşen geniş bir sporcu kitlesini göz ardı ettiği unutulmamalıdır. Bu nedenle, bazı sporcuların diğerlerine kıyasla daha ileri düzeyde beceri geliştirmesine neden olan koşulları anlamak ve bunları eşitlikçi yaklaşımlarla desteklemek daha uygun bir yönelim olabilir (Cobley ve ark., 2009).

4.4.5. Bağlı Yaş Etkisine Yönelik Çözüm Önerileri

Buraya kadar incelenen alanyazın, BYE'nin spor bağlamında yaygın ve yapısal bir problem olarak varlığını sürdürdüğünü ortaya koymaktadır. Konuyla ilgili yürütülen birçok araştırma, meta-analiz ve derleme, BYE'nin oluşum nedenlerini ve bu durumu azaltmaya yönelik çözüm

stratejilerini incelemiştir. Webdale ve ark. (2020) tarafından değerlendirilen 63 hakemli yayına dayalı analiz sonucunda çözüm önerileri tanımlanmıştır. Alanyazında yer alan çözüm önerilerinin büyük bölümü çevresel faktörlere, bir kısmı ise görev kısıtlamalarına yönelik düzenlemelere odaklanmaktadır. Bu öneriler, ağırlıklı olarak teknik ve politika düzeyinde yapılandırılmıştır. Öte yandan, bireysel düzeyde geliştirilen ya da sporcuların kişisel özelliklerini doğrudan hedefleyen bir çözüm stratejisine rastlanmamıştır. BYE'yi azaltmaya yönelik önerilen başlıca çözüm önerileri şu şekildedir (Webdale ve ark., 2020):

Teknik ve politika düzeyinde çözüm önerileri

- Doğum çeyreklerine göre oyuncu kotası oluşturulması,
- Yarışma puanlamasında görece genç sporcular lehine düzeltici katsayı uygulanması,
- Yaş grubu aralıklarının yeniden yapılandırılması (örn. 12 ay yerine 9 veya 15 ay gibi),
- Antropometrik özelliklere (boy, kilo vb.) dayalı biyo-bantlı kategorilerin oluşturulması,
- Sınıf tekrarına uğrayan öğrencilerin bir alt yaş grubuna alınması,
- Erken uzmanlaşmayı önlemek adına yetenek seçiminin geciktirilmesi.

Görev düzeyinde çözüm önerileri

- Seçimlerde yalnızca fiziksel yeterlilik odaklı kriterlerin değil, teknik, taktik ve bilişsel becerileri de ölçen değerlendirme araçlarının kullanılması

Eğitsel ve farkındalık odaklı çözüm önerileri

- Doğum ayına göre sembolik forma numaralandırması ile farkındalık oluşturulması,
- Antrenör ve yöneticilere yönelik BYE farkındalık ve eğitim programları düzenlenmesi,
- Görece genç sporculara psikososyal destek sağlanması.

Bu çözüm önerilerinin büyük çoğunluğu teorik düzeyde kalmış ve uygulamaya geçişte yeterli etkiyi yaratamamıştır. Örneğin, doğum tarihine dayalı kesme tarihi değişikliği veya yaş kategorilerinin 12 ay yerine 9, 15 ya da 21 aylık periyotlarla yeniden düzenlenmesi gibi öneriler farklı spor branşlarında uygulama güçlükleri oluşturmuş ve beklenen etkiyi sağlayamamıştır (Webdale ve ark., 2020).

4.4.6. Bağıl Yaş Etkisi ve Hesaplanması

BYE'yi inceleyen araştırmalarda, sporcuların doğum tarihlerine dayalı yaş dağılımlarını analiz etmek için farklı yöntemler kullanılmaktadır. İlk uygulamalardan biri, Grondin ve ark. (1984) tarafından yılı iki altı aylık döneme ayırarak yapılmıştır: Ocak–Haziran ve Temmuz–Aralık. Daha sonraki çalışmalarda ise yılın dört çeyrek dilime bölünmesi önerilmiş ve bu yaklaşım daha yaygın hale gelmiştir. Bu yöntemle göre:

- Birinci çeyrek: Ocak–Mart
- İkinci çeyrek: Nisan–Haziran
- Üçüncü çeyrek: Temmuz–Eylül
- Dördüncü çeyrek: Ekim–Aralık

Uluslararası alanyazında en sık tercih edilen analiz yöntemi, bu dört çeyrek dilimli sınıflamadır (Delorme ve Raspaud, 2009). Örneğin Baikoğlu (2016), sporcuların doğum aylarını bu çeyrek dilimlere göre analiz ederek BYE'ye maruz kalma düzeylerini daha sistematik bir biçimde incelemiştir.

5. GEREÇ ve YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, hipotezleri, evren ve örnekleme, değişkenleri, veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntemler ve sınırlılıklar detaylı olarak açıklanmıştır.

5.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, nicel araştırma türünde ilişkisel tarama modeli kullanılarak yapılmıştır. Bu model, iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkinin yönünü ve düzeyini belirlemeye odaklanır (Karasar, 2005).

5.2. Araştırma Hipotezleri

H1: Futbolcuların bütüncül spor kazanımları ile bağlı yaş arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki vardır.

H2: Futbolcuların doğum çeyreği değişkeni ve bağlı yaş arasında anlamlı fark vardır.

H3: Futbolcuların cinsiyet değişkenine göre bütüncül spor kazanımları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır.

H4: Futbolcuların cinsiyet değişkenine göre bağlı yaş arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır.

H5: Futbolcuların yaş grubu değişkenine göre bütüncül spor kazanımları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır.

H6: Futbolcuların yaş grubu değişkenine göre bağlı yaş arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır.

H7: Futbolcuların oyun pozisyonuna göre bütüncül spor kazanımları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır.

H8: Futbolcuların oyun pozisyonuna göre bağlı yaş arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır.

5.3. Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Bu araştırmanın evrenini, Türkiye'de lisanslı olarak futbol oynayan 14–18 yaş arası erkek ve kadın sporcular oluşturmaktadır. Örneklem büyüklüğü, evrenin genişliği ve araştırmanın

değişkenlerinin analizinde yeterli temsil gücünü sağlayacak biçimde belirlenmiştir. Araştırmanın örnekleme, olasılıklı örnekleme yöntemlerinden tabakalı rastgele örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Tabakalı örnekleme, evrenin benzer özellikler taşıyan alt gruplara ayrıldığı ve her tabakadan rastgele seçim yapılarak örneklemin oluşturulduğu bir yöntemdir. Bu sayede her alt grubun örnekleme temsili sağlanır (Kılıç, 2013). Bu kapsamda; erkek sporcularda Gelişim Ligi'nde mücadele eden futbolcular, kadın sporcularda ise Kadınlar 1., 2. ve 3. Ligi'nde oynayan futbolcular örneklem grubunu oluşturmuştur. Yaş grupları, gelişimsel dönemlere ve altyapı kategorilerine karşılık gelecek şekilde 14, 15, 16 ve 17 yaş olarak ayrı ayrı belirlenmiştir.

Örneklem büyüklüğü, çalışmanın ilişkisel tarama modeline uygun olarak ve uygulanacak istatistiksel testlerin güç analizi doğrultusunda G*Power 3.1 programı ile belirlenmiştir. Hesaplamalarda, anlamlılık düzeyi (α) 0.05, test gücü ($1-\beta$) 0.80 ve orta düzey etki büyüklüğü ($f = 0.25$; $r = 0.30$) esas alınmış; korelasyon analizleri için minimum 84, varyans analizleri için ise 180–200 katılımcının yeterli olduğu görülmüştür.

Araştırmanın örneklemini toplam 561 futbolcu oluşturmaktadır. Katılımcıların 424'ü erkek (%75.6) ve 137'si kadın (%24.4) sporcudur. Katılımcıların yaş ortalaması 15,4 olup yaş dağılımı en küçük 14, en büyük 17 yaş olacak şekilde belirlenmiştir. Araştırmaya Erkek Gelişim Ligi'nden 424 erkek (%75.6), Kadınlar 1. Ligi'nden 48 (%8.6), Kadınlar 2. Ligi'nden 42 (%7.5) ve Kadınlar 3. Ligi'nden 47 (%8.4) kadın sporcu dahil edilmiştir. Katılımcıların doğum yılına göre dağılımı incelendiğinde; 2008 doğumlu 127 (%22.6), 2009 doğumlu 131 (%23.4), 2010 doğumlu 151 (%26.9) ve 2011 doğumlu 152 (%27.1) sporcunun araştırmaya katıldığı görülmektedir.

Katılımcıların lisanslı futbolcu olarak spora katılım süreleri değerlendirildiğinde; 2 yıldır lisanslı olan 91 (%16.2), 3 yıldır lisanslı olan 116 (%20.7), 4 yıldır lisanslı olan 124 (%22.1) ve 5 yıl ve üzeri süredir lisanslı olan 230 (%41.0) sporcu yer almaktadır. Oyun pozisyonlarına göre dağılıma bakıldığında; katılımcıların 194'ü defans (%34.6), 178'i orta saha (%31.7), 127'si forvet (%22.6) ve 62'si kaleci (%11.1) pozisyonunda görev yapmaktadır. Katılımcıların mevcut antrenörleriyle çalışma sürelerine ilişkin veriler incelendiğinde; 1 sezondur çalışan 381 (%67.9), 2 sezondur çalışan 116 (%20.7), 3 sezondur çalışan 32 (%5.7) ve 4 sezon ve üzeri süredir çalışan 32 (%5.7) sporcu yer almaktadır.

5.4. Araştırmanın Değişkenleri

Bu araştırmada, futbolcularda bütüncül spor kazanımları ve bağıl yaş etkileşiminin bazı değişkenler açısından incelemesi yapılmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenleri; sporcuların doğum çeyrekleri, yaş grupları, cinsiyeti ve oyun pozisyonlarıdır. Araştırmanın bağımlı değişkenlerini futbolcuların bütüncül spor kazanımlar olan yetkinlik, özgüven, bağ ve karakter oluşturmaktadır.

5.5. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak, ilk bölümde Kişisel Bilgi Formu, ikinci bölümde ise Pozitif Gençlik Gelişim Ölçek Paketi (PGG) kullanılmıştır. Vierimaa ve ark. (2012) tarafından geliştirilen bu ölçek paketi, spora katılımın ve sporcu çıktılarının değerlendirilmesi amacıyla hazırlanmış olup yetkinlik, özgüven, bağ kurma ve karakter olmak üzere dört ana gelişim alanını ölçmeyi hedeflemektedir. 10-18 yaş arası sporculara yönelik olarak tasarlanan ölçek paketi, aşağıdaki ölçme araçlarından oluşmaktadır:

Yetkinlik: Sporda Yetkinlik Envanteri

Özgüven: Kendine Güven Ölçeği

Bağ Kurma: Antrenör-Sporcu İlişkisi Envanteri ve Akran İlişkisi Envanteri

Karakter: Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği

Ölçek paketinin Türkçe uyarlaması, Kılıç ve İnce (2016) tarafından gerçekleştirilmiş, çocuk ve genç yaş grubundaki sporcular için uygunluğu değerlendirilmiştir. Uyum çalışmaları sonucunda, ölçeklerin özellikle 12 yaş ve üzeri sporcular tarafından kavramsal olarak anlaşılabilir olduğu belirlenmiştir. Bu araştırmada, yetkinlik boyutuna ilişkin sporcunun kendisini değerlendirdiği envanter kullanılmıştır, antrenör ve akran envanteri çalışmaya dahil edilmemiştir. Bununla birlikte, bağ kurma boyutuna ilişkin Antrenör-Sporcu İlişkisi Envanteri kullanılmış ancak Akran İlişkisi Envanteri çalışmaya dahil edilmemiştir.

Kişisel Bilgi Formu

Katılımcıların demografik ve spor geçmişine ilişkin verileri toplamak amacıyla kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Formda, katılımcıların cinsiyetleri, doğum tarihleri, doğum ayları, yaşadıkları il, algılanan gelir düzeyleri, lisanslı futbolcu olarak spora başlama süreleri, yer

aldıkları lig seviyesi, oynadıkları oyun pozisyonu ve mevcut antrenörleriyle çalışma sürelerine ilişkin sorular yer almaktadır (bkz. Ek-1).

Sporda Yetkinlik Envanteri

Sporda Yetkinlik Envanteri, Vierimaa ve ark. (2012) tarafından geliştirilmiş, Türkçeye uyarlama ve güvenirlik çalışması ise Kılıç ve İnce (2017) tarafından gerçekleştirilmiştir. Türkçe form, sporcunun kendisi, antrenörü ve takım/antrenman grubu arkadaşları tarafından doldurulmuş ve her bir kaynak için ölçeğin güvenirliği test edilmiştir. Ölçek, sporcunun sporda kendini yetkin hissetme düzeyini değerlendirmeye yönelik olarak geliştirilmiş olup tek boyutlu yapıda ve üç maddeden oluşmaktadır. Değerlendirme süreci, sporcunun kendisi, antrenörü ve takım arkadaşları tarafından 5'li Likert tipi bir ölçek kullanılarak yapılmaktadır. Sporda Yetkinlik Envanteri'nde toplam yetkinlik puanı; sporcunun kendi değerlendirmesi, antrenör değerlendirmesi ve takım arkadaşlarının değerlendirme puanlarının aritmetik ortalamasının alınmasıyla hesaplanmaktadır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayıları, sporcular için .81, antrenörler için .86 ve takım arkadaşları için .88 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, ölçeğin güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olduğunu göstermektedir.

Revize Edilmiş Yarışma Durumluk Kaygı Envanterinin Kendine Güven Alt Ölçeği

Revize Edilmiş Yarışma Durumluk Kaygı Envanteri'nin Kendine Güven Alt Ölçeği, Cox, Martens ve Russell (2003) tarafından geliştirilmiş olup bireylerin sürekli özgüven düzeylerini değerlendirmek amacıyla tasarlanmıştır. Ölçek, daha sonra Vierimaa ve ark. (2012) tarafından spora özgü hale getirilmiştir. Türkçeye uyarlama çalışması ise Kılıç ve İnce (2017) tarafından gerçekleştirilmiş ve geçerlik ile güvenirlik analizleri yapılmıştır. Ölçek, tek alt boyuttan oluşmakta olup toplam beş madde içermektedir. Katılımcılar, ifadeleri 4'lü Likert tipi bir ölçek üzerinden değerlendirmektedir. Ölçekten elde edilen puan, maddelerden alınan toplam puanın madde sayısına bölünerek 10 ile çarpılması yoluyla hesaplanmaktadır. Ölçeğin yapı geçerliğini değerlendirmek amacıyla Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) uygulanmış ve analiz bulguları (GFI = 0.99; CFI = 0.98; TLI = 0.96; RMSEA = 0.07) ölçek maddeleri ile gözlemlenen veriler arasında kabul edilebilir düzeyde uyum olduğunu ortaya koymuştur. Güvenirlik analizi kapsamında hesaplanan Cronbach Alfa katsayısı $\alpha = 0.76$ olarak belirlenmiş ve bu değer, ölçeğin iç tutarlılığının kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, Revize Edilmiş Yarışma Durumluk Kaygı Envanterinin Kendine Güven Alt Ölçeği'nin Türkçe formunun, genç sporcuların sürekli kendine güven düzeylerini değerlendirmede geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Antrenör-Sporcu İlişkisi Envanteri

Antrenör-Sporcu İlişkisi Envanteri, Jowett ve Ntoumanis (2004) tarafından geliştirilmiş olup Türkçeye uyarlaması ve geçerlik ile güvenilirlik çalışmaları Altıntaş ve ark. (2012) tarafından gerçekleştirilmiştir. Envanter, hem antrenörler hem de sporcular için ayrı ayrı düzenlenmiş 11 maddelik iki formdan oluşmaktadır. Katılımcılar, maddeleri 7'li Likert tipi bir ölçek üzerinden yanıtlamaktadır. Envanter, "Yakınlık" (4 madde), "Bağlılık" (3 madde) ve "Tamamlayıcılık" (4 madde) olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek toplam puan 11 ile 77 arasında değişmektedir ve ölçek içerisinde ters kodlanan madde bulunmamaktadır. Yapı geçerliliğini değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilen analizler, envanterin orijinal formundaki üç faktörlü yapıyla uyumlu sonuçlar verdiğini göstermiştir. Uyum indeksleri, antrenör formu için RMSEA = 0.09, SRMR = 0.07, NFI = 0.92, NNFI = 0.96 ve CFI = 0.97; sporcu formu için ise RMSEA = 0.08, SRMR = 0.05, NFI = 0.98, NNFI = 0.98 ve CFI = 0.99 olarak raporlanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayıları, sporcu formu için .82 ile .90 arasında, antrenör formu için ise .69 ile .78 arasında değişmektedir. Bu bulgular, Antrenör-Sporcu İlişkisi Envanteri'nin hem antrenörler hem de sporcular açısından geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğunu göstermektedir.

Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği

Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği, Kavussanu ve Boardley (2009) tarafından geliştirilmiş, Türkçeye uyarlama süreci ile geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Balçıkanlı (2013) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu ölçek, sporcuların takım arkadaşlarına ve rakiplerine yönelik prososyal yani yardımsever ve destekleyici davranışları ile antisosyal yani zarar verici ve etik dışı davranışlarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Katılımcılar, her bir maddede belirtilen davranışları ne sıklıkla gerçekleştirdiklerini 5'li Likert tipi bir ölçek üzerinden derecelendirmektedir. Toplam 20 maddeden oluşan ölçek, dört alt boyutta yapılandırılmıştır: takım arkadaşına yönelik prososyal davranışlar (1., 8., 12. ve 15. maddeler), rakibe yönelik prososyal davranışlar (4., 6. ve 10. maddeler), takım arkadaşına yönelik antisosyal davranışlar (3., 7., 11., 14. ve 18. maddeler) ve rakibe yönelik antisosyal davranışlar (2., 5., 9., 13., 16., 17., 19. ve 20. maddeler). Ölçeğin genç sporcular için uygunluğu yapılan ön testlerle değerlendirilmiş ve iç tutarlılık katsayılarının .74 ile .86 arasında değiştiği tespit edilmiştir. Türk spor kültüründe 222 yarışmacı sporcu üzerinde test edilen ölçek, farklı takım sporlarında kullanılmak üzere geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olarak doğrulanmıştır.

5.6. Verilerin Toplanması

Araştırmaya başlamadan önce bu çalışmanın yürütülebilmesi için Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Etik Kurulu tarafından 17.12.2024-116 onay tarihli ve sayılı karar ile onay alınmıştır. Verilerin toplanma aşamasında ilk olarak, araştırmada kullanılacak ölçeklerin izinleri araştırmacılardan alınmıştır. Çalışmanın yürütüleceği takımlardan gerekli kurumsal izinler alınmış, gönüllülük esasına dayalı olarak ebeveynlere (Ek-3) ve sporculara bilgilendirme formu (Ek-2) aracılığıyla çalışma hakkında bilgi verilmiş ve onay formu (Ek-4) ile katılımlarına ilişkin yazılı onamları alınmıştır. Veriler, araştırmacı tarafından spor kulüplerine gidilerek, antrenman öncesinde yüz yüze görüşmeler yoluyla toplanmıştır.

5.7. Verilerin Analizi

Verilerin genel değerlendirilmesi; frekans, yüzde, aritmetik ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum gibi tanımlayıcı istatistiksel yöntemler ile gerçekleştirilmiştir. Değişkenlerin dağılım özelliklerini belirlemek amacıyla Shapiro-Wilk normallik testi uygulanmış, ayrıca çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) katsayıları da analiz sürecine dahil edilmiştir. Normallik varsayımı sağlanan değişkenler için iki grup karşılaştırmalarında bağımsız örneklem t-testi, üç ve daha fazla grubu içeren karşılaştırmalarda ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Anlamlı farklılık saptanan analizlerde çoklu karşılaştırmalar Tukey HSD ve gerektiğinde Games-Howell post-hoc testleri ile gerçekleştirilmiştir. Parametrik test varsayımlarının sağlanmadığı durumlarda ise ikili karşılaştırmalar için Mann-Whitney U testi, çok gruplu karşılaştırmalar için Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır. Ayrıca, doğum çeyrekleri ile demografik ve sportif değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla Ki-Kare testi kullanılmıştır. Tüm analizler Jamovi 2.3.28 istatistik programı aracılığıyla yürütülmüş olup anlamlılık düzeyi $p < .05$ olarak kabul edilmiştir.

5.8. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, yalnızca Türkiye'de Gelişim Ligi'nde mücadele eden 14–18 yaş arası lisanslı erkek futbolcular ile Kadınlar 1., 2. ve 3. Ligi'nde yer alan lisanslı kadın futbolcularla sınırlıdır. Araştırma bulguları, yalnızca bu örneklem grubunu temsil etmekte olup farklı yaş gruplarına, diğer lig kademelerine ya da farklı spor branşlarına doğrudan genellenemez. Ayrıca, veri toplama süreci yalnızca Pozitif Gençlik Gelişim Ölçek Paketi (PGG) ve araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu kapsamında elde edilen verilerle sınırlıdır.

6. BULGULAR

Bu bölümde, araştırmada test edilen hipotezlere ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Katılımcıların doğum çeyreklerine göre demografik ve spora ilişkin özelliklerinin dağılımı, ölçek puanlarına yönelik normallik ve güvenirlik analizlerinin sonuçları, ölçek puanlarına ilişkin tanımlayıcı istatistikler ile demografik değişkenlere göre gruplar arası farklılıklar sunulmuştur.

Tablo 4. Katılımcıların doğum çeyreklerine göre demografik ve spora ilişkin özelliklerinin dağılımı

Kategori	Alt Grup	1. Çeyrek (n/%)	2. Çeyrek (n/%)	3. Çeyrek (n/%)	4. Çeyrek (n/%)	Toplam n	Genel %
Cinsiyet	Erkek	181 (42,7%)	116 (27,4%)	80 (18,9%)	47 (11,1%)	424	75,6%
	Kadın	40 (29,2%)	34 (24,8%)	34 (24,8%)	26 (19,0%)	137	24,4%
	Toplam	221 (%39,4)	150 (%26,7)	117 (%20,9)	73 (%13,0)	561	
Yaş Grubu	2008	39 (30,7%)	37 (29,1%)	29 (22,8%)	22 (17,3%)	127	22,6%
	2009	47 (35,9%)	35 (26,7%)	31 (23,7%)	18 (13,7%)	131	23,4%
	2010	75 (49,7%)	38 (25,2%)	26 (17,2%)	12 (7,9%)	151	26,9%
	2011	60 (39,5%)	40 (26,3%)	31 (20,4%)	21 (13,8%)	152	27,1%
Oyun Pozisyonu	Defans	81 (41,8%)	54 (27,8%)	36 (18,6%)	23 (11,9%)	194	34,6%
	Forvet	49 (38,6%)	31 (24,4%)	26 (20,5%)	21 (16,5%)	127	22,6%
	Kaleci	22 (35,5%)	22 (35,5%)	13 (21,0%)	5 (8,1%)	62	11,1%
	Orta Saha	69 (38,8%)	43 (24,2%)	42 (23,6%)	24 (13,5%)	178	31,7%

(Tablo 4'ün Devamı)

Kategori	Alt Grup	1. Çeyrek (n/%)	2. Çeyrek (n/%)	3. Çeyrek (n/%)	4. Çeyrek (n/%)	Toplam n	Genel %
Lig	Erkekler Gelişim Ligi	181 (42,7%)	116 (27,4%)	80 (18,9%)	47 (11,1%)	424	75,6%
	Kadınlar 1. Ligi	17 (35,4%)	10 (20,8%)	11 (22,9%)	10 (20,8%)	48	8,6%
	Kadınlar 2. Ligi	16 (38,1%)	7 (16,7%)	13 (31,0%)	6 (14,3%)	42	7,5%
	Kadınlar 3. Ligi	7 (14,9%)	17 (36,2%)	13 (27,7%)	10 (21,3%)	47	8,4%
Lisanslı Futbolcu Olma Süresi	2 Yıl	23 (25,3%)	24 (26,4%)	26 (28,6%)	18 (19,8%)	91	16,2%
	3 Yıl	47 (40,5%)	30 (25,9%)	24 (20,7%)	15 (12,9%)	116	20,7%
	4 Yıl	54 (43,5%)	33 (26,6%)	19 (15,3%)	18 (14,5%)	124	22,1%
	5+ Yıl	97 (42,2%)	63 (27,4%)	48 (20,9%)	22 (9,6%)	230	41,0%
Mevcut Antrenörle Çalışma Süresi	1 Sezon	155 (40,7%)	104 (27,3%)	74 (19,4%)	48 (12,6%)	381	67,9%
	2 Sezon	42 (36,2%)	29 (25,0%)	29 (25,0%)	16 (13,8%)	116	20,7%
	3 Sezon	14 (43,8%)	4 (12,5%)	8 (25,0%)	6 (18,8%)	32	5,7%
	4+ Sezon	10 (31,3%)	13 (40,6%)	6 (18,8%)	3 (9,4%)	32	5,7%

(Tablo 4'ün Devamı)

Kategori	Alt Grup	1. Çeyrek (n/%)	2. Çeyrek (n/%)	3. Çeyrek (n/%)	4. Çeyrek (n/%)	Toplam n	Genel %
Gelir Düzeyi	0-22000 TL	87 (15,5%)	58 (10,3%)	55 (9,8%)	27 (4,8%)	227	40,5%
	22001-44000 TL	51 (9,1%)	32 (5,7%)	27 (4,8%)	18 (3,2%)	128	22,8%
	44001-66000 TL	40 (7,1%)	28 (5,0%)	21 (3,7%)	15 (2,7%)	104	18,5%
	66001+ TL	43 (7,7%)	32 (5,7%)	14 (2,5%)	13 (2,3%)	102	18,2%

Yüzdelikler her alt grubun toplamı üzerinden hesaplanmıştır. 1., 2., 3. ve 4. çeyrek sırasıyla Ocak–Mart, Nisan–Haziran, Temmuz–Eylül ve Ekim–Aralık aylarını kapsamaktadır.

Bu çalışmada, lisanslı futbolcuların doğum çeyreklerine göre dağılımları; cinsiyet, yaş grubu, oyun pozisyonu, lig düzeyi, lisans süresi, antrenörle çalışma süresi ve gelir düzeyi değişkenleri bağlamında tanımlayıcı analizlerle incelenmiştir ve Tablo 4'te sunulmuştur. Araştırmaya toplam 561 futbolcu katılmıştır. Bu örneklemin %75,6'sını erkek (n = 424), %24,4'ünü ise kadın (n = 137) sporcular oluşturmaktadır.

Katılımcıların doğum tarihleri incelendiğinde, %39,4'ünün yılın birinci çeyreğinde, %26,7'sinin ikinci çeyrekte, %20,9'unun üçüncü çeyrekte ve %13,0'ünün ise dördüncü çeyrekte doğduğu belirlenmiştir.

Cinsiyet değişkeni açısından incelendiğinde, hem erkek hem de kadın sporcular arasında doğumların en sık yılın ilk çeyreğinde gerçekleştiği belirlenmiştir. Erkek sporcuların %42,7'si, kadın sporcuların ise %29,2'si birinci çeyrekte doğmuştur. Kadın grubunda ikinci ve üçüncü çeyrek doğum oranları eşit düzeyde olup her biri %24,8 olarak kaydedilmiştir. Erkek sporcularda bu oranlar ikinci çeyrek için %27,4, üçüncü çeyrek için %18,9'dur. Her iki cinsiyette de dördüncü çeyrek doğumlular en düşük oranlarla temsil edilmiştir.

Yaş gruplarına göre dağılım incelendiğinde, her grupta en yüksek oranın birinci çeyreğe ait olduğu tespit edilmiştir. Özellikle 2010 doğumlu sporcuların %49,7'sinin yılın ilk üç ayında

doğduğu belirlenmiştir. Diğer yaş gruplarında bu oran 2009'da %35,9, 2011'de %39,5 ve 2008'de %30,7 düzeyindedir. Dördüncü çeyrekte doğanların oranı ise her yaş grubunda en düşük seviyede kalmıştır.

Oyun pozisyonları incelendiğinde, tüm pozisyonlarda en yüksek doğum oranı birinci çeyrekte tespit edilmiştir. Defans oyuncularının %41,8'i, forvetlerin %38,6'sı, orta saha oyuncularının %38,8'i ve kalecilerin %35,5'i birinci çeyrekte doğmuştur. Kaleciler için ikinci çeyrek oranı da %35,5 ile ilk çeyrekle eşit düzeydedir. Dördüncü çeyrek doğumlular her pozisyon grubunda en düşük oranlarla temsil edilmiştir.

Lig düzeyine göre yapılan incelemede, Erkek Gelişim Ligi'ne katılan sporcuların %42,7'si birinci çeyrekte doğmuştur; bu oranlar ikinci, üçüncü ve dördüncü çeyreklerde sırasıyla %27,4, %18,9 ve %11,1'dir. Kadınlar 1. Ligi'nde birinci çeyrek oranı %35,4 olup, ikinci ve dördüncü çeyrek oranları eşit düzeyde %20,8'dir. Kadınlar 2. Ligi'nde doğumların %38,1'i birinci çeyrekte, %14,3'ü dördüncü çeyrekte gerçekleşmiştir. Kadınlar 3. Ligi'nde ise en fazla doğum %36,2 ile ikinci çeyrekte, en az doğum ise %14,9 ile birinci çeyrekte kaydedilmiştir.

Lisans süresi değişkenine göre doğum çeyrekleri değerlendirildiğinde, tüm süre gruplarında en yüksek oranlar birinci çeyrekte gözlemlenmiştir. İki yıllık lisansa sahip sporcuların %25,3'ü birinci çeyrekte doğarken, bu oran üç yıllık grupta %40,5, dört yıllık grupta %43,5 ve beş yıl ve üzeri grupta %42,2'dir. Dördüncü çeyrek doğum oranları ise her grup için en düşük düzeydedir.

Mevcut antrenörle çalışma süresine göre dağılım incelendiğinde, bir, iki ve üç sezonluk gruplarda doğumların çoğunluğu birinci çeyrekte gerçekleşmiştir. Bu oranlar sırasıyla %40,7, %36,2 ve %43,8'dir. Dört sezon ve üzeri çalışma süresine sahip sporcular arasında ise doğumların en fazla ikinci çeyrekte (%40,6) yoğunlaştığı görülmüştür. Diğer çeyreklerdeki oranlar gruplar arasında farklılık göstermekle birlikte, dördüncü çeyrek doğumlular her grupta en düşük veya düşük düzeyde temsil edilmiştir.

Gelir düzeyi değişkenine ilişkin olarak, katılımcıların %40,5'inin 0–22.000 TL arası gelir grubunda yer aldığı, bu grubu %22,8 ile 22.001–44.000 TL, %18,5 ile 44.001–66.000 TL ve %18,2 ile 66.001 TL ve üzeri gelir grubunun izlediği görülmektedir.

Tablo 5. Katılımcıların ölçek puanlarının normallik dağılım analizi sonuçları

Ölçek/Alt Ölçek	Shapiro-Wilk			Çarpıklık (Skewness)	Basıklık (Kurtosis)
	W	SD	p		
Sporda Yetkinlik Envanteri	0,962	1,88	<,001	-0,076	0,713
Revize Edilmiş Yarışma Durumluk Kaygı Envanterinin Kendine Güven Alt Ölçeği	0,954	5,80	<,001	-0,540	0,001
Antrenör-Sporcu İlişkisi Envanteri	0,883	10,7	<,001	-1,32	1,82
Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği:					
Prososyal Davranışlar	0,993	4,53	,008	-0,038	0,065
Antisosyal Davranışlar	0,849	7,27	<,001	1,73	4,17

W = Shapiro-Wilk normallik test istatistiği; SD = Standart sapma; $p < .05$ anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Araştırmada yer alan bütüncül spor kazanımlarına ilişkin tanımlayıcı istatistikler ve normallik testi sonuçları Tablo 5’te sunulmaktadır. Sporcuların algılanan yetkinlik, özgüven, bağ kurma ve karakter gelişimi ölçeklerine ait puanların dağılımı, Shapiro-Wilk testi ile değerlendirilmiştir. Her bir değişken için elde edilen p değerinin .05’ten küçük olması, puanların istatistiksel olarak normal dağılmadığını göstermiştir ancak, normalliğin yalnızca anlamlılık düzeyine göre değerlendirilmesi örneklem büyüklüğü arttıkça yanıltıcı olabileceğinden, çarpıklık ve basıklık katsayıları da analiz sürecine dahil edilmiştir.

Bu kapsamda, Sporda Yetkinlik Envanteri, Kendine Güven alt ölçeği, Antrenör-Sporcu İlişkisi Envanteri ve Prososyal Davranışlar alt ölçeği için çarpıklık ve basıklık değerleri ± 2 aralığında yer almakta olup, bu değişkenler için parametrik testlerin uygulanabilirliği desteklenmektedir. Bununla birlikte, Antisosyal Davranışlar alt ölçeğine ait basıklık değerinin ± 2 sınırını aşması ve Shapiro-Wilk testinden elde edilen sonuç bu değişkenin normal dağılımdan saptığını

göstermektedir. Bu nedenle, bu değişkene ilişkin karşılaştırmalı analizlerde parametrik olmayan testler tercih edilmiştir.

Tablo 6. Ölçeklerin güvenirlik analizi sonuçları

Ölçek/Alt Ölçek	Cronbach's α	Madde Sayısı
Sporda Yetkinlik Envanteri	.62	3
Revize Edilmiş Yarışma Durumluk Kaygı Envanterinin Kendine Güven Alt Ölçeği	.83	5
Antrenör-Sporcu İlişkisi Envanteri	.93	11
Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği:		
Prososyal Davranışlar	.74	7
Antisosyal Davranışlar	.88	13

α = Cronbach's alpha iç tutarlılık katsayısı.

Araştırmada kullanılan ölçeklerin iç tutarlılık düzeylerini değerlendirmek amacıyla Cronbach's α katsayıları hesaplanmış ve sonuçlar Tablo 6'da sunulmuştur. Sporda Yetkinlik Envanteri için $\alpha = .62$, Revize Edilmiş Yarışma Durumluk Kaygı Envanterinin Kendine Güven Alt Ölçeği için $\alpha = .83$, Antrenör-Sporcu İlişkisi Envanteri için $\alpha = .93$, Prososyal Davranışlar Alt Ölçeği için $\alpha = .74$ ve Antisosyal Davranışlar Alt Ölçeği için $\alpha = .88$ olarak belirlenmiştir. Bu bulgular, genel olarak ölçeklerin yeterli düzeyde iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 7. Katılımcıların ölçek puanlarına ait tanımlayıcı istatistikler

Ölçek/Alt Ölçek	n	M	SD	Min	Max
Sporda Yetkinlik Envanteri	561	11,0	1,88	3	15
Revize Edilmiş Yarışma Durumluk Kaygı Envanterinin Kendine Güven Alt Ölçeği	561	31,7	5,80	10	40
Antrenör-Sporcu İlişkisi Envanteri	561	64,9	10,7	17	77

(Tablo 7'nin Devamı)

Ölçek/Alt Ölçek	n	M	SD	Min	Max
Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği:					
Prososyal Davranışlar	561	24,2	4,53	9	35
Antisosyal Davranışlar	561	20,8	7,27	13	65

M = Ortalama; SD = Standart sapma; Min = Minimum; Max = Maksimum.

Araştırmada kullanılan ölçeklere ilişkin tanımlayıcı istatistiksel veriler Tablo 7’de sunulmuştur. Sporda Yetkinlik Envanteri puanlarının ortalaması $\bar{X} = 11,0$ (SS = 1,88), Revize Edilmiş Yarışma Durumluk Kaygı Envanterinin Kendine Güven Alt Ölçeği puanlarının ortalaması $\bar{X} = 31,7$ (SS = 5,80) olarak belirlenmiştir. Antrenör-Sporcu İlişkisi Envanteri’nden elde edilen puanların ortalaması $\bar{X} = 64,9$ (SS = 10,7)’dur. Sporda Davranış Ölçeği alt boyutları incelendiğinde, prososyal davranış puanlarının ortalaması $\bar{X} = 24,2$ (SS = 4,53), antisosyal davranış puanlarının ortalaması ise $\bar{X} = 20,8$ (SS = 7,27) olarak hesaplanmıştır.

Tablo 8. Katılımcıların ölçek puanlarının doğum çeyreklerine göre karşılaştırılması

Ölçek/Alt Ölçek	1. Çeyrek	2. Çeyrek	3. Çeyrek	4. Çeyrek	İstatistik	P
	M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)	F/ χ^2	
Sporda Yetkinlik Envanteri	10,9 (1,88)	11,0 (1,88)	10,9 (1,76)	11,2 (2,08)	F=0,441	,724
Revize Edilmiş Yarışma Durumluk Kaygı Envanterinin Kendine Güven Alt Ölçeği	32,0 (5,44)	31,6 (6,41)	31,9 (5,32)	30,7 (6,28)	F=0,817	,485
Antrenör-Sporcu İlişkisi Envanteri	66,3 (9,20)	63,8 (12,72)	64,9 (9,89)	62,9 (11,48)	F=2,598	,053

Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği:

(Tablo 8'in Devamı)

Ölçek/Alt Ölçek	1. Çeyrek	2. Çeyrek	3. Çeyrek	4. Çeyrek	İstatistik	p
Prososyal Davranışlar	24,4 (4,49)	24,5 (4,81)	23,9 (4,18)	23,2 (4,52)	F=1,652	,178
Antisosyal Davranışlar	-	-	-	-	$\chi^2=3,01$	,390

M = Ortalama; SD = Standart sapma; F = Tek yönlü ANOVA test istatistiği; χ^2 = Kruskal-Wallis H testi istatistiği. $p < .05$ düzeyi istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir. Anlamlılık düzeyleri: * $< .05$, ** $< .01$, *** $< .001$.

Katılımcıların doğum çeyreklerine göre ölçek puanlarında anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi ve Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır. Sporda Yetkinlik, Revize Edilmiş Yarışma Durumluk Kaygı Envanterinin Kendine Güven, Antrenör-Sporcu İlişkisi ve Sosyosyal Davranışlar puanları için yapılan ANOVA testlerinde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmemiştir ($p > .05$). Antrenör-Sporcu İlişkisi puanları açısından anlamlılık düzeyine ulaşmayan bir fark gözlenmiştir ($p = .053$). Antisosyal Davranışlar ölçeği için yapılan Kruskal-Wallis H testi sonuçları da gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermiştir ($\chi^2(3) = 3,01$, $p = .390$). Tüm ölçeklere ilişkin ortalamalar, standart sapmalar ve test sonuçları Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 9. Katılımcıların doğum çeyreklerine göre dağılımı ve Ki-Kare Uyum Testi sonuçları

Test	χ^2	df	p
Ki-Kare	83,30	3	<.001*

χ^2 = Ki-Kare uyum iyiliği testi; df = Serbestlik derecesi; $p < .05$ anlamlı kabul edilmiştir. Anlamlılık düzeyleri: * $< .05$, ** $< .01$, *** $< .001$.

Katılımcıların doğum çeyreklerine göre dağılımları ile beklenen eşit dağılım arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla Ki-Kare uyum iyiliği testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda, doğum çeyreklerine göre dağılımın beklenen eşitlikten anlamlı düzeyde saptığı görülmüştür ($\chi^2(3) = 83,30$, $p < .001$). Bu sonuç, doğumların yılın dört çeyreğine eşit dağılmadığını ve belirli çeyreklerde yoğunlaştığını göstermektedir. Söz konusu dağılımlar Tablo 4'te ve analiz bulguları Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 10. Katılımcıların ölçek puanlarının cinsiyete göre karşılaştırılması

Ölçek/Alt Ölçek	Erkek M (SD)	Kadın M (SD)	İstatistik	df	p
Sporda Yetkinlik Envanteri	11,2 (1,86)	10,3 (1,78)	t=4,91	559	<,001***
Revize Edilmiş Yarışma Durumluk Kaygı Envanterinin Kendine Güven Alt Ölçeği	32,5 (5,52)	29,2 (5,92)	t=5,90	559	<,001***
Antrenör-Sporcu İlişkisi Envanteri	66,6 (9,39)	59,5 (12,69)	t=6,03	559	<,001***
Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği:					
Prososyal Davranışlar	24,5 (4,35)	23,2 (4,95)	t=2,56	559	,011*
Antisosyal Davranışlar	20,7 (6,89)	21,0 (8,36)	U=27545	559	,363

M = Ortalama; SD = Standart sapma; t = Bağımsız örneklemeler için t-testi istatistiği; U = Mann-Whitney U testi istatistiği; df = Serbestlik derecesi. $p < .05$ düzeyi istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir. Anlamlılık düzeyleri: * $< .05$, ** $< .01$, *** $< .001$.

Katılımcıların cinsiyetlerine göre ölçek puanlarında anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız örneklemeler için t-testi ve Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Sporda Yetkinlik Envanteri ($t(559) = 4.91$, $p < .001$), Revize Edilmiş Yarışma Durumluk Kaygı Envanterinin Kendine Güven Alt Ölçeği ($t(559) = 5.90$, $p < .001$), Antrenör-Sporcu İlişkisi Envanteri ($t(559) = 6.03$, $p < .001$) ve Prososyal Davranışlar ($t(559) = 2.56$, $p = .011$) puanları açısından cinsiyet grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar belirlenmiştir. Antisosyal Davranışlar değişkeni için uygulanan Mann-Whitney U testi sonucunda ise anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($U = 27545$, $p = .363$). Tüm test sonuçları ve tanımlayıcı istatistikler Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 11. Katılımcıların cinsiyet değişkenine göre bağıl yaş dağılımı ve Ki-Kare testi sonuçları

Test	χ^2	df	p	N
Ki-Kare	13.3	3	.004**	561

χ^2 = Ki-Kare testi istatistiği; df = Serbestlik derecesi; N = Toplam örneklem sayısı. $p < .05$ düzeyi istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir. Anlamlılık düzeyleri: * $< .05$, ** $< .01$, *** $< .001$

Katılımcıların doğum çeyreklerine göre dağılımlarının cinsiyet değişkeni ile ilişkisini belirlemek amacıyla Ki-Kare testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda, iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($\chi^2(3) = 13.3$, $p = .004$, $N = 561$). Söz konusu dağılımlar Tablo 4’te ve analiz bulguları Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 12. Kadın sporcuların doğum çeyreklerine göre dağılımı ve Ki-Kare Uyum Testi sonuçları

Test	χ^2	df	p
Ki-Kare	3,18	3	0,365

χ^2 = Ki-Kare uyum iyiliği testi; df = Serbestlik derecesi; $p < .05$ anlamlı kabul edilmiştir. Anlamlılık düzeyleri: * $< .05$, ** $< .01$, *** $< .001$.

Kadın sporcuların doğum çeyreklerine göre dağılımları ile beklenen eşit dağılım arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla Ki-Kare uyum iyiliği testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda, doğum çeyreklerine göre dağılımın beklenen eşitlikte olduğu görülmüştür ($\chi^2(3) = 3,18$, $p < .365$). Bu sonuç, kadın sporcular arasında BYE’nin olmadığını göstermektedir. Analiz bulguları Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 13. Katılımcıların ölçek puanlarının mevcut antrenörle çalışma süresine göre karşılaştırılması

Ölçek/Alt Ölçek	1 Sezon (n=381)	2 Sezon (n=116)	3 Sezon (n=32)	4+ Sezon (n=32)	İstatistik	p
	M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)		
Sporda Yetkinlik Envanteri	11,0 (1,94)	10,9 (1,71)	10,8 (1,70)	11,3 (1,89)	F=0,566	,639

(Tablo 13'ün Devamı)

Ölçek/Alt Ölçek	1 Sezon (n=381)	2 Sezon (n=116)	3 Sezon (n=32)	4+ Sezon (n=32)	İstatistik	p
Revize Edilmiş Yarışma Durumluk Kaygı Envanterinin Kendine Güven Alt Ölçeği	32,1 (5,70)	30,7 (5,93)	31,1 (5,35)	31,4 (6,67)	F=1,819	,150
Antrenör-Sporcu İlişkisi Envanteri	65,7 (10,00)	64,8 (10,40)	62,1 (11,05)	58,6 (16,50)	F=2,830	,044*
Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği:						
Prososyal Davranışlar	24,5 (4,40)	23,1 (4,51)	24,4 (4,54)	24,1 (5,58)	F=2,987	,036*
Antisosyal Davranışlar	20,3 (6,87)	22,0 (7,43)	21,2 (8,59)	22,3 (9,23)	$\chi^2=5,82$	,121

M = Ortalama; SD = Standart sapma; F = Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi istatistiği; χ^2 = Kruskal-Wallis H testi istatistiği; $p < .05$ düzeyi istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir. Anlamlılık düzeyleri: * $< .05$, ** $< .01$, *** $< .001$.

Katılımcıların mevcut antrenörle çalışma sürelerine göre ölçek puanlarındaki farklılıkları belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi ve Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır. Sporda Yetkinlik, Kendine Güven ve Antisosyal Davranışlar puanlarında gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p > .05$). Antrenör-Sporcu İlişkisi Envanteri puanlarında çalışma süresine göre anlamlı farklılık belirlenmiştir ($F = 2.830$, $p = .044$). Benzer şekilde, Prososyal Davranışlar alt ölçeğinde de istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($F = 2.987$, $p = .036$). Antisosyal Davranışlar değişkeni için yapılan Kruskal-Wallis testi sonucu anlamlılık düzeyine ulaşmamıştır ($\chi^2(3) = 5.82$, $p = .121$). İlgili istatistiksel veriler Tablo 13'te sunulmuştur.

Tablo 14. Katılımcıların antrenörle çalışma süresine göre ölçek puanları için Tukey HSD Post-Hoc Test sonuçları

	Karşılaştırma	Ort. Fark	Test İstatistiği	p
Antrenör-Sporcu İlişkisi	1 sezon - 2 sezon	0.880	0.782	0.862
	1 sezon - 3 sezon	3.570	1.830	0.262
	1 sezon - 4+ sezon	7.070	3.620	0.002*
	2 sezon - 3 sezon	2.690	1.270	0.584
	2 sezon - 4+ sezon	6.190	2.920	0.019*
	3 sezon - 4+ sezon	3.500	1.320	0.551
Prososyal Davranışlar	1 sezon - 2 sezon	1.430	2.990	0.015*
	1 sezon - 3 sezon	0.105	0.127	0.999
	1 sezon - 4+ sezon	0.418	0.504	0.958
	2 sezon - 3 sezon	-1.323	-1.471	0.456
	2 sezon - 4+ sezon	-1.011	-1.124	0.675
	3 sezon - 4+ sezon	0.313	0.278	0.993

Ort. Fark = Ortalama fark; p = Anlamlılık düzeyi. Tukey HSD post-hoc testi uygulanmıştır. $p < .05$ düzeyi istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir. Anlamlılık düzeyleri: * $< .05$, ** $< .01$, *** $< .001$.

Antrenör-Sporcu İlişkisi ölçeğinde anlamlı ANOVA sonucu sonrasında uygulanan Tukey HSD post-hoc testi, 1 sezon ile 4+ sezon çalışan gruplar (Ort. fark = 7.07, $p = .002$) ve 2 sezon ile 4+ sezon çalışan gruplar (Ort. fark = 6.19, $p = .019$) arasında anlamlı farklılıklar göstermiştir.

Prososyal Davranışlar alt ölçeğinde ise yalnızca 1 sezon ve 2 sezon çalışan gruplar arasında anlamlı fark bulunmuştur (Ort. fark = 1.43, $p = .015$). Diğer tüm karşılaştırmalar anlamlılık düzeyine ulaşmamıştır ($p > .05$). İlgili istatistiksel veriler Tablo 14’te sunulmuştur.

Tablo 15. Katılımcıların ölçek puanlarının gelir düzeylerine göre karşılaştırılması

Ölçek/Alt Ölçek	0-22000 (n=227)	22001- 44000 (n=128)	44001- 66000 (n=104)	66001+ (n=102)	İstatistik	p
	M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)		
Sporda Yetkinlik Envanteri	10,7 (1,90)	10,8 (1,84)	11,3 (1,67)	11,2 (2,01)	F=3,35	0,020*
Revize Edilmiş Yarışma Durumluk Kaygı Envanterinin Kendine Güven Alt Ölçeği	30,5 (5,72)	31,5 (5,87)	33,1 (5,32)	33,4 (5,77)	F=8,48	<0,001 **
Antrenör-Sporcu İlişkisi Envanteri	62,4 (11,82)	65,3 (10,34)	67,9 (8,26)	66,9 (9,71)	F=8,60	<0,001 **
Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği:						
Prososyal Davranışlar	23,7 (4,53)	24,0 (4,76)	24,5 (4,14)	24,9 (4,55)	F=1,86	0,137
Antisosyal Davranışlar	20,3 (6,87)	22,0 (7,43)	21,2 (8,59)	22,3 (9,23)	$\chi^2=4,57$	0,206

M = Ortalama; SD = Standart sapma; F = Tek yönlü ANOVA testi istatistiği; χ^2 = Kruskal-Wallis H testi istatistiği. $p < .05$ düzeyi istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir. Anlamlılık düzeyleri: * $< .05$, ** $< .01$, *** $< .001$.

Katılımcıların gelir düzeylerine göre ölçek puanlarında anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi ve Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır. Sporda Yetkinlik Envanteri puanlarında gelir grupları arasında anlamlı fark tespit edilmiştir ($F = 3.35$, $p = .020$). Kendine Güven ($F = 8.48$, $p < .001$) ve Antrenör-Sporcu İlişkisi Envanteri ($F = 8.60$, $p < .001$) puanlarında da gelir düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar belirlenmiştir. Prososyal Davranışlar alt ölçeğinde gruplar arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır ($F = 1.86$, $p = .137$). Antisosyal Davranışlar değişkeni için yapılan Kruskal-Wallis testi sonucunda da gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($\chi^2(3) = 4.57$, $p = .206$). İlgili analiz sonuçları Tablo 15’de sunulmuştur.

Tablo 16. Katılımcıların gelir düzeyine göre ölçek puanları için Tukey HSD Post-Hoc Test sonuçları

	Karşılaştırma	Ort. Fark	Test İstatistiği	p
Sporda Yetkinlik	0-22000 - 22001-44000 TL	-0.11	-0.55	.948
	0-22000 - 44001-66000 TL	-0.57	-2.56	.052
	0-22000 - 66001+ TL	-0.51	-2.31	.098
	22001-44000 - 44001-66000 TL	-0.45	-1.84	.255
	22001-44000 - 66001+ TL	-0.40	-1.62	.369
	44001-66000 - 66001+ TL	0.05	0.20	.997
Kendine Güven	0-22000 - 22001-44000 TL	-0.98	-1.56	.400
	0-22000 - 44001-66000 TL	-2.57	-3.82	<.001***
	0-22000 - 66001+ TL	-2.87	-4.23	<.001***
	22001-44000 - 44001-66000 TL	-1.59	-2.12	.149
	22001-44000 - 66001+ TL	-1.88	-2.50	.062
	44001-66000 - 66001+ TL	-0.30	-0.37	.982
Antrenör-Sporcu İlişkisi	0-22000 - 22001-44000 TL	-2.91	-2.50	.060
	0-22000 - 44001-66000 TL	-5.44	-4.37	<.001***
	0-22000 - 66001+ TL	-4.43	-3.53	.003*

(Tablo 16'nın Devamı)

Karşılaştırma	Ort. Fark	Test İstatistiği	p
22001-44000 - 44001-66000 TL	-2.53	-1.82	.265
22001-44000 - 66001+ TL	-1.52	-1.09	.698
44001-66000 - 66001+ TL	1.01	0.69	.901

Ort. Fark = Ortalama fark; p = Anlamlılık düzeyi. Tukey HSD post-hoc testi uygulanmıştır. $p < .05$ düzeyi istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir. Anlamlılık düzeyleri: $* < .05$, $** < .01$, $*** < .001$.

Kendine Güven puanlarına ilişkin post-hoc karşılaştırmalar, 0–22.000 TL gelir grubundaki sporcular ile hem 44.001–66.000 TL (Ort. fark = -2.57, $p < .001$) hem de 66.001 TL üzeri (Ort. fark = -2.87, $p < .001$) gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar ortaya koymuştur. Bulgular, özgüven düzeylerinin gelir düzeyine paralel olarak arttığını göstermektedir.

Antrenör-Sporcu ilişkisi puanlarına ilişkin post-hoc karşılaştırmalar, 0–22.000 TL gelir grubundaki sporcular ile 44.001–66.000 TL (Ort. fark = -5.44, $p < .001$) ve 66.001 TL ve üzeri (Ort. fark = -4.43, $p = .003$) gelir grubundaki sporcular arasında anlamlı farklar tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, daha yüksek gelir düzeyine sahip sporcuların antrenörleriyle olan ilişkilerini daha olumlu değerlendirdiklerine işaret etmektedir. İlgili istatistiksel veriler Tablo 16'de sunulmuştur.

Tablo 17. Katılımcıların ölçek puanlarının yaş gruplarına göre karşılaştırılması

Ölçek/Alt Ölçek	2008 (n=127)	2009 (n=131)	2010 (n=151)	2011 (n=152)	İstatistik	p
	M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)		
Sporda Yetkinlik Envanteri	10,9 (1,98)	11,0 (1,80)	10,9 (1,85)	11,0 (1,91)	F=0,098	,961

(Tablo 17'nin Devamı)

Ölçek/Alt Ölçek	2008 (n=127)	2009 (n=131)	2010 (n=151)	2011 (n=152)	İstatistik	p
Revize Edilmiş Yarışma Durumluk Kaygı Envanterinin Kendine Güven Alt Ölçeği	30,5 (6,37)	31,9 (5,62)	31,6 (5,60)	32,7 (5,51)	F=3,136	,026*
Antrenör-Sporcu İlişkisi Envanteri	59,7 (13,24)	66,2 (9,02)	64,6 (10,47)	68,3 (8,09)	F=14,52 4	<,001 ***
Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği:						
Prososyal Davranışlar	23,8 (4,58)	24,0 (4,53)	24,0 (4,84)	24,8 (4,13)	F=1,459	,226
Antisosyal Davranışlar	23,6 (8,92)	21,2 (7,37)	20,0 (6,46)	18,9 (5,52)	$\chi^2=27,2$	<,001 ***

M = Ortalama; SD = Standart sapma; F = Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) istatistiği; χ^2 = Kruskal-Wallis H testi istatistiği. $p < .05$ düzeyi istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir. Anlamlılık düzeyleri: * $< .05$, ** $< .01$, *** $< .001$.

Katılımcıların yaş gruplarına göre ölçek puanlarında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi ve Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır. Sporda Yetkinlik puanlarında yaş grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F = 0.098$, $p = .961$). Kendine Güven alt ölçeği puanlarında yaşa bağlı olarak anlamlı düzeyde farklılık gözlenmiştir ($F = 3.136$, $p = .026$). Antrenör-Sporcu İlişkisi Envanteri puanları açısından da gruplar arasında anlamlı farklılık saptanmıştır ($F = 14.524$, $p < .001$). Prososyal Davranışlar puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($F = 1.459$, $p = .226$). Antisosyal Davranışlar değişkeni için yapılan Kruskal-Wallis testi sonucunda gruplar arasında anlamlı fark elde edilmiştir ($\chi^2(3) = 27.2$, $p < .001$). İlgili analiz sonuçları Tablo 17'de sunulmuştur.

Tablo 18. Katılımcıların yaş gruplarına göre ölçek puanları için Tukey HSD Post-Hoc Test sonuçları

	Karşılaştırma	Ort. Fark	Test İstatistiği	df	p
Kendine Güven	2008 - 2009	-1,36	-1,89	557	0,233
	2008 - 2010	-1,04	-1,50	557	0,436
	2008 - 2011	-2,18	-3,14	557	0,010**
	2009 - 2010	0,32	0,46	557	0,968
	2009 - 2011	-0,82	-1,19	557	0,632
	2010 - 2011	-1,13	-1,71	557	0,318
Antrenör-Sporcu İlişkisi	2008 - 2009	-6,47	-5,05	557	<0,001***
	2008 - 2010	-4,90	-3,95	557	<0,001***
	2008 - 2011	-8,61	-6,96	557	<0,001***
	2009 - 2010	1,58	1,28	557	0,573
	2009 - 2011	-2,13	-1,74	557	0,304
	2010 - 2011	-3,71	-3,14	557	0,010**

Ort. Fark = Ortalama fark; p = Anlamlılık düzeyi. Tukey HSD post-hoc testi uygulanmıştır. $p < .05$ düzeyi istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir. Anlamlılık düzeyleri: * $< .05$, ** $< .01$, *** $< .001$.

Kendine Güven alt ölçeği açısından 2008 doğumlu sporcuların 2011 doğumlulara göre anlamlı düzeyde daha düşük özgüven puanlarına sahip olduğu bulunmuştur (Ort. fark = -2.18, $p = .010$).

Antrenör-Sporcu İlişkisi Envanteri'nde, 2008 doğumlu sporcuların 2009 (Ort. fark = -6.47, $p < .001$), 2010 (Ort. fark = -4.90, $p < .001$) ve 2011 doğumlulara (Ort. fark = -8.61, $p < .001$)

kıyasla anlamlı düzeyde daha düşük puanlara sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca, 2010 ve 2011 doğumlular arasında da anlamlı bir farklılık saptanmıştır (Ort. fark = -3.71, $p = .010$). Tüm test sonuçları Tablo 18’de sunulmuştur.

Tablo 19. Katılımcıların yaş gruplarına göre ölçek puanları için Games-Howell Post-Hoc Test sonuçları

	Karşılaştırma	Ort. Fark	Test İstatistiği	df	p
Antisosyal Davranışlar	2008 - 2009	2,41	2,36	244	0,088
	2008 - 2010	3,53	3,71	225	0,001***
	2008 - 2011	4,68	5,14	202	<0,001***
	2009 - 2010	1,12	1,35	261	0,534
	2009 - 2011	2,27	2,90	238	0,021*
	2010 - 2011	1,15	1,67	293	0,343

Ort. Fark = Ortalama fark; p = Anlamlılık düzeyi. Games-Howell post-hoc testi uygulanmıştır. $p < .05$ düzeyi istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir. Anlamlılık düzeyleri: * $< .05$, ** $< .01$, *** $< .001$.

Antisosyal Davranışlar alt ölçeği için uygulanan Games-Howell testi sonuçlarına göre, 2008 doğumlu sporcuların 2010 (Ort. fark = 3.53, $p = .001$) ve 2011 (Ort. fark = 4.68, $p < .001$) doğumlu sporculara göre anlamlı düzeyde daha yüksek antisosyal davranış puanlarına sahip olduğu bulunmuştur. Ayrıca 2009 ve 2011 doğumlular arasında da anlamlı bir fark belirlenmiştir (Ort. fark = 2.27, $p = .021$). İlgili analiz sonuçları Tablo 19’da sunulmuştur.

Tablo 20. Katılımcıların yaş grubu değişkenine göre bağıl yaş dağılımı ve Ki-Kare testi sonuçları

Test	χ^2	df	p	N
Ki-Kare	13,9	9	,125	561

χ^2 = Ki-Kare bağımsızlık testi istatistiği; df = Serbestlik derecesi; N = Örneklem büyüklüğü; $p < .05$ düzeyi istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

Katılımcıların doğum çeyreklerine göre dağılımlarının yaş gruplarıyla ilişkisini belirlemek amacıyla Ki-Kare testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda, iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($\chi^2(9) = 13.9$, $p = .125$, $N = 561$). Analize ilişkin frekans dağılımı Tablo 4'te ve test sonuçları Tablo 20'de sunulmuştur.

Tablo 21. Katılımcıların ölçek puanlarının oyun pozisyonlarına göre karşılaştırılması

Ölçek/Alt Ölçek	Defans (n=194)	Forvet (n=127)	Kaleci (n=62)	Orta Saha (n=178)	İstatistik	p
	M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)		
Sporda Yetkinlik Envanteri	10,9 (1,88)	11,0 (1,92)	11,2 (1,85)	10,4 (1,83)	F=2,669	,048*
Revize Edilmiş Yarışma Durumluk Kaygı Envanterinin Kendine Güven Alt Ölçeği	31,1 (5,81)	31,2 (5,98)	32,5 (5,29)	32,4 (5,77)	F=2,370	,071
Antrenör-Sporcu İlişkisi Envanteri	64,0 (11,14)	64,5 (10,96)	67,7 (7,70)	65,2 (10,90)	F=3,018	,031*
Sporda Prososyal ve Antisosyal Davranış Ölçeği:						
Prososyal Davranışlar	24,2 (4,46)	23,8 (4,29)	24,8 (4,63)	24,2 (4,74)	F=0,722	,540
Antisosyal Davranışlar	20,6 (6,99)	21,6 (7,65)	19,2 (6,19)	20,9 (7,58)	$\chi^2=6,73$	,081

M = Ortalama; SD = Standart sapma; F = Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi istatistiği; χ^2 = Kruskal-Wallis H testi istatistiği; $p < .05$ düzeyinde anlamlılık kabul edilmiştir.

Katılımcıların oyun pozisyonlarına göre ölçek puanlarında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi ve Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır. Sporda Yetkinlik Envanteri puanlarında gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır ($F = 2.669$, $p = .048$). Antrenör-Sporcu İlişkisi Envanteri açısından da pozisyonlara göre anlamlı bir fark belirlenmiştir ($F = 3.018$, $p = .031$). Kendine Güven ve Prososyal

Davranışlar puanları için gruplar arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir ($p > .05$). Antisosyal Davranışlar alt ölçeği için yapılan Kruskal-Wallis testi sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark elde edilmemiştir ($\chi^2(3) = 6.73$, $p = .08$). İlgili tanımlayıcı istatistikler ve analiz sonuçları Tablo 21’de sunulmuştur.

Tablo 22. Katılımcıların oyun pozisyonuna göre ölçek puanları için Tukey HSD Post-Hoc Test sonuçları

	Karşılaştırma	Ort. Fark	Test İstatistiği	df	p
Sporda Yetkinlik	Defans - Forvet	-0,059	-0,277	557	0,993
	Defans - Kaleci	0,546	2,000	557	0,189
	Defans - Orta Saha	-0,219	-1,126	557	0,674
	Forvet - Kaleci	0,605	2,090	557	0,159
	Forvet - Orta Saha	-0,160	-0,734	557	0,883
	Kaleci - Orta Saha	-0,765	-2,770	557	0,029*
Antrenör-Sporcu İlişkisi Envanteri	Defans - Forvet	-0,504	-0,400	557	0,978
	Defans - Kaleci	-3,660	-2,900	557	0,022*
	Defans - Orta Saha	-1,159	-1,013	557	0,742
	Forvet - Kaleci	-3,160	-2,290	557	0,104

(Tablo 22'nin Devamı)

Karşılaştırma	Ort. Fark	Test İstatistiği	df	p
Forvet - Orta Saha	-0,654	-0,515	557	0,955
Kaleci - Orta Saha	+2,503	+1,964	557	0,206

Ort. Fark = Ortalama fark; $p < .05$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir. p değerleri: * $< .05$, ** $< .01$, *** $< .001$

Sporda Yetkinlik Envanteri puanları açısından oyun pozisyonlarına göre yapılan Tukey HSD post-hoc analizleri sonucunda, kaleci pozisyonundaki sporcular ile orta saha oyuncularını arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık belirlenmiştir (Ort. fark = -0.765, $p = .029$).

Antrenör-Sporcu İlişkisi Envanteri puanları açısından oyun pozisyonlarına göre yapılan Tukey HSD post-hoc analizleri sonucunda, defans pozisyonundaki sporcular ile kaleci oyuncularını arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık belirlenmiştir (Ort. fark = -3,660, $p = .022$). Tüm test sonuçları Tablo 22'de sunulmuştur.

Tablo 23. Katılımcıların oyun pozisyonu değişkenine göre bağlı yaş dağılımı ve Ki-Kare testi sonuçları

Test	χ^2	df	p	N
Ki-Kare	6,86	9	,651	561

χ^2 = Ki-Kare testi istatistiği; df = Serbestlik derecesi; N = Toplam katılımcı sayısı. $p < .05$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

Katılımcıların doğum çeyreklerine göre dağılımlarının oyun pozisyonu değişkeniyle ilişkisini incelemek amacıyla Ki-Kare testi uygulanmıştır. Analiz sonucunda, pozisyon grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($\chi^2(9) = 13.9$, $p = .125$, $N = 561$). İlgili frekans dağılımları Tablo 4'te ve analiz sonucu Tablo 23'de sunulmuştur.

7. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırma, 14–18 yaş aralığındaki lisanslı erkek ve kadın futbolcu örnekleminde, BYE'nin algılanan yetkinlik, özgüven, antrenör-sporcu ilişkisi ve karakter gelişimi üzerindeki etkilerini; cinsiyet, yaş grubu, doğum çeyreği ve oyun pozisyonu değişkenleri bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın bu bölümünde, araştırmada elde edilen bulgular alanyazın ışığında tartışılmış ve sonuçlara ilişkin genel değerlendirmelere yer verilmiştir.

Araştırmanın birinci hipotezi kapsamında, futbolcuların doğum çeyreklerine göre bütüncül spor kazanımları açısından farklılık gösterip göstermedikleri incelenmiştir. Bu doğrultuda, algılanan yetkinlik, özgüven, antrenör-sporcu ilişkisi ve karakter gelişimi boyutları karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgular, bu alanlarda gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını ortaya koymuştur. Antrenör-sporcu ilişkisi boyutunda gözlemlenen fark anlamlılık düzeyine yakın bir eğilim sergilese de bu bulgu istatistiksel açıdan anlamlı kabul edilmemiştir.

Mevcut sonuçlar, BYE'nin bütüncül spor kazanımlarıyla doğrudan ilişkili olmadığına işaret etmektedir. Ancak BYE'nin her zaman ve her bağlamda benzer şekilde ortaya çıkmadığı bilinmektedir. Nitekim Huard Pelletier ve Lemoyne'nin (2024) buz hokeyi sporcularıyla gerçekleştirdikleri araştırmada, ilk çeyrekte doğan sporcuların kendilerini daha yetkin hissettikleri, oyunu daha iyi anladıklarını düşündükleri ve antrenörleriyle daha olumlu ilişkiler kurdukları bildirilmiştir. Bu farklılık, yılın erken dönemlerinde doğan sporcuların daha fazla antrenman ve müsabaka deneyimi kazanarak hem antrenör desteğinden daha fazla yararlanmaları hem de spor ortamında daha görünür olmalarıyla açıklanmaktadır. Ancak bu farklılık, yalnızca doğum zamanına değil; sporun yapısal özelliklerine, oyunculara sunulan fırsatlara ve gelişim ortamlarının niteliğine de bağlı olabilir.

Araştırmanın ikinci hipotezi kapsamında, futbolcuların doğum çeyreklerine göre dağılımlarının eşit bir şekilde dağılıp dağılmadığı incelenmiştir. Bulgular, doğumların yılın dört çeyreğine dengeli olarak dağılmadığını göstermektedir. Katılımcıların yaklaşık %39'u birinci çeyrekte yalnızca %13'ü dördüncü çeyrekte doğmuştur. Bu durum, yılın başında doğan sporcuların grupta daha fazla yer aldığını ve BYE'nin varlığını göstermektedir.

Çalışmaya benzer şekilde, Helsen ve ark. (2012) on Avrupa ülkesinden elde edilen profesyonel futbolcu verilerini incelemiş ve hem 2000–2001 hem de 2010–2011 sezonlarında, yılın ilk çeyreğinde doğan oyuncuların daha yüksek oranda temsil edildiğini bildirmiştir. Bu bağlamda, Fransa örneğinde 340 oyuncudan 117'sinin birinci çeyrekte, yalnızca 61'inin ise son çeyrekte doğduğu rapor edilmiştir. Araştırmada ayrıca, bu dengesizliğin zaman içinde azalmadığı aksine

bazı ülkelerde daha da belirgin hâle geldiği vurgulanmıştır. Elde edilen sonuçlar, BYE'nin geçici ya da tesadüfi bir olgudan ziyade yapısal ve kalıcı bir etki olarak değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Del Campo ve ark. (2010) İspanya'daki elit ve amatör düzeydeki genç futbolcularda BYE'nin varlığını incelemişlerdir. İki farklı sezona (2005–2006 ve 2008–2009) ait elit kulüp altyapı takımları ile amatör kulüplerden elde edilen verilere dayanan analizlerde, her üç grupta da yılın ilk aylarında doğan sporcuların daha yüksek oranda temsil edildiği görülmüştür

Türkiye'de genç sporcular üzerinde yapılan çalışmalar (Pekel ve Kamiş, 2018) ile paralellik göstermektedir. Benzer şekilde, Mülazımoğlu ve ark. (2013) Türkiye'nin önde gelen dört futbol kulübünde forma giyen 780 sporcu üzerinde yaptıkları çalışmada yılın ilk çeyreğinde, özellikle ocak ayında doğan sporcuların oranının belirgin biçimde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, Türkiye'de futbol branşında altyapı düzeyinde yapılan oyuncu seçimlerinde BYE'nin varlığını göstermekte ve doğum tarihi temelli bir seçilme eğiliminin spora katılım ve gelişim fırsatlarında dengesizlik yaratabileceğini düşündürmektedir

Araştırmanın üçüncü hipotezi kapsamında, futbolcuların cinsiyet değişkenine göre bütüncül spor kazanımları bakımından anlamlı farklılık gösterip göstermedikleri incelenmiştir. Elde edilen bulgular, yetkinlik, özgüven, antrenör-sporcu ilişkisi ve prososyal davranışlar olmak üzere dört bütüncül spor kazanımı değişkeninde, cinsiyet temelinde anlamlı farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. Bu farklılıkların tümünde, erkek futbolcuların puan ortalamaları kadın futbolculara kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Buna karşılık, antisosyal davranışlar değişkeninde cinsiyet grupları arasında anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir.

Cinsiyete bağlı olarak algılanan yetkinlik düzeylerindeki bu farklılık, uluslararası alanyazın ile tutarlılık göstermektedir (Horn ve Harris, 2002; O'Connor ve ark., 2023). Benzer şekilde, Türkiye bağlamında Kılıç ve İnce'nin (2020) rekabetçi gençlik sporları bağlamında yürüttüğü çalışmada, erkeklerin kızlardan önemli ölçüde daha yüksek yetkinlik puanlarına sahip olduğu bildirilmiştir. Cinsiyet değişkenine bağlı bu farklılık, spor deneyimlerinin başlangıç yaşı ve süresi ile toplumsal beklentiler ve fırsat eşitsizlikleri çerçevesinde açıklanabilir. Erkek sporcuların çocukluk dönemlerinden itibaren oyun ve örnekleme yoluyla spora daha erken yaşta, daha yoğun biçimde ve daha fazla destekle katılım göstermeleri, yetkinlik algılarını olumlu yönde etkilemiş olabilir (Kirk, 2005). Bu durum, erkeklerin spora ilişkin deneyimlerinin niteliğinin daha çeşitlenmiş olmasıyla ilişkilendirilebilir.

Buna karşın, kadın sporcuların daha geç yaşta spora başlamaları, sınırlı fırsatlarla karşılaşmaları ve toplumsal cinsiyet rolleriyle şekillenen engellerle karşı karşıya kalmaları, yetkinlik algılarında düşüklüğe neden olabilmektedir (Wigfield, Byrnes ve Eccles, 2006). Ayrıca, ergenlik döneminde yaşanan biyolojik ve psikososyal değişimlerin, kadın sporcuların öz saygı, beden imajı ve sosyal fiziksel kaygı düzeyleri üzerinde olumsuz bir etki yaratabileceği belirtilmektedir (Thapar, Collishaw, Pine ve Thapar, 2012).

Cinsiyet değişkenine bağlı olarak futbolcuların özgüven düzeylerinde elde edilen farklılık, fiziksel aktivite ve spor bağlamındaki önceki araştırmalarla örtüşmektedir (Lirgg, 1991; O'Connor ve ark., 2023; Kılıç ve İnce, 2020). Lirgg (1991), bu farkın spor branşlarının toplumsal düzeyde “erkeksi” ya da “kadınsı” olarak algılanma biçimiyle ilişkili olabileceğini ve erkek sporcuların performanslarını olduğundan daha yüksek değerlendirme eğilimlerinin de özgüven farklılıklarını açıklayabileceğini öne sürmüştür.

Bununla birlikte, Munroe-Chandler, Hall ve Fishburne'in (2008) Amerikan futbolcularıyla gerçekleştirdiği çalışmada, cinsiyetler arasında özgüven düzeylerine ilişkin anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgu, spora yönelik toplumsal cinsiyet algılarının farklılığından kaynaklanıyor olabilir. Türkiye bağlamında, kadın futbolu gelişim sürecinde olmasına rağmen futbol hâlâ toplumsal düzeyde erkek egemen bir alan olarak algılanmaktadır (Koca ve Bulgu, 2005). Bu algı, kadın sporcuların özgüven gelişimini dolaylı olarak etkileyebilecek bir unsur olarak değerlendirilebilir.

Mevcut araştırmada erkek sporcuların kadın sporculara kıyasla, antrenörleriyle daha güçlü bir ilişki kurdukları gözlemlenmiştir. Alanyazında, antrenör-sporcu ilişkisi yalnızca sportif başarıya katkı sunmakla kalmayıp liderlik, kararlılık, özgüven ve yetkinlik gibi kişisel gelişim alanlarını destekleyen çok boyutlu bir yapı olarak tanımlanmaktadır (Jowett ve Cockerill, 2002; Jowett, 2005). Çalışmamızın bulgularıyla paralel şekilde, O'Connor ve ark. (2023) da yüksek performanslı spor ortamlarında erkek sporcuların antrenör-sporcu ilişkisi boyutlarında kadınlara kıyasla daha yüksek puanlar bildirdiğini ortaya koymuştur. Bu farklılık, erkek takımlarının daha uzun sezonlara sahip olması ve daha yoğun antrenman programlarına katılmalarıyla açıklanabilir.

Öte yandan, Yalçın'ın (2021) milli atletizm sporcuları ile gerçekleştirdiği çalışmada, erkek antrenörlerle çalışan kadın sporcuların antrenör-sporcu ilişki puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgu, antrenörün cinsiyetinin, sporcuların antrenöre yönelik algılarında belirleyici bir rol oynayabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla, antrenör-sporcu ilişkisinin

değerlendirilmesinde, yalnızca bireysel değil, aynı zamanda cinsiyetler arası etkileşimlerin de dikkate alınması gerektiği söylenebilir.

Karakter gelişimi açısından değerlendirildiğinde, araştırma bulguları antisosyal davranışlar değişkeninde cinsiyetler arasında anlamlı bir fark göstermemiştir. Ancak, erkek sporcuların prososyal davranış puanlarının kadın sporculardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç, Güllü ve Şahin'in (2018) milli güreşçilerle yürüttüğü çalışmada desteklenmektedir. Söz konusu araştırmada erkek sporcular, rakibe saygı boyutunda kadın sporculardan daha yüksek puan almıştır.

Kadın sporcuların spor yaşamlarına genellikle daha sınırlı fırsatlarla, daha az destekle ve toplumsal cinsiyet temelli engellerle başladıkları görülmektedir (Koca ve Bulgu, 2005). Bu durum, özellikle erken yaşlardaki olumlu sosyal etkileşimlerin gelişmesini engelleyebilir. Rekabet düzeyi yüksek spor ortamlarında kadın sporcuların yalnızlık, dışlanma ya da düşük aidiyet hissi yaşama olasılığı daha yüksek olabilir; bu da takım içi dayanışma ve prososyal davranışların ifadesini sınırlandırabilir.

Öte yandan, alanyazın erkek sporcuların kadınlara kıyasla antisosyal davranışlar sergileme eğiliminin daha yüksek olduğunu göstermektedir (Horn ve Harris, 2002; Lirgg, 1991). Nitekim Kavussanu ve Boardley (2009), 464 futbolcuyla gerçekleştirdikleri çalışmada, erkek sporcuların antisosyal davranış eğilimlerinin kadın sporculardan daha yüksek olduğunu bildirirken prososyal davranış düzeyinde cinsiyet farkı bulmamışlardır.

Spora Yönelik Kişisel Kazanımlar Yaklaşımı'na göre, yetkinlik, özgüven, bağ ve karakter gibi bütüncül spor kazanımları; bireysel özellikler ile çevresel yapıların etkileşimine dayalı dinamik bir süreçte gelişir. Cinsiyete bağlı spor kültüründeki beklentiler ve spor deneyimlerine erişim olanaklarındaki farklılıklar bu sürecin seyrini ve kazanımların düzeyini anlamlı biçimde etkileyebilmektedir.

Araştırmanın dördüncü hipotezi kapsamında, futbolcuların cinsiyetlerine göre bağlı yaş dağılımları incelenmiş ve erkek sporcuların doğumlarının yılın ilk çeyreğinde yoğunlaştığı, kadın sporcularda ise dağılımın daha dengeli olduğu saptanmıştır. Bu bulgu, BYE'nin erkek futbolcularda daha belirgin şekilde ortaya çıktığını, kadın futbolcularda ise sınırlı düzeyde gözlemlendiğini göstermektedir. Nitekim, genç kadın futbolculara yönelik yapılan çalışmalar da bu durumu desteklemektedir.

Delorme, Boiché ve Raspaud (2010) ile Vincent ve Glamser (2006), kadın futbolcular arasında doğum çeyreklerine dayalı anlamlı bir dağılım farkı tespit etmemiştir. Benzer şekilde, Barreira, Bueno ve Chiminazzo (2021), 1996–2016 yılları arasında olimpiyatlara katılan 1203 kadın sporcunun verilerini incelemiş ve BYE'nin ne dönemsel ne de genel düzeyde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını belirtmiştir.

Romann ve Fuchslocher'in (2013) FIFA U-17 Kadınlar Dünya Kupası verileriyle yürüttükleri araştırma ise BYE'nin coğrafi bağlama göre farklılaştığını ortaya koymuştur. Avrupa ile Kuzey ve Orta Amerika ülkelerinde BYE gözlemlenirken, Asya, Okyanusya ve Güney Amerika'da anlamlı bir etkiye rastlanmamış; Afrika'da ise ters yönde bir dağılım belirlenmiştir. Bu sonuçlar, BYE'nin kadın futbolunda evrensel bir olgu olmadığını ve bağlamsal etkenlere duyarlı bir yapı sergilediğini düşündürmektedir.

Bununla birlikte, alanyazında BYE'nin yalnızca erkek futboluna özgü olmadığını ve kadın futbolunda da belirli koşullarda anlamlı biçimde görülebildiğini ortaya koyan bulgular mevcuttur. Sedano, Vaeyens ve Redondo'nun (2015), İspanyol kadın futboluna yönelik araştırmasında, farklı rekabet düzeylerindeki 4035 sporcunun doğum tarihleri analiz edilmiş ve en alt seviye dışında tüm liglerde yılın ilk çeyreğinde doğan sporcuların daha yüksek oranda temsil edildiği tespit edilmiştir. Ayrıca, lig düzeyi yükseldikçe BYE'nin arttığı rapor edilmiştir.

Romann ve Fuchslocher'in (2014) İsviçre'de gerçekleştirdikleri başka bir çalışmada ise BYE'nin kadın sporcular arasında branşa özgü farklılıklar gösterdiği bildirilmiştir. Alp kayağı, tenis, atletizm, eskrim ve snowboard branşlarında anlamlı düzeyde BYE saptanmış ancak masa tenisinde yılın son çeyreğinde doğan sporcuların daha fazla temsil edildiği ters yönde bir etki gözlenmiştir. Bu bulgular, BYE'nin kadın sporcularda yalnızca varlığıyla değil, hangi bağlamsal ve yapısal koşullar altında ortaya çıktığıyla birlikte ele alınması gerektiğini belirtmektedir.

Mevcut araştırmada, kadın futbolcular arasında BYE'nin gözlemlenmemesi, bu alandaki spora katılım oranlarının düşüklüğü ve sporun sınırlı yaygınlığı (Musch ve Grondin, 2001), ayrıca gelişim programlarının yeterince yapılandırılmamış olmasıyla (Vaeyens ve ark., 2008) ilişkilendirilebilir. Bununla birlikte, toplumsal normların etkisiyle kız çocuklarının spordan erken yaşta uzaklaşma eğilimi, BYE'nin kadınlarda daha az belirgin şekilde ortaya çıkmasına neden olmuş olabilir. Bu bağlamda, mevcut bulgular yalnızca kadın futbolunda BYE'nin var olup olmadığını sorgulamakla kalmayıp aynı zamanda bu etkinin hangi yapısal ve sosyal koşullarda görünür hâle geldiğini anlamak açısından da önemlidir.

Araştırmanın beşinci hipotezi kapsamında, futbolcuların yaş gruplarına göre bütüncül spor kazanımları açısından anlamlı farklılık gösterip göstermedikleri incelenmiştir. Elde edilen bulgular, sporda yetkinlik ve prososyal davranışlar değişkenlerinde yaş grupları arasında anlamlı bir fark bulunmadığını göstermektedir. Buna karşın, özgüven, antrenör-sporcu ilişkisi ve antisosyal davranışlar değişkenlerinde yaşa bağlı anlamlı farklılıklar saptanmıştır.

Özgüven düzeyi açısından, 2008 doğumlu sporcuların 2011 doğumlulara göre daha düşük puanlar aldığı belirlenmiştir. Benzer şekilde, antrenör-sporcu ilişkisi bağlamında da 2008 doğumlu sporcuların, sonraki yıllarda doğan yaşlıtlarına kıyasla antrenörleriyle daha zayıf bir bağ geliştirdikleri görülmüştür. Antisosyal davranışlar açısından ise 2008 doğumlu sporcuların, 2010 ve 2011 doğumlulara; 2009 doğumlu sporcuların ise 2011 doğumlulara kıyasla daha yüksek puanlara sahip oldukları tespit edilmiştir.

Daha genç yaş grubundaki (2011 doğumlu) futbolcuların, özgüven düzeyleri daha yüksek, antrenörleriyle ilişkileri daha güçlü ve antisosyal davranış eğilimleri daha düşük düzeydedir. Buna karşılık, daha büyük yaş grubundaki (özellikle 2008 doğumlu) sporcular, bu gelişimsel alanlarda daha olumsuz bir durum sergilemektedir. Bu sonuçlar, yaş ilerledikçe bazı bütüncül spor kazanımlarında düşüşler yaşanabileceğine işaret etmektedir.

Gelişimsel Spor Katılım Modeli'ne göre, 16 yaş ve sonrasındaki dönem, sporcuların belirli bir branşa yoğun biçimde yatırım yaptığı, antrenman sürelerinin ve rekabet düzeyinin arttığı bir gelişim evresidir. Bu dönemde sporcular, artan performans baskısıyla karşı karşıya kalmakta ve bu da psikolojik olarak daha zorlayıcı spor deneyimlerine neden olabilmektedir. Mevcut çalışmada, büyük yaş grubundaki futbolcuların özgüven ve antrenör-sporcu ilişkisi puanlarının daha düşük, antisosyal davranış puanlarının ise daha yüksek bulunması, bu gelişimsel geçişin olası yansımaları olarak değerlendirilebilir.

Benzer şekilde, Kılıç ve İnce'nin (2020) rekabetçi gençlik sporları bağlamında yürüttükleri çalışmada yaş ilerledikçe sporcuların özgüven, antrenör-sporcu ilişkisi ve karakter puanlarında anlamlı azalmalar gözlenmiştir. Öte yandan, hem mevcut çalışmada hem de söz konusu araştırmada, sporda yetkinlik değişkeninde yaşa bağlı anlamlı bir fark saptanmamıştır. Bu durum, teknik ve fiziksel becerilerin belirli bir seviyeye ulaştıktan sonra yetkinlik algısının daha istikrarlı hâle geldiğini düşündürmektedir.

Prososyal davranışlar açısından yaş grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamakla birlikte, en yüksek puan ortalaması en genç yaş grubuna aittir. Bu bulgu, Van Lange ve ark. (2018)

çalışmasıyla paraleldir. İlgili çalışmada, daha genç sporcuların yardım etme eğilimlerinin daha yüksek olduğu rapor edilmiştir.

Son yıllarda yapılan çalışmalar, yaşça daha büyük çocukların algılanan yetkinlik düzeylerini gerçekçi olmayan biçimlerde değerlendirebildiklerini ortaya koymuştur (Lopes ve ark., 2018). Kuramsal olarak, yaşın ilerlemesiyle birlikte çocukların içsel değerlendirme ölçütleri geliştirerek kendi performanslarına ilişkin daha doğru yargılarda bulunmaları beklenmektedir. Ancak bu süreç, çocuğun deneyimlerinden doğrudan etkilenmektedir. Eğer çocuk yeterli deneyimlere sahip değilse yaşı büyüse de kendi yetkinliğini abartılı ya da düşük düzeyde algılamaya devam edebilir (Nobre ve Valentini, 2019).

Araştırmanın altıncı hipotezi kapsamında, futbolcuların yaş grubu değişkenine göre bağıl yaş dağılımları arasında anlamlı bir fark olup olmadığı incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda, yaş grupları ile doğum çeyrekleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Bu bulgu, BYE'nin yaş gruplarına göre farklılaşmadığını ve tüm yaş düzeylerinde benzer bir dağılım sergilediğini göstermektedir.

Mevcut araştırma verileri, Deprez ve ark. (2013) Belçika'da 374 elit futbolcu ile gerçekleştirdiği çalışmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir. Söz konusu çalışmada yaş grupları ile doğum çeyrekleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Benzer şekilde, Romann ve ark. (2020) İsviçre örnekleminde yürüttükleri çalışmada, BYE'nin küçük yaş gruplarında (U8 ve U10) gözlemlendiği ancak yaş ilerledikçe bu etkinin giderek azaldığı bildirilmiştir. U19 grubunda ise yılın son çeyreğinde doğan sporcuların daha fazla temsil edildiği ters yönde bir BYE ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar, BYE'nin yaşa duyarlı bir biçimde ortaya çıkabileceğini ve bağlamsal faktörlerden etkilenebileceğini göstermektedir.

Buna karşılık, Mülazımoğlu ve ark. (2013) Türkiye'deki profesyonel futbol kulüpleri üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada, özellikle ergenlik dönemine denk gelen yaş gruplarında BYE'nin daha belirgin şekilde ortaya çıktığı rapor edilmiştir. Bu farklılıklar, BYE'nin yalnızca yaş grubu ile değil aynı zamanda spor branşı, rekabet düzeyi, sporcu seçme süreçleri ve ülkeye özgü yapısal koşullarla da ilişkili olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın yedinci hipotezi kapsamında, futbolcuların oyun pozisyonu değişkenine göre bütüncül spor kazanımları arasında anlamlı bir fark olup olmadığı incelenmiştir. Elde edilen bulgular, yetkinlik ve antrenör-sporcu ilişkisi değişkenlerinde oyun pozisyonuna göre anlamlı farklar olduğunu ortaya koymuştur. Buna karşın, özgüven ve karakter değişkenlerinde oyun pozisyonu grupları arasında anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir.

Bu bağlamda, kaleci pozisyonunda görev yapan sporcuların, orta saha oyuncularına kıyasla kendilerini sporda daha yetkin algıladıkları görülmüştür. Ayrıca kaleciler, defans oyuncularına göre antrenörleriyle daha güçlü bir ilişki kurduklarını ifade etmişlerdir. Bu durum, alanyazında kalecilerin boy uzunluğu gibi fiziksel avantajlara sahip olmalarının (Gil ve ark., 2007; Hencken ve White, 2006), fiziksel yetkinlik algılarını artırabileceği yönündeki bulgularla örtüşmektedir.

Mevcut bulgular, bazı çalışmalardan farklılık göstermektedir. Örneğin, Najah ve Rejeb'in (2015) Tunuslu genç erkek futbolcularla yürüttüğü araştırmada, forvet oyuncularının diğer pozisyonlara kıyasla daha yüksek özgüven düzeyine sahip oldukları bildirilmiştir. Benzer şekilde, Huard Pelletier ve Lemoyne'nin (2024) buz hokeyi sporcuları ile gerçekleştirdikleri çalışmada, forvetlerin hücum becerileri açısından; savunma oyuncularının ise fiziksel ve taktiksel beceriler açısından kendilerini daha yetkin algıladıkları rapor edilmiştir. Laws'ın (2006) 1927 sporcu ile gerçekleştirdiği araştırmada, 412 kaleci özgüven puanlarında anlamlı biçimde daha yüksek düzeyler bildirmiştir. Bu farklılıkların, spor branşlarının doğasından ve her pozisyonun gerektirdiği fiziksel-bilişsel profilden kaynaklanabileceği değerlendirilmektedir.

Öte yandan, Bedir ve ark. (2023) Gelişim Ligi'nde yer alan futbolcularla yaptığı araştırmada, oyuncuların oyun pozisyonlarına göre motivasyon ve kaygı düzeylerinde anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Bu bulgu, oyun pozisyonunun her psikolojik değişken üzerinde aynı ölçüde etkili olmadığını göstermektedir. Bu bulgular, Spora Yönelik Kişisel Kazanımlar Yaklaşımı kapsamında değerlendirildiğinde; oyun pozisyonuna göre değişen fiziksel ve sosyal deneyimlerin, sporcuların yetkinlik ve bağ kurma gibi bütüncül kazanımlarını farklı düzeylerde şekillendirebileceğini göstermektedir.

Araştırmanın sekizinci hipotezi kapsamında, futbolcuların oyun pozisyonu değişkenine göre doğum çeyrekleri dağılımlarında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Araştırma bulguları, futbolcuların oyun pozisyonları ile doğum çeyrekleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını ortaya koymuştur ancak her dört pozisyonda da doğumların yılın birinci çeyreğinde yoğunlaştığı ve dördüncü çeyrekte doğan sporcuların ise en düşük oranda temsil edildiği belirlenmiştir.

Mevcut bulgular, daha önce Işıkdemir ve ark. (2025) UEFA Şampiyonlar Ligi ve Avrupa Ligi oyuncularıyla gerçekleştirdiği çalışmayla örtüşmektedir. Bu çalışmada da doğum çeyreklerinin oyun pozisyonlarına göre dağılımında anlamlı bir fark saptanmamıştır. Benzer şekilde, Del

Campo ve ark. (2010) İspanyol futbolcularla yürüttüğü araştırmada, BYE'nin pozisyona göre farklılık göstermediği rapor edilmiştir.

Buna karşılık, bazı çalışmalarda pozisyon temelli farklılıklar bildirilmiştir. Örneğin, Finnegan ve ark. (2024) kadın futbolcularla gerçekleştirdikleri araştırmada, kaleci, stoper ve orta saha pozisyonlarında yılın ilk çeyreğinde doğan sporcuların daha yüksek oranlarda temsil edildiğini ortaya koymuştur. Salinero ve ark. (2013) Avrupa'nın beş büyük futbol ligi üzerine yaptığı araştırmada savunma ve orta saha oyuncularının yılın başlarında doğma oranlarının diğer pozisyonlara kıyasla daha yüksek olduğu bildirilmiştir. Bununla birlikte, aynı çalışmada Premier Lig örneğinde orta saha oyuncuları için bu farklılık anlamlı bulunmamıştır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, BYE'nin oyun pozisyonuna göre farklılık gösterip göstermediği konusu, spor branşı, cinsiyet, lig düzeyi ve örneklem özelliklerine bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Mevcut araştırmanın bulguları, bu etkinin futbolcuların pozisyonlarına göre sistematik bir biçimde ortaya çıkmadığını göstermektedir.

Sonuç olarak, elde edilen bulgular, BYE'nin Türk futbolunda varlığını sürdürdüğünü ortaya koymakla birlikte, doğum çeyreklerine göre yapılan karşılaştırmalarda yetkinlik, özgüven, bağ kurma, karakter gelişimi ve antisosyal davranışlar açısından anlamlı bir fark saptanmamıştır. Bu durum, BYE'nin psikososyal çıktılar üzerindeki etkisinin doğrudan ve sistematik olmaktan çok, bağlamsal ve dolaylı mekanizmalar yoluyla şekillenebileceğine işaret etmektedir.

Cinsiyet açısından değerlendirildiğinde, erkek futbolcuların tüm kazanım alanlarında daha yüksek puanlar aldığı saptanmıştır. Bu farkın, kadın futbolcuların spora daha geç yaşta başlaması, sınırlı kaynaklara erişimi ve toplumsal cinsiyet normlarının yarattığı yapısal engellerle ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Yaş grubu değişkeni incelendiğinde, daha genç sporcuların özgüven düzeylerinin daha yüksek, antrenörle ilişkilerinin daha güçlü ve antisosyal davranış puanlarının daha düşük olduğu görülmüştür. Bu bulgu, yaş ilerledikçe sporcularda baskı, tükenmişlik ya da aidiyet kaybı gibi gelişimsel risklerin artabileceğini göstermektedir.

Pozisyon değişkenine göre, kalecilerin orta saha oyuncularına kıyasla kendilerini sporda daha yetkin, defans oyuncularına göre antrenörleriyle daha güçlü bir ilişki kurduklarını algıladıkları görülmüştür. Pozisyona özgü sorumlulukların, fiziksel gerekliliklerin ve sosyal rol beklentilerinin psikososyal gelişimi etkileyen belirleyici etkenler olabileceğini düşündürmektedir.

Sonuç olarak, BYE; fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimi etkileyen çok boyutlu ve sistemsel bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, BYE'ye duyarlı yapılar geliştirilmesi, antrenör eğitimlerinin farkındalık temelli olarak yeniden yapılandırılması ve yaşa uygun fırsat eşitliğini önceleyen politikaların uygulanması önem arz etmektedir. Ayrıca, Spor Katılımlı Gelişim Modeli ile Spora Yönelik Kişisel Kazanımlar Yaklaşımı'nın birlikte ele alınması, genç futbolcuların gelişim süreçlerini çok yönlü ve bütüncül biçimde değerlendirmek açısından güçlü bir kuramsal temel sunmaktadır.

Uygulamaya Yönelik Öneriler

- **Çeyrek dilim temelli oyuncu kotası oluşturulması:** Takım kadrolarında her doğum çeyreğinden dengeli sayıda oyuncuya yer verilmesi, BYE kaynaklı temsil dengesizliklerini azaltarak daha adil bir seçme ve gelişim ortamı sağlayabilir.
- **Geç yaşta yetenek seçimi politikalarının benimsenmesi:** Sporcuların fiziksel ve psikolojik gelişimlerini tamamlamadan erken yaşta seçilmelerinin önüne geçmek amacıyla yetenek belirleme süreçlerinin daha ileri yaşlara ertelenmesi önerilmektedir.
- **Doğum ayına göre forma numaralandırması:** Antrenörlerin yaş farklarını daha görünür biçimde fark etmelerine yardımcı olmak amacıyla, forma numaralarının sporcuların doğum aylarına göre düzenlenmesi uygulamaya geçirilebilir.
- **Antrenörlere yönelik BYE farkındalık eğitimlerinin düzenlenmesi:** Antrenör ve kulüp yöneticilerinin BYE hakkında bilgi ve farkındalık düzeylerini artırmak amacıyla, spor psikologları rehberliğinde seminerler, atölyeler ve eğitim programları planlanabilir.
- **Görece genç sporculara yönelik psikolojik destek programlarının geliştirilmesi:** Yılın son çeyreğinde doğmuş olan ve BYE'den olumsuz etkilenme riski taşıyan sporcuların özgüven, yetkinlik algısı ve aidiyet duygularını destekleyici yapılandırılmış psikolojik müdahale programları uygulanabilir.
- **6 aylık doğum periyotlarına göre kadro planlaması yapılması:** Takım kadrolarının oluşturulmasında geleneksel yaş grubu sınıflamalarının ötesine geçilerek, sporcuların doğum tarihleri 6 aylık periyotlar temelinde dengeli biçimde sınıflandırılabilir. Bu yaklaşım, yılın ikinci yarısında doğan sporcuların seçim ve gelişim süreçlerinde karşılaştıkları yapısal dezavantajları azaltabilir.

8. KAYNAKLAR

- Abernethy, B., Farrow, D., and Berry, J. (2003). Constraints and issues in the development of a general theory of expert perceptual-motor performance. In: J.L. Starkes and K.A. Ericsson, eds. *Expert Performance in Sports: Advances in Research on Sport Expertise*. Champaign, IL: Human Kinetics, 349–369.
- Alfermann, D., & Stambulova, N. (2007). Career transitions and career termination. In G. Tenenbaum & R. C. Eklund (Eds.), *Handbook of Sport Psychology* (3rd ed., pp. 712–733). John Wiley & Sons, Inc. <https://doi.org/10.1002/9781118270011.ch32>
- Altıntaş, A., Çetinkalp, Z. K., & Aşçı, F. H. (2012). Antrenör-sporcu ilişkisinin değerlendirilmesi: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi*, 23(3), 119-128. <https://doi.org/10.17644/sbd.171351>
- Ashworth, J., & Heyndels, B. (2007). Selection bias and peer effects in team sports: The effect of age grouping on earnings of German soccer players. *Journal of Sports Economics*, 8(4), 355-377. <https://doi.org/10.1177/1527002506287695>
- Baker, J., Côté, J., and Abernethy, B. (2003). Learning from the experts: practice activities of expert decision makers in sport. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 74 (3), 342–347. <https://doi.org/10.1080/02701367.2003.10609101>.
- Balcikanli, G. S. (2013). The Turkish adaptation of the prosocial and antisocial behavior in sport scale (PABSS). *International Journal of Humanities and Social Science*, 3(18), 271-276.
- Balish, S., & Côté, J. (2014). The influence of community on athletic development: An integrated case study. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 6(1), 98-120. <https://doi.org/10.1080/2159676X.2013.766815>
- Balish, S. M., Rainham, D., & Blanchard, C. (2015). Community size and sport participation across 22 countries. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 25(6), e576-e581. <https://doi.org/10.1111/sms.12375>
- Barnsley, R. H., & Thompson, A. H. (1988). Birthdate and success in minor hockey: The key to the NHL. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue Canadienne des Sciences du Comportement*, 20(2), 167. <https://doi.org/10.1037/h0079927>
- Barreira, J., Bueno, B., & Chiminazzo, J. G. C. (2021). Relative age effect and age of peak performance: an analysis of women's football players in the Olympic games (1996-2016). *Motriz: Revista de Educação Física*, 27, e1021006921. <https://doi.org/10.1590/S1980-65742021006921>
- Bayarslan, B., & Çevik, A. (2023). Examining the relative age effect of elite paralympic athletes. *International Journal of Disabilities Sports and Health Sciences*, 6(3), 296-306. <https://doi.org/10.33438/ijdshs.1281462>
- Beauchamp, M. R., Bray, S. R., Fielding, A., & Eys, M. A. (2005). A multilevel investigation of the relationship between role ambiguity and role efficacy in sport. *Psychology of Sport and Exercise*, 6(3), 289-302. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2004.03.002>

- Bedir, D., Yılmaz, E., Adin, S., & Büyükpolat, A. (2023). Gelişim liginde oynayan futbolcuların mevkilerine göre motivasyon ve kaygı düzeylerinin karşılaştırılması. *Spor ve Bilim Dergisi*, 1(1), 1-9.
- Berry, J., Abernethy, B., and Côté, J. (2008). The contribution of structured activity and deliberate play to the development of expert perceptual and decision-making skill. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 30 (6), 685–708. <https://doi.org/10.1123/jsep.30.6.685>
- Bloom, B. S. (1985). Developing talent in young people. New York: Ballantine.
- Bompa, T. O., & Carrera, M. (2015). Conditioning young athletes. Human Kinetics.
- Borms, J. (1986). The child and exercise: An overview. *Journal of Sports Sciences*, 4(1), 3-20.
- Bronfenbrenner, U. (1999). Environments in developmental perspective: Theoretical and operational models. In S. L. Friedman & T. D. Wachs (Eds.), *Measuring Environment Across the Life Span: Emerging Methods and Concepts* (pp. 3–28). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10317-001>
- Bruner, M. W., Erickson, K., Wilson, B., & Côté, J. (2010). An appraisal of athlete development models through citation network analysis. *Psychology of Sport and Exercise*, 11(2), 133–139. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2009.05.008>
- Busseri, M. A., Rose-Krasnor, L., Willoughby, T., & Chalmers, H. (2006). A longitudinal examination of breadth and intensity of youth activity involvement and successful development. *Developmental Psychology*, 42(6), 1313. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.42.6.1313>.
- Callender, S. S. (2010). The early specialization of youth in sports. *Athletic Training & Sports Health Care*, 2(6), 255-257. <https://doi.org/10.3928/19425864-20101021-03>
- Coakley, J. (2016). Positive youth development through sport: Myths, beliefs, and realities. In N. L. Holt (Ed.), *Positive Youth Development Through Sport* (2nd ed., pp. 21–33). Routledge/Taylor & Francis Group. <https://doi.org/10.4324/9781315709499-3>
- Coble, S., Baker, J., Wattie, N., & McKenna, J. (2009). Annual age-grouping and athlete development: a meta-analytical review of relative age effects in sport. *Sports Medicine*, 39, 235-256. <https://doi.org/10.2165/00007256-200939030-00005>
- Côté, J. (1999). The influence of the family in the development of talent in sports, *The Sport Psychologist*, 13: 395–417. <https://doi.org/10.1123/tsp.13.4.395>
- Côté, J., and Hay, J. (2002). ‘Children’s involvement in sport: a developmental perspective’, in J. M. Silva and D. E. Stevens (eds), *Psychological Foundations of Sport*, pp. 484–502. Boston: Allyn & Bacon.
- Côté, J., Ericsson, K. A., & Law, M. P. (2005). Tracing the Development of Athletes Using Retrospective Interview Methods: A Proposed Interview and Validation Procedure for Reported Information. *Journal of Applied Sport Psychology*, 17(1), 1–19. <https://doi.org/10.1080/10413200590907531>
- Côté, J., and Fraser-Thomas, J. (2007) ‘Youth involvement in sport’, in P. Crocker (ed.), *Sport Psychology: A Canadian Perspective*, pp. 270–98. Toronto, ON: Pearson.

- Côté, J., Strachan, L., & Fraser-Thomas, J. (2007). Participation, personal development, and performance through youth sport. In *Positive youth development through sport* (pp. 48-60). Routledge.
- Côté, J., Baker, J., and Abernethy, B., (2007). Practice and play in the development of sport expertise. In: G. Tenenbaum and R.C. Eklund, eds. *Handbook of sport psychology*. 3rd ed. New York, NY: Wiley, 184–202.
- Côté, J., Strachan, L., & Fraser-Thomas, J. (2008). Participation, personal development, and performance through sport. In N. L. Holt (Ed.), *Positive youth development through sport* (pp. 34-45). London: Routledge.
- Côté, J., & Gilbert, W. (2009). An integrative definition of coaching effectiveness and expertise. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 4(3), 307–323. <https://doi.org/10.1260/174795409789623892>
- Côté, J., Lidor, R., & Hackfort, D. (2009). ISSP position stand: To sample or to specialize? Seven postulates about youth sport activities that lead to continued participation and elite performance. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 7(1), 7-17. <https://doi.org/10.1080/1612197X.2009.9671889>
- Côté, J., Coakley, C., and Bruner, M.W., (2011). Children’s talent development in sport: effectiveness or efficiency? In: S. Dagkas and K. Armour, eds. *Inclusion and exclusion through youth sport*. London: Routledge, 172–185.
- Côté, J. and Abernethy, B., (2012). A developmental approach to sport expertise. In: S. Murphy, ed. *The Oxford handbook of sport and performance psychology*. New York, NY: Oxford University Press, 435–447.
- Côté, J., Turnnidge, J., & Evans, M. B. (2014). The dynamic process of development through sport. *Kinesiologicala Slovenica: Scientific Journal on Sport*, 20, 14-26
- Côté, J., Turnnidge, J., & Vierimaa, M. (2016). A personal assets approach to youth sport. In *Routledge handbook of youth sport* (pp. 243-255). Routledge.
- Côté, J., & Hancock, D. J. (2016). Evidence-based policies for youth sport programmes. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 8(1), 51-65. <https://doi.org/10.1080/19406940.2014.919338>
- Côté, J., Turnnidge, J., Murata, A., McGuire, C., & Martin, L. (2020). Youth sport research: Describing the integrated dynamics elements of the Personal Assets Framework. *International Journal of Sport Psychology*, 51(6), 562-578. <https://doi.org/10.7352/IJSP.2020.51.562>
- Cox, R. H., Martens, M. P., & Russell, W. D. (2003). Measuring anxiety in athletics: the revised competitive state anxiety inventory–2. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 25(4), 519-533. <https://doi.org/10.1123/jsep.25.4.519>
- Cumming, S. P., Lloyd, R. S., Oliver, J. L., Eisenmann, J. C., & Malina, R. M. (2017). Bio-banding in sport: applications to competition, talent identification, and strength and conditioning of youth athletes. *Strength & Conditioning Journal*, 39(2), 34-47. <https://doi.org/10.1519/SSC.0000000000000281>

- Danish, S. J., Fazio, R. J., Nellen, V. C., & Owens, S. S. (2002). Teaching life skills through sport: Community-based programs to enhance adolescent development. In J. L. Van Raalte & B. W. Brewer (Eds.), *Exploring Sport and Exercise Psychology* (2nd ed., pp. 269–288). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10465-013>
- Del Campo, D. G. D., Vicedo, J. C. P., Villora, S. G., & Jordan, O. R. C. (2010). The relative age effect in youth soccer players from Spain. *Journal of Sports Science & Medicine*, 9(2), 190.
- Delorme, N., & Raspaud, M. (2009). Is there an influence of relative age on participation in non-physical sports activities? The example of shooting sports. *Journal of Sports Sciences*, 27(10), 1035–1042. <https://doi.org/10.1080/02640410902926438>
- Delorme, N., Boiché, J., & Raspaud, M. (2010). Relative age effect in female sport: a diachronic examination of soccer players. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 20(3), 509-515. <https://doi.org/10.1111/j.1600-0838.2009.00979.x>
- Deprez, D., Vaeyens, R., Coutts, A. J., Lenoir, M., & Philippaerts, R. (2012). Relative age effect and Yo- Yo IR1 in youth soccer. *International Journal of Sports Medicine*, 33(12), 987-993. <https://doi.org/10.1055/s-0032-1311654>
- Deprez, D., Coutts, A. J., Fransen, J., Deconinck, F., Lenoir, M., Vaeyens, R., & Philippaerts, R. (2013). Relative age, biological maturation and anaerobic characteristics in elite youth soccer players. *International Journal of Sports Medicine*, 34(10), 897-903. <https://doi.org/10.1055/s-0032-1333262>
- Erdoğan, Y., Pekel, H. A., & Bağcı, E. (2020). 11-12 yaşındaki erkek çocukların bazı fiziksel ve motorik özelliklerinin bağlı yaş etkisi açısından incelenmesi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 25(4), 331-347.
- Ericsson, K. A., Krampe, R. T., & Tesch-Römer, C. (1993). The role of deliberate practice in the acquisition of expert performance. *Psychological Review*, 100(3), 363–406. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.100.3.363>
- Figueiredo, A. J., e Silva, M. J. C., Cumming, S. P., & Malina, R. M. (2010). Size and maturity mismatch in youth soccer players 11-to 14-years-old. *Pediatric Exercise Science*, 22(4), 596-612. <https://doi.org/10.1123/pes.22.4.596>
- Finnegan, L., van Rijbroek, M., Oliva-Lozano, J. M., Cost, R., & Andrew, M. (2024). Relative age effect across the talent identification process of youth female soccer players in the United States: Influence of birth year, position, biological maturation, and skill level. *Biology of Sport*, 41(4), 241-251. <https://doi.org/10.5114/biolsport.2024.136085>
- Fraser-Thomas, J., & Côté, J. (2009). Understanding adolescents' positive and negative developmental experiences in sport. *The Sport Psychologist*, 23(1), 3-23. <https://doi.org/10.1123/tsp.23.1.3>
- Gençlik ve Spor Bakanlığı. (2022). Spor ve Sporcu İstatistikleri. Spor Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Retrieved from: <http://sgm.gsb.gov.tr/>
- Gil, S. M., Gil, J., Ruiz, F., Irazusta, A., & Irazusta, J. (2007). Physiological and anthropometric characteristics of young soccer players according to their playing position: relevance for the selection process. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 21(2), 438-445. <https://doi.org/10.1519/R-19995.1>

- Gould, D., & Carson, S. (2004). Fun & Games?: Myths Surrounding the Role of Youth Sports in Developing Olympic Champions. *Youth Studies Australia*, 23(1), 19–26. <https://doi.org/10.3316/ielapa.818402456540299>
- Grondin S, Deshaies P, Nault LP (1984). Trimestre de naissance et participation au hockey et au volleyball. *La Revue Québécoise de l'Activité Physique*, 2, 97-103.
- Güllü S., Şahin S. (2018). Milli güreşçilerin sportmenlik yönelim düzeyleri üzerine bir araştırma. *Electronic Turkish Studies*, 13(18), 705-718. <http://doi.org/10.7827/TurkishStudies.14152>
- Hancock, D. J., Adler, A. L., & Côté, J. (2013). A proposed theoretical model to explain relative age effects in sport. *European Journal of Sport Science*, 13(6), 630-637. <https://doi.org/10.1080/17461391.2013.775352>
- Hancock, D. J. (2020). Antecedents and explanations of relative age effects. In *Relative Age Effects in Sport* (pp. 23-32). Routledge.
- Helsen, W. F., Baker, J., Michiels, S., Schorer, J., Van Winckel, J., & Williams, A. M. (2012). The relative age effect in European professional soccer: did ten years of research make any difference?. *Journal of Sports Sciences*, 30(15), 1665-1671. <https://doi.org/10.1080/02640414.2012.721929>
- Hencken, C., & White, C. (2006). Anthropometric assessment of Premiership soccer players in relation to playing position. *European Journal of Sport Science*, 6(4), 205-211. <https://doi.org/10.1080/17461390601012553>
- Henriksen, K., Stambulova, N., & Roessler, K. K. (2010). Holistic approach to athletic talent development environments: A successful sailing milieu. *Psychology of Sport and Exercise*, 11(3), 212–222. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2009.10.005>
- Horn, T. S., & Harris, A. (1996). Perceived competence in young athletes: Research findings and recommendations for coaches and parents. *Children and Youth in Sport: A Biopsychosocial Perspective*, 2, 435-464.
- Huard Pelletier, V., & Lemoyne, J. (2024). Perceived competence in ice hockey and its associations with relative age, early sport specialization, and players' position. *Frontiers in Psychology*, 15, 1336529. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1336529>
- Işıkdemir, E., Işık, M., Dag, O., & Köklü, Ö. (2025). Uefa Şampiyonlar Ligi ve Uefa Avrupa Ligi'nde Oyuncu Pozisyonlarına Göre Bağlı Yaş Etkisinin Analizi: Tanımlayıcı Araştırma. *Türkiye Klinikleri Spor Bilimleri Dergisi*. <https://doi.org/10.5336/sportsci.2024-105277>
- Jowett, S., & Cockerill, I. M. (2003). Olympic medallists' perspective of the athlete–coach relationship. *Psychology of Sport and Exercise*, 4(4), 313-331. [https://doi.org/10.1016/S1469-0292\(02\)00011-0](https://doi.org/10.1016/S1469-0292(02)00011-0)
- Jowett, S. (2005). The coach-athlete partnership. *The psychologist*, 18(7), 412-415.
- Jowett, S., & Ntoumanis, N. (2004). The coach–athlete relationship questionnaire (CART-Q): Development and initial validation. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 14(4), 245-257. <https://doi.org/10.1111/j.1600-0838.2003.00338.x>

- Jowett, S., & Poczwadowski, A. (2007). Understanding the Coach-Athlete Relationship. In S. Jowett & D. Lavallee (Eds.), *Social Psychology in Sport* (pp. 3–14). Human Kinetics.
- Kavussanu, M., & Boardley, I. D. (2009). The prosocial and antisocial behavior in sport scale. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 31(1), 97-117. <https://doi.org/10.1123/jsep.31.1.97>
- Kelly, A. L., Brown, T., Reed, R., Côté, J., & Turnnidge, J. (2022). Relative age effects in male cricket: a personal assets approach to explain immediate, short-term, and long-term developmental outcomes. *Sports*, 10(3), 39. <https://doi.org/10.3390/sports10030039>
- Kılıç, K., & İnce, M. L. (2016). Sporda pozitif gençlik gelişimi ölçeklerinin 8-14 yaş grubu çocuk ve genç sporcular tarafından anlaşılabilirliğinin incelenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 10(2), 213-225.
- Kılıç, K., & İnce, M. L. (2017). Türkçe'ye uyarlanmış sporda yetkinlik envanterinin güvenilirliğinin incelenmesi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 28(4), 167-175. <https://doi.org/10.17644/sbd.323266>
- Kılıç, K., & Yılmaz, E. (2022). Gençlik Takım Sporlarında Bağlı Yaş Etkisinin Ekolojik Bakış Açısıyla İncelenmesi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 33(2), 105-119. <https://doi.org/10.17644/sbd.1143998>
- Kin-Isler, A., Asci, F. H., Altintas, A., & Guven-Karahan, B. (2009). Physical activity levels and patterns of 11-14 year-old Turkish adolescents. *Adolescence*, 44(176).
- Kirk, D. (2005). Physical education, youth sport and lifelong participation: the importance of early learning experiences. *European Physical Education Review*, 11(3), 239-255. <https://doi.org/10.1177/1356336X05056649>
- Kwan, M., Bobko, S., Faulkner, G., Donnelly, P., & Cairney, J. (2014). Sport participation and alcohol and illicit drug use in adolescents and young adults: A systematic review of longitudinal studies. *Addictive Behaviors*, 39(3), 497-506. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2013.11.006>
- Koca, C. ve Bulgu, N. (2005). Spor ve toplumsal cinsiyet: Genel bir bakış. *Toplum ve Bilim*, 103, 163- 181.
- Larouche, R., Laurencelle, L., Grondin, S., & Trudeau, F. (2010). Influence of birth quarter on the rate of physical activities and sports participation. *Journal of Sports Sciences*, 28(6), 627-631. <https://doi.org/10.1080/02640411003587392>
- Law, M.P., Côté, J., and Ericsson, K.A., 2007. Characteristics of expert development in rhythmic gymnastics: a retrospective study. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 5 (1), 82–103. <https://doi.org/10.1080/1612197X.2008.9671814>.
- Lerner, R. M., Fisher, C. B., & Weinberg, R. A. (2000). Toward a science for and of the people: Promoting civil society through the application of developmental science. *Child Development*, 71, 11-20. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00113>
- Lerner, R. M., Lerner, J. V., Almerigi, J. B., Theokas, C., Phelps, E., Gestsdottir, S., ... & von Eye, A. (2005). Positive youth development, participation in community youth development programs, and community contributions of fifth-grade adolescents: Findings from the first wave of the 4-H study of positive youth development. *The*

- Lirgg, C. D. (1991). Gender differences in self-confidence in physical activity: A meta-analysis of recent studies. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 13(3), 294-310
- Lovell, R., Towlson, C., Parkin, G., Portas, M., Vaeyens, R., & Cobley, S. (2015). Soccer player characteristics in English lower-league development programmes: The relationships between relative age, maturation, anthropometry and physical fitness. *PloS one*, 10(9), e0137238. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0137238>
- Lopes, V. P., Saraiva, L., Gonçalves, C., & Rodrigues, L. P. (2018). Association between perceived and actual motor competence in Portuguese children. *Journal of Motor Learning and Development*, 6(s2), S366-S377. <https://doi.org/10.1123/jmld.2016-0059>
- Malina, R. M. (2003). Growth and maturity status of young soccer players. In *Science and Soccer* (pp. 295-314). Routledge.
- Malina, R. M., Bouchard, C., & Bar-Or, O. (2004). *Growth, Maturation and Physical Activity* (2nd ed.). Champaign, IL: Human Kinetics.
- Malina RM, Cumming SP, Kontos AP, Eisenmann JC, Ribeiro B, Aroso J. Maturity-associated variation in sport-specific skills of youth soccer players aged 13-15 years. *J Sports Sci*. 2005 May;23(5):515-22. doi: 10.1080/02640410410001729928.
- Malina, R. M., Ribeiro, B., Aroso, J., & Cumming, S. P. (2007). Characteristics of youth soccer players aged 13–15 years classified by skill level. *British Journal of Sports Medicine*, 41(5), 290-295. <https://doi.org/10.1136/bjsm.2006.031294>.
- Martens, B. K., & Witt, J. C. (2004). Competence, Persistence, and Success: The Positive Psychology of Behavioral Skill Instruction. *Psychology in the Schools*, 41(1), 19–30. <https://doi.org/10.1002/pits.10135>
- McCarthy, N., Collins, D., & Court, D. (2016). Start hard, finish better: further evidence for the reversal of the RAE advantage. *Journal of Sports Sciences*, 34(15), 1461-1465. <https://doi.org/10.1080/02640414.2015.1119297>
- Merkel, D. L., & Molony Jr, J. T. (2012). Recognition and management of traumatic sports injuries in the skeletally immature athlete. *International Journal of Sports Physical Therapy*, 7(6), 691. <https://doi.org/10.1136/bjsm.2003.008805>
- Munroe-Chandler, K., Hall, C., & Fishburne, G. (2008). Playing with confidence: The relationship between imagery use and self-confidence and self-efficacy in youth soccer players. *Journal of Sports Sciences*, 26(14), 1539-1546. <https://doi.org/10.1080/02640410802315419>
- Musch, J., & Grondin, S. (2001). Unequal competition as an impediment to personal development: A review of the relative age effect in sport. *Developmental Review*, 21(2), 147–167. <https://doi.org/10.1006/drev.2000.0516>
- Mülazımoğlu, O., Cihan, H., Erdoğan, M., & Şirin, E. F. (2013). Türkiye’deki bazı futbol kulüplerinin profesyonel ve alt yapı takımlarında bağıl yaş etkisi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 11(2), 105-111. https://doi.org/10.1501/Sporm_00000000244

- Najah, A., & Rejeb, R. B. (2015). The psychological profile of youth male soccer players in different playing positions. *Advances in Physical Education*, 5(3), 161-169. <https://doi.org/10.4236/aпе.2015.53020>
- Nakata, H., & Sakamoto, K. (2012). Sex differences in relative age effects among Japanese athletes. *Perceptual and Motor Skills*, 115(1), 179-186. <https://doi.org/10.2466/10.05.17.PMS.115.4.179-186>
- Nobre, G. C., & Valentini, N. C. (2019). Self-perception of competence: Concept, changes in childhood, and gender and age-group differences. *Journal of Physical Education*, 30, e3008. <https://doi.org/10.4025/jphiseduc.v30i1.3008>
- O'Connor, D., Gardner, L., Larkin, P., Pope, A., & Williams, A. M. (2023). Positive youth development and gender differences in high performance sport. In *Science and football* (pp. 203-211). Routledge
- Özen, G. (2019). Sporda bağıl (relatif) yaş etkisi. In: Spor Bilimlerinde Güncel Araştırmalar, Ed: Aykora E., Özen G., İksad yayınevi, Ankara.
- Özer, M. K. (2001). Fiziksel Uygunluk. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Pehlivan, Z. (2013). Okullararası Spor Yarışmalarına Katılanların Sporlu Bırakma ve Devam Etme Nedenleri. *Spor Bilimleri Dergisi*, 24(3), 209-225. <https://doi.org/10.17644/sbd.171328>
- Pekel, H. A., & Kaniş, O. (2018). 14 Yaş Altı Atletlerde Bağıl Yaş Etkisi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 23(3), 153-162.
- Romann, M., & Fuchslocher, J. (2011). Influence of the selection level, age and playing position on relative age effects in Swiss women's soccer. *Talent Development & Excellence*, 3(2), 239-247.
- Romann, M., & Fuchslocher, J. (2013). Relative age effects in Swiss junior soccer and their relationship with playing position. *European Journal of Sport Science*, 13(4), 356-363. <https://doi.org/10.1080/17461391.2011.635699>
- Romann, M., & Fuchslocher, J. (2014). The need to consider relative age effects in women's talent development process. *Perceptual and Motor Skills*, 118(3), 651-662. <https://doi.org/10.2466/30.10.PMS.118k24w8>
- Romann, M., Rüeger, E., Hintermann, M., Kern, R., & Faude, O. (2020). Origins of relative age effects in youth football—A nationwide analysis. *Frontiers in Sports and Active Living*, 2, 591072. <https://doi.org/10.3389/fspor.2020.591072>
- Salinero, J. J., Pérez, B., Burillo, P., & Lesma, M. L. (2013). Relative age effect in european professional football. Analysis by position. *Journal of Human Sport and Exercise*, 8(4), 966-973. <https://doi.org/10.4100/jhse.2013.84.07>
- Salmela, J. H. (1994). Stages and transitions across sports careers. In D. Hackfort (Ed.), *Psychosocial issues and interventions in elite sports* (pp. 11–28). Frankfurt:
- Sedano, S., Vaeyens, R., & Redondo, J. C. (2015). The relative age effect in Spanish female soccer players. Influence of the competitive level and a playing position. *Journal of Human Kinetics*, 46, 129. <https://doi.org/10.1515/hukin-2015-0041>

- Sherar, L. B., Esliger, D. W., Baxter-Jones, A. D., & Tremblay, M. S. (2007). Age and gender differences in youth physical activity: does physical maturity matter? *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 39(5), 830-835. <https://doi.org/10.1249/mss.0b013e3180335c3c>
- Smith, K. L., Weir, P. L., Till, K., Romann, M., & Cobley, S. (2018). Relative age effects across and within female sport contexts: a systematic review and meta-analysis. *Sports Medicine*, 48, 1451-1478. <https://doi.org/10.1007/s40279-018-0890-8>
- Stambulova, N. B. (1994). Developmental sports career investigations in Russia: a post-perestroika analysis. *The Sport Psychologist*, 8, 221-237. <https://doi.org/10.1123/tsp.8.3.221>
- Ste-Marie, D. M., Starkes, J., Cronin, A., & Fletcher, H. (2000). The relative age effect: a 'flip-flop' phenomenon in gymnasts. In Proceedings of the Canadian Society for Psychomotor Learning and Sport Psychology Conference. <https://doi.org/10.7352/IJSP.2015.46.714>
- Strudwick, T. (2016). Soccer Science, Application of Soccer Science. Human Kinetics, ABD.
- Şahin, L. (2017). Futbol milli takım seçmelerinde bağıl yaş etkisi ve fiziksel performans. Ankara: Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Thapar A, Collishaw S, Pine DS, Thapar AK (2012) Depression in adolescence. *Lancet* 379:1056-1067. [https://doi.org/doi:10.1016/S0140-6736\(11\)60871-4](https://doi.org/doi:10.1016/S0140-6736(11)60871-4).
- Thompson, A. H., Barnsley, R. H., & Battle, J. (2004). The relative age effect and the development of self-esteem. *Educational Research*, 46(3), 313-320. <https://doi.org/10.1080/0013188042000277368>
- Turnnidge J, Hancock DJ, Côté J. (2014) The influence of birth date and place of development on youth sport participation. *Scand J Med Sci Sports*. Apr;24(2):461-8. <https://doi.org/10.1111/sms.12002>.
- Vaeyens, R., Philippaerts, R. M., & Malina, R. M. (2005). The relative age effect in soccer: A match-related perspective. *Journal of Sports Sciences*, 23(7), 747-756. <https://doi.org/10.1080/02640410400022052>.
- Vaeyens, R., Lenoir, M., Williams, A. M., & Philippaerts, R. M. (2008). Talent identification and development programmes in sport: current models and future directions. *Sports medicine*, 38, 703-714. <https://doi.org/10.2165/00007256-200838090-00001>
- Van Lange, P. A., Manesi, Z., Meershoek, R. W., Yuan, M., Dong, M., & Van Doesum, N. J. (2018). Do male and female soccer players differ in helping? A study on prosocial behavior among young players. *PloS one*, 13(12), e0209168. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0209168>
- Vealey, R.S. (2009) Confidence in sport. In B.W. Brewer (Ed.). New York: Wiley. Sport Psychology, pp. 43-52
- Vierimaa, M., Erickson, K., Côté, J., & Gilbert, W. (2012). Positive youth development: A measurement framework for sport. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 7(3), 601-614. <https://doi.org/10.1260/1747-9541.7.3.601>

- Vincent, J., & Glamser, F. D. (2006). Gender differences in the relative age effect among US Olympic Development Program youth soccer players. *Journal of Sports Sciences*, 24(4), 405-413. <https://doi.org/10.1080/02640410500244655>
- Wall, M., & Côté, J. (2007). Developmental activities that lead to dropout and investment in sport. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 12(1), 77-87. <https://doi.org/10.1080/17408980601060358>
- Wattie, N., Cogley, S., & Baker, J. (2008). Towards a unified understanding of relative age effects. *Journal of Sports Sciences*, 26(13), 1403-1409. <https://doi.org/10.1080/02640410802233034>
- Webdale, K., Baker, J., Schorer, J., & Wattie, N. (2020). Solving sport's 'relative age' problem: A systematic review of proposed solutions. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 13(1), 187-204. <https://doi.org/10.1080/1750984X.2019.1675083>
- Weiss, M.R., Smith, A.L., & Stuntz, C.P. (2008). Moral development in sport and physical activity: Theory, research, and intervention. In T.S. Horn (Ed.), *Advances in sport psychology* (3rd ed., pp. 187–210). Champaign, IL: Human Kinetics.
- Weiss, M. R., Stuntz, C. P., Bhalla, J. A., Bolter, N. D., & Price, M. S. (2013). 'More than a game': Impact of The First Tee life skills programme on positive youth development: Project introduction and Year 1 findings. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 5(2), 214-244. <https://doi.org/10.1080/2159676X.2012.712997>.
- Wigfield, A., Byrnes, J. P., & Eccles, J. S. (2006). Development during early and middle adolescence. In P. A. Alexander & P. H. Winne (Eds), *Handbook of educational psychology*. 2nd edn. (pp. 87–113). New York: Macmillan Publishing.
- Wylleman, P., & Lavalley, D. (2004). A developmental perspective on transitions faced by athletes. In M. Weiss (Ed.), *Developmental sport and exercise psychology: A lifespan perspective* (pp. 507–527). Morgantown, WV: FIT.
- Yalçın, Y. (2021). Atletizmde antrenör-sporcu ilişkisinin spora bağlılık düzeyi üzerindeki etkisinde antrenör cinsiyetinin rolü (pp.197-214)